

KUNNIA, ETNISYYS JA KULTTUURI - sosiaalityöntekijöiden käsityksiä kunniaan liittyvästä väkivallasta

Eeva Elfving
Pro gradu-tutkielma
Sosiaalityö
Jyväskylän yliopisto,
Kokkolan yliopistokeskus
Chydenius
Kevät 2017

TIIVISTELMÄ

KUNNIA, ETNISYYS JA KULTTUURI - sosiaalityöntekijöiden käsityksiä kunniaan

liittyvästä väkivallasta

Elfving Eeva

Pro gradu-tutkielma

Sosiaalityö

Jyväskylän yliopisto

Kokkolan yliopistokeskus Chydenius

Ohjaaja Kati Turtianen

Kevät 2017

Sivumäärä: 87 sivua + 2 liitettä

Tämän sosiaalityön pro gradu -tutkielman tarkoituksena on selvittää minkälaisia käsityksiä sosiaalityöntekijöillä on kunniaan liittyvästä väkivallasta. Tutkielman tavoitteena on ymmärtää miten kulttuuriset odotukset vaikuttavat kunniaan liittyvän väkivallan tilanteiden määrittelyyn sosiaalityön käytännöissä.

Tutkimuksen lähtökohtana voidaan pitää intersektionaalista naistutkimusta, mikä tarkoittaa, että analyysissä otetaan huomioon sukupuolen lisäksi myös muita naisten elämässä toiseutta tuottavia tekijöitä. Tutkimuksessa intersektionaalinen näkökulma toimii kyseenalaisten universaalit naiseuden kokemuskategoriat ja nostaa muut yksilöitä läpäisevät erot tarkastelun kohteeksi. Tutkielmani lähtökohta on hermeneuttinen, millä tarkoitan sellaista ymmärtämisen tapaa, jossa todellisuuden tulkinta perustuu kulttuuriseen esiymmärrykseen.

Tutkimuksen aineisto on kerätty marras-joulukuussa 2016. Ensimmäinen osa aineistoa kerättiin puolistrukturoidulla internetpohjaisella kyselylomakkeella, jonka nimesin "Kunniaan liittyvän väkivallan kohtaaminen sosiaalityössä". Toinen osa aineistosta koostuu sosiaalityöntekijöiden haastatteluista. Nämä eri osat kokosin yhteen ja käsittelen niitä yhtenä aineistona. Tutkimuksen analyysimenetelmänä on teoriaohjaava sisällönanalyysi, jonka avulla aineistosta etsittiin erilaisia kunniaan liittyvään väkivaltaan liitettyjä käsityksiä.

Tutkimuksen tulokset osoittavat, että ammattilaiset yhdistävät kunniaan liittyvän väkivallan etnisyyteen sekä maahanmuuttajataistaisten muslimeiden erilaiseen kulttuuriin. Muodostin aineiston perusteella kolme keskeistä käsitystä, jotka asettuvat toisiinsa nähden jatkumolle. Tutkittavat tulkitsivat kunniaan liittyvää väkivaltaa etnisyydestä ja erilaisesta kulttuurista käsin, jolloin suomalaisen ja maahan muualta muuttaneiden välille muodostui vahva vastakkainasettelu "meidän" ja "heidän" välille. Kunniaan liittyvän väkivallan kuvattiin olevan seurausta kahden erilaisen kulttuurin yhteentörmäyksestä. Tutkimuksen tuloksista voi päätellä, että sosiaalityöntekijät tulkitsevat kunniaan liittyvää väkivaltaa sukupuolittuneilla oletuksilla naisen asemasta verraten sitä pohjoismaiseen tasa-arvoon. Naiset ja tytöt oletettiin yleisesti vailla toimijuutta oleviksi kotikulttuurinsa uhreiksi, jolloin kunniaan liittyväksi väkivallaksi määriteltiin kaikenlainen tyttärien valinnanvapauden ja itsenäisyyden rajoittaminen.

Asiasanat: Väkivalta, väkivaltatyö, lastensuojelu, sosiaalityö, maahanmuuttajatyö, kunniaväkivalta, sukupuolentutkimus, etnisyys, kulttuuri

Sisällysluettelo

1. ALUKSI	2
2. ONGELMIEN JA NORMAALEIDEN TULKINTA SOSIAALITYÖSSÄ	7
3. KUNNIAAN LIITTYVÄ VÄKIVALTA TUTKIMUSKOHTENA	10
4. TEOREETTISET JA KÄSITTEELLISET PAIKANNUKSET	15
4.1. SUKUPUOLEN TUOTTAMINEN IHMISTEN VÄLISISSÄ SUHTEISSA	15
4.2. YLIRAJAISUUS FEMINISMISSÄ	18
4.3. MITEN KUNNIA LIITTYY VÄKIVALTAAN	22
4.3.1. <i>Kunnia väkivallan selittäjänä</i>	27
4.3.2. <i>Vaiko sittenkin lähisuhdeväkivaltaa?</i>	29
5. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS	31
5.1. HERMENEUTIikka TUTKIMUSTA OHJAAMASSA	32
5.2. TUTKIMUSaineiston ESITTELY	36
5.3. SISÄLLÖNANALYYSIN ETENEMINEN	40
5.4. TUTKIELMAN LUOTETTAVUUS JA EETTISYYS	47
6. AMMATTILAISTEN KÄSITYKSET KUNNIAAN LIITTYVÄSTÄ VÄKIVALLASTA	51
6.1. ETNISYYTEEN LIITETTY KÄSITYS	52
6.2. KULTTUURISTETTU KÄSITYS	61
6.3. KÄSITYS KULTTUURIEN YHTEENTÖRMÄYKSESTÄ	66
6.4. YHTEENVETO	72
7. JOHTOPÄÄTÖKSET	73
8. LOPUKSI	78
LÄHTEET	80

1. ALUKSI

Kunniaan liittyvä väkivalta astui elämäni ensimmäisen kerran Kasnäsissa vuonna 2000, jolloin löysin isoäitini kirjahyllystä Jean P. Sassonin kirjan ”Prinsessa: elämä hunnun takana Al-Saudin palatsissa”. Kirja väitti olevansa aito kuvaus saudiprinsessan elämästä ja salainen paljastus siitä, mitä saudiyhteiskunnassa merkitsee olla nainen. Länsimaisen naisen kirjoittama, tositarinaksi väitetty Sultanan tarina järkytti 14-vuotiasta suomalaistyttöä syvästi, vaikka sillä ei käytännössä ollut minkäänlaista kiinnityskohtaa omaan elämäni. Mielessäni pyöri vielä vuosien jälkeenkin Sultanan opetukset musliminaisen asemasta saudiyhteiskunnassa, huntun verhoaminen, kunnian puolustamisen brutaalit ilmentymät ja miesten mielivalta. En tiedä, kumpuaako kiinnostukseni kunniaan liittyviin kysymyksiin tuosta lukukokemuksesta, mutta siemen tälle tutkielmalle istutettiin minuun kauan sitten. Se on kuitenkin onnekseni saanut paljon ravinnetta tieteelliseltä tutkimukselta

sekä feministiseltä ja kulttuurisensitiiviseltä keskustelulta, joiden myötä näkökulmani ilmiöön ovat syventyneet. Sultanan tarinan todenperäisyys on myös moneen kertaan kyseenalaistettu lukukokemukseni jälkeen. Se toimii kuitenkin hyvänä esimerkkinä siitä, miten mieliimme jää ajatuksia ja ennakkoluuloja mitä erilaisimmissa paikoissa. Tämä tutkielma toimikoon lukijalleen vastaavanlaisena ajatusten herättäjänä.

Kunniaan liittyvä väkivalta on herättänyt kasvavaa mielenkiintoa Suomen kunnissa, jotka ovat kouluttaneet työntekijöitään työskentelemään ilmiön parissa. Ensimmäiset koulutukset ja asiantuntijuus aiheen parissa on kuitenkin tullut järjestöpuolelta. Varsinaisen tutkimuksen ollessa vielä vähäistä, sekä toisaalta koska aiheesta on jo jonkin verran kirjoitettu ammattilaisille suunnattuja oppaita oletan, että ammattilaiset ensisijaisesti etsivät niistä vastauksia kunniakysymyksiin. Toisin sanoen oletan niiden olleen ensisijaisia avun lähteitä kunniaan liittyvän väkivallan kanssa työskenteleville, ja siten vaikuttavan siihen minkälaisia tapoja tunnistaa ja nimetä ilmiötä ammattilaiset ovat käyttäneet. Tämän lisäksi niitä on käytetty lähteenä myös viranomaistoiminnassa, kuten Sisäasianministeriön muistiossa (2011) "Viranomaisten koulutuksen kehittäminen kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi ja ennalta ehkäisemiseksi". Siten ei ole lainkaan yhdentekevää millä tavoin ilmiötä käsitellään niissä.

Niin järjestöjen selvitysten, kuin ministeriötason muistioidenkin lähteenä on käytetty Suomessa ensimmäistä aihetta käsittelevää tutkielmaa, Tuuli Tammissalo-Savolaisen pro gradua (2008). Hän käyttää tutkielmassaan termiä kunniaväkivalta, jonka katson olevan käsitteenä jo jokseenkin vanhentunut. Tammissalo-Savolainen paikantaa kunniaväkivallan taustatekijöiksi maahanmuuttajanaisen seksuaalisuuden sekä islaminuskon. Hän esittää väkivallan johtuvan halusta rajoittaa naisen seksuaalisuutta. Tämän lisäksi hän katsoo maahanmuuttoon liittyvän elämänmuutoksen johtavan kulttuuristen tapojen asettumiseen ristiriitaan ympäröivän yhteiskunnan kanssa ja asettavan samalla sukupolvet, sekä sukupuolet törmäyskurssille keskenään. Hän paikantaa kunniaväkivallan näin ollen vallan puutteesta johtuvaksi väkivallaksi. (mt.) Tammissalo-Savolaisen tutkielma näyttäytyy esimerkkinä aikansa kunniaan liittyvän väkivallan tutkimuksesta. Se on kuitenkin

juuri sellainen ilmiötä, kulttuureita ja eroja essentialisoiva puheenvuoro, josta nykyisen tutkimuksen tulisi pyrkiä aktiivisesti eroon. Siksi ei ole merkityksetöntä, että sitä on laajasti käytetty lähteenä ammattilaisille myöhemmin suunnatuissa oppaissa. Se on osaltaan vaikuttanut siihen, että oppaat, ja sitä myöten keskustelu kunniaan liittyvästä väkivallasta, on ollut Suomessa kulttuurisesti paikannettua.

Oppaiden tarkastelu tarjoaa mielenkiintoisen näkökulman kunniaan liittyvästä väkivallasta käytyyn keskusteluun yhteiskunnassamme. Ilmiön ymmärtäminen on vuosien saatossa kehittynyt ja selvityksissäkin on alettu kiinnittää entistä enemmän huomiota siihen, kuinka asiasta puhutaan. Esimerkiksi varhaisimmassa löytämässäni opasteoksessa, Raija Ala-Lipastin (2009) kirjassa "Kunniaväkivalta" se paikannetaan maahanmuuttajien keskuuteen, ja selitetään pohjoismaisten ja lähtömaiden arvojen vastakkaisuudella ja yhteentörmäyksellä, joka vaikuttaa koko perheeseen. Vaikka kunniaväkivalta ei näennäisesti paikannu kirjassa mihinkään tiettyyn kulttuuriin tai uskontoon, sitä tarkastellaan uskonnoista käsin, esimerkiksi vertailemalla naisten asemaa eri uskonnoissa. Erityisesti naisen asemaa käsitellään islaminuskossa mitä verrataan myös suomalaiseen perhelainsäädäntöön. (mt.) Tätä taustaa vasten, jossa lähtökohdaksi otetaan nimenomaan naisen aseman esittäminen eri uskonnoissa, opas tulee rajanneeksi ilmiön vahvasti uskonnollisesti sävyttyneeksi. Ja edelleen, vaikka näin ei suoraan sanotakaan, kunniaan liittyvä väkivalta esitetään ennen kaikkea muslimikulttuuriin kuuluvaksi.

AMORAL-hankkeen loppujulkaisussa "Kunnia konfliktina - Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn" (2009) luvataankin jo korjata virheellisiä käsityksiä ja ehkäistä ennakkoluuloja ilmiöön liittyen. Se määrittää kunniaan liittyvän väkivallan henkilön fyysiseksi tai psyykkiseksi painostukseksi tilanteessa, jossa kyseistä henkilöä epäillään yhteisöllisten siveysperiaatteiden loukkaamisesta. Epäillyn teon nähdään aiheuttavan julkista häpeää patriarkaalisesta arvomaailman näkökulmasta. Viimeisimpänä ammattilaisille suunnattuna oppaana voitaneen mainita Ihmisoikeusliiton 2016 julkaisema selvitys "Kunniakäsitykset ja väkivalta - selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa". Se on kaikinpuolin kattava opas ammattilaisille, mutta jo ensimmäisen luvun ensimmäisessä kappaleessa kunniaan liittyvä väkivalta yhdistetään yksiselitteisesti

maahanmuuttajuuden kysymyksiin puhumalla lähtömaasta tai ”maahanmuuttajanaisten” kokemasta väkivallasta. (Hansen ym. 2016, 12.) Vaikka myöhemmät ammattilaisten oppaat siis kokonaisuutena pyrkivätkin olemaan leimaamatta tiettyjä etnisiä ryhmiä, ne tulevat nimenneeksi kunniaan liittyvän väkivallan Suomeen tuoduksi ongelmaksi, ja siten sulkemaan ulkopuolelleen sen mahdollisuuden, että kunniaan liittyvää väkivaltaa voisi esiintyä suomalaisissa yhteisöissä, tai syntyperäisten suomalaisten keskuudessa. Vaikka ilmiötä ei siis paikanneta mihinkään tiettyyn kulttuuriin, se suljetaan ulos ”meidän” kulttuurista, joksikin ulkopuoliseksi ja meille tuoduksi. Näin tuotetaan ja toistetaan kuvaa Suomeen muualta muuttaneista naisista kotikulttuurinsa uhreina.

Oppaiden lisäksi kunniaan ja maineeseen liittyvää sosiaalista kontrollia on pohdittu tutkimuksissa, jotka ovat keskittyneet kuvaamaan miten maine merkityksellistyy ja millä tavoin mainetta varjellaan kollektiivisista kulttuureista lähtöisin olevien yksilöiden arjessa (esim. Tiilikainen 2003). Näissä mainetta, tai sen ylläpitämisen vaikutuksia yksilöiden elämään ei juurikaan ole kyseenalaistettu, vaan sitä on kuvattu kiinteästi yksilön elämään kuuluvaksi, myös heille itselleen tärkeäksi arvoksi. Myös maineen ylläpitämiseen käytettävää kontrollia on kuvattu: sitä vahvistetaan ja pitää yllä ympärillä oleva yhteisö (esim. Isotalo 2016). Tapoja, joilla maineen menettämiseen reagoidaan, mitä siitä seuraa, tai minkälaisiin mittasuhteisiin maineen ylläpitämisessä ollaan valmiita menemään, ei ole kuitenkaan avattu, kuten ei myöskään sitä miten sosiaalinen kontrolli merkityksellistyy naisten elämässä kenties negatiivisesti.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa käsittelevä julkinen keskustelu ja ammattilaisille suunnatut oppaat ovat kuitenkin korostaneet maineen ylläpitämisen ongelmallisuutta. Vähän on käyty keskustelua siitä onko kunniaan liittyvä väkivalta oikeastaan kovin yleinen ilmiö pohjoismaisissa yhteiskunnissa, mihin väkivallan käsitteellä oikeastaan viitataan, tai rajoittuuko se ainoastaan tiettyihin riskiryhmiin. On siis merkittävää pohtia onko kunniaan liittyvä väkivalta pohjoismaisen yhteiskunnan todellisuudessa oma sukupuolittuneen väkivallan muotonsa, vai onko se vain länsimaisen yhteiskunnan tapa nimetä nimenomaan muualta muuttaneiden (muslimi)naisten ja tyttöjen kohtaamaa rajoittamista ja väkivaltaa. Tieteellisessä

keskustelussa onkin jo jonkin verran käyty keskustelua siitä onko asiasta edes mahdollista keskustella ilman, että tullaan leimanneiksi kokonaisia etnisiä ryhmiä (esim. Terman 2010). Tai paremminkin leimaako kunniaan liittyvä väkivalta terminä kaikki perinteisestä pohjoismaisesta poikkeavat etniset ryhmät.

Vaikka siis kunniaan liittyvän väkivallan mahdollisista eri muodoista alkaa olla tarjolla yleistävää tietoa, sekä joksenkin ulkokohtaisia tarkasteluita ilmiöstä maahanmuuttajataustaisten kanssa tehtävän työn erityiskysymyksenä, vielä kuitenkin puuttuu tutkittu tieto kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamisesta, tai sen ilmenemisen muodoista Suomessa. Kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamista ja nimeämistä on tarpeen tutkia sen selvittämiseksi miten suomalainen viranomaistoiminta kohtaa ilmiön. Tässä tutkielmassa tulen selvittämään minkälaisia käsityksiä sosiaalityöntekijöillä on kunniaan liittyvästä väkivallasta. Tutkin nimenomaan työntekijöiden käsityksiä, eli pyrin vastaamaan siihen millaisten oletusten pohjalta he rakentavat kuvaa tutkittavana olevasta ilmiöstä. Tutkielmani ei siis vastaa siihen millaisia kunniaan liittyväksi väkivallaksi nimetyt tilanteet ovat olleet. Aluksi taustoitan tutkimusta pohtimalla kuinka sosiaalityöntekijät tuottavat tulkintaa normaalista ja sitä kautta nimeävät ongelmia. Sen jälkeen kolmannessa luvussa esittelen aiheeseen liittyvää suomalaista tutkimusta. Tutkimuksen teoreettisissa paikannuksissa, luvussa neljä, esittelen sukupuolen rakentumista sekä suomalaista naiskuvaa, jonka katson olevan yhteydessä siihen, minkälaista normaalia yhteiskunnassamme tuotetaan. Siten sillä on merkitystä myös sosiaalityöntekijöiden työssään tekemälle ongelmanmäärittelylle. Tämän jälkeen esittelen kunniaan liittyvää väkivaltaa käsitteenä. Käsitteellisten paikannusten yhteydessä esittelen kansainvälistä tutkimusta, sillä tieteellinen keskustelu on pitkälti keskittynyt pohtimaan mitä kunniaan liittyvä väkivalta on länsimaaisessa ja diasporisessa kontekstissa. Viidennessä luvussa kuvaan tutkimuksen etenemisen, tutkimusmetodin ja analyysin etenemisen, minkä jälkeen esittelen tutkimustulokset. Lopuksi esittelen johtopäätökset ja pohdin mahdollisia jatkotutkimuksia.

Käytän tässä tutkielmassa termiä maahanmuuttajataustainen. Sen sijaan käsitteellä *maahanmuuttaja* ja siitä johdetuilla sanoilla viitataan erityisesti tapaan puhua etnistetyistä Suomeen muualta muuttaneista yksilöistä essentialisoituna ryhmänä.

2. Ongelmien ja normaaleiden tulkinta sosiaalityössä

Tässä kappaleessa pohdin miten sosiaalityön käytännöissä tuotetaan tulkintoja normaalista ja toisaalta miten niiden kautta muodostuvat käsitykset sosiaalisista ongelmista.

Pyrimme hallitsemaan todellisuutta antamalla asioille merkityksiä ja jakamalla niitä tunnistettaviin luokkiin, jotka pohjautuvat kulttuuriseen, eli ihmisten käyttämään ja uusintamaan arkiseen tietoon. Kulttuurista tietovarantoa hyödyntämällä, valikoimalla ja muokkaamalla rakennamme ymmärrystä ympäröivästä todellisuudesta. Auttamisen kontekstissa työntekijällä on asiakasta enemmän määrittelyvaltaa, sillä ammattitaitoiseen sosiaalityöntekijän yhtenä ominaisuutena on pidetty kykyä tehdä oikeita diagnooseja ongelmien laadusta (Jokinen ym. 1995, 18, 20-22). Sosiaalisten ongelmien konstruktionisista tutkimuksen perinteessä toimijoiden asemalla onkin vaikutusta siihen, mitkä tulkinnat ongelmista vahvistuvat toisten kustannuksella. Ongelmia toisin sanoen tuotetaan ja ylläpidetään, jolloin asioiden nimeäminen ongelmiksi antaa sosiaalityölle oikeuden puuttua tilanteeseen. Näin sosiaalityö itsessään osallistuu kulttuuristen itsestänselvyyksien tuottamiseen ja vahvistamiseen. (Jokinen ym. 1995, 12-14.)

Sosiaalityöntekijät tuottavat asiantuntijuutensa sekä asemansa ohjaamana sosiaalisten ongelmien nimeämiskategorioita yhdistämällä kulttuurisesti tunnistettavia määrittelyjä asiakkaidensa elämän eri piirteisiin. Normaalin tai toivotun asianlaidan määrittelyä ohjaavat erilaiset kulttuuriset ja institutionaaliset taustaolettamukset. Sillä, mitä pidetään normaalina, on erityistä merkitystä juuri ongelmien nimeämisessä, koska sosiaalityössä marginaalisuus syntyy suhteessa normaalina pidettyyn, vallitsevaan tai tavalliseen. Ongelma on siten erilaisuutta tavallisesta. Sosiaalityön toimintaympäristössä erilaisuuden ajatellaan jollakin tavalla olevan asiakkaiden elämää rajoittavaa tai hankaloittavaa. Määrittely ohjaa sitä minkälaista apua asiakas saa, sillä nimeämisen tapa sisältää yleensä myös käsityksen sekä ongelman syystä että sen ratkaisuvaihtoehdoista. (Juhila 2006, 104-105, 210-211, myös Jokinen ym. 1995, 15-17.) Mikään toiminta tai asia itsessään ei siis ole

sosiaalinen ongelma, ennen kuin se määritellään haitalliseksi jollekin toiminnan osapuolelle. Kun tähän toimintaan sitten puututaan ja sen pohjalta aletaan toimia, vahvistaa puuttuminen puolestaan tulkintaa siitä, että kyseessä on vakava ongelma. Vaikka sosiaalityön tarkoituksena on parantaa apua tarvitsevan tilannetta, auttamistilanteeseen sisältyy aina palvelujärjestelmän mukanaan tuoma ihmisten välinen hierarkkinen kontrolliasetelma, sillä järjestelmän tehtävänä on sosiaalista ihmisiä vallitsevien käytäntöjen ja normien mukaisiksi kansalaisiksi. (Pohjola 2002, 43-45.) Arkiajattelussa oletamme, että ajatukset normaalista ovat yhteisesti jaettuina, eli oletamme toisten tunnistavan käyttämämme vertailukohdan samalla tavalla itsemme kanssa. Päätelemme kulttuurisen tietomme pohjalta tietävämme kohteista millaisia tietynlaiset ihmiset ovat ja miten he käyttäytyvät. (Juhila ym. 2012, 18-19, 46-49.) Esimerkiksi lastensuojelussa kulttuuria käytetään välineenä perusteltaessa normaalia ja toivottavia lastenkasvatustapoja. Työntekijät pitävät helposti yllä suomalaisuutta normaaliuden tai tavoiteltavan asiantilan perusteena, jolloin he itseasiassa käyttävät valtaa asiakkaisiinsa nähden. (Anis 2008, 94.)

Sosiaalityön kriittistä arviointia tutkinut Minna Kivipelto (2004) esittää, että sosiaalityö toisinaan myös vahvistaa tai aiheuttaa ongelmalliseksi leimautumista. Asiakkaan kohtaamistilanteessa sukupuolistavat tai kulttuuristavat käytännöt näkyvät toiseutta tuottavina ja uusintavina käsityksinä ja toimintatapoina. Tämä voi tarkoittaa sitä, että jotkut asiat määrittyvät ongelmaksi esimerkiksi naisten, mutta eivät miesten kohdalla. (mt., 249.) Samalla tavoin se voi merkitä sitä, että jotkin asiat määrittyvät ongelmiksi muualta muuttaneiden etnisten vähemmistöjen, mutta ei kantasuomalaisten kohdalla. Myös sukupuolten ja sukupolvien erilaiset roolit ja niihin liitetyt odotukset ovat tiivistä yhteydessä siihen minkälaisia asioita nimetään sosiaalityössä ongelmiksi. Asiakastyössä tärkeäksi nousee tieto siitä miten ihmiskäsitykset kietoutuvat osaksi paitsi kohdattavia ongelmia, myös niiden tulkintoja (Petrelius 2005, 11). Postmoderni feminismi peräänkuuluttaakin vaatimusta käsitellä sosiaalityötä valtasuhteiden kautta, jolloin on keskeistä pohtia kenen tarinat ja tulkinnat kuullaan, tai toisaalta eivät tule kuulluksi asiantuntijatieossa. Vallan ja sen tuottamuksellisuuden tiedostaminen tekee mahdolliseksi tarkastella sen käyttöön ottamisen tapoja sekä niitä ulottuvuuksia,

joissa asiantuntijatieto tuodaan osaksi asiakkaiden kanssa tehtävää työtä (Keskinen 2004, 24-25).

Lisäksi vaikka sosiaalityön ammattieettisissä ohjeissa korostetaan ihmisten tasa-arvoista kohtelua ja muistutetaan, että kutakin asiakasta tulee kohdella samalla tavoin eikä syrjiä minkään ominaisuutensa vuoksi, voi tämän periaatteen kritiikitön noudattaminen johtaa myös siihen, että kadotamme asiakastyössä asiakkaita läpäisevät erot (Juhila 2006, 110). Toisaalta erojen korostaminen ei sekään ole ongelmatonta, sillä se saattaa johtaa pelkästään erojen tarkastelemiseen. Esimerkiksi kulttuurista riippumatta vanhempien ja nuorten väliset erimielisyydet sallitusta ja ei-toivottavasta ovat usein hyvin samantyyppisiä. Tällaisten tilanteiden selittäminen kulttuurilla tai niiden yhteentörmäyksillä voikin johtaa pois päin ongelman ratkaisusta. (Anis 2008, 90.) Kun erot otetaan työn lähtökohdaksi kadotamme helposti sen, mikä meissä on yhteistä. Tällöin esimerkiksi erilaisena pidetty asiakas saattaa tulla kohdatuksi ainoastaan erilaisuutensa pohjalta.

Merja Anis (2008, 14-15, 48) on tutkinut maahanmuuttajia sosiaalityön asiakkaina. Käytän tässä kohtaa hänen itsensä käyttämää termiä maahanmuuttaja. Anis esittää, että kulttuurisensitiivisyyttä ja erojen huomioimista on ollut vaikea sovittaa pohjoismaiseen vahvaan tasa-arvodiskurssiin, jonka puitteissa olisi oikeastaan ensisijaisen tärkeää keskustella kulttuurisesta dominaatiosta ja kulttuurirelativismista. Toisin sanoen esimerkiksi lapsen etua arvioitaessa tulisi pohtia minkälaista erilaisuutta yhteiskunta on valmis hyväksymään ilman, että siihen tulee sosiaalityön keinoin puuttua. Onko esimerkiksi niin, että joissakin tilanteissa esimerkiksi outoina pidetyt tavat tai valtaväestöstä poikkeavat käsitykset kasvatuksesta ja lapsen velvollisuuksista tulevat tulkituiksi ongelmiksi, vaikka varsinaista uhkaa lapsen kasvuun ja kehitykselle vanhemmuudessa tai lapsen tilanteessa ei olisikaan? (mt.) Tämä on erityisen tärkeä kysymys etenkin kunniaan liittyvän väkivallan tapauksessa, jossa käsitykset naisen asemasta ja siihen liittyvät tulkinnat saattavat olla ensisijaisessa asemassa ongelman nimeämisessä.

Onkin paikallaan kysyä onko sosiaalityössä keinoja ammatillisesti arvioida asiakkaalle koituvaa haittaa kulttuurisesti vaihtelevissa tilanteissa (Anis 2008, 15)?

Kyetäkseen sosiaalityön sukupuolistavien tai kulttuuristavien merkitysten purkamiseen työntekijällä tulee olla vahva teoreettinen asiantuntijuus sorron ja epäoikeudenmukaisuuden kysymyksistä. Jo ongelmanmäärittelyn vaiheessa työntekijän tulee olla tietoinen millä tavoin sukupuoleen tai kulttuuriin liitettäviä stereotyyppioita ja sitä kautta kuvaa normaalista tuotetaan, ylläpidetään sekä puretaan. Työntekijän tulee tunnistaa kaikenlaisten luokitusten olevan yhteydessä valtaan, jonka avulla määritämme normeja. Mikäli sosiaalityöntekijä ei tunnista kulttuurista tietovarantoa jonka pohjalta normaalia luodaan, hän saattaa käyttää mielikuvia ja niiden määritelmiä kyseenalaistamatta (Kivipelto 2004, 259). Liittäessään ihmisen automaattisesti johonkin määritelmään työntekijä voi ymmärtää annettuna jonkin tilanteen osan. Kun työntekijä liittyy asiakkaan luokkaan maahanmuuttajat, hän voi esimerkiksi tulkita naisasiakkaan asemaa omassa perheessään kulttuuristen oletustensa mukaan alisteiseksi.

3. Kunniaan liittyvä väkivalta tutkimuskohteena

Kunniaan liittyvä väkivalta on alkanut vähitellen kiinnostaa Suomessa myös tiedeyhteisöä. Aihetta koskeva tutkimus on kuitenkin vielä vähäistä. Kuten maailmalla, tähänastinen tutkimus on meilläkin pitkälti keskittynyt ilmiön nimeämisen ja määrittelyiden pohtimiseen. Kaiken kaikkiaan aihetta koskevan kotimaisen tutkimuksen painopisteet seurailevat kansainvälistä (länsimaista) tieteellistä keskustelusta ilmiön ympärillä. En esittele kansainvälistä tutkimusta tässä luvussa erikseen, sillä se kietoutuu tiiviisti kunniaan liittyvän väkivallan käsitteen määrittelyyn, mitä tarkastelen luvussa 4.3.

Vielä aivan viime vuosiin asti kunniaan liittyvä väkivalta on kiinnostanut lähinnä pro gradu-tutkielmissa (Tammisalo-Savolainen 2008; Räisä 2009; Benouaret 2011; Korhonen 2012) ja erilaisten järjestöjen selvityksissä. Tämän tutkielman kirjoittamisen aikoihin Turun yliopiston oikeustieteellisessä tiedekunnassa aiheesta on valmistumassa kaksi väitöskirjaa. Lisäksi esimerkiksi Anu Isotalo (2015) on tutkinut väitöskirjassaan somalittöjen maineen merkityksiä, minkä katson liittyvän läheisesti kunnian kysymyksiin. Ilmiötä sivuavat tutkimukset eivät siis olekaan aina käsitelleet varsinaista kunniaan liittyvää väkivaltaa, vaan ottaneet osaa aiheesta

käytävään keskusteluun erilaisista näkökulmista. Etenkin Isotalon väitöskirja on merkittävä myös oman tutkielmani kannalta, sillä se on ollut omiaan lisäämään kulttuurisensitiivistä otetta purkamalla myös omia ajattelumallejani. Ennen kaikkea se on tehnyt minulle tutkijana näkyväksi omia ennakkoluulojani ja siten lisännyt ymmärrystäni maineen ja kunnian merkityksestä naisten ja tyttöjen elämälle. Näin ollen se on myös avannut tyttöjen maineeseen liittyviä toimijuuden paikkoja tarkastelulle.

Suvi Keskinen (2009, 2012, 2014) on tutkinut kunniaan liittyvää väkivaltaa koskenutta julkista keskustelua. Keskinen katsoo julkisen keskustelun olevan paikka, jossa sukupuolen ja rodun suhteita yhteiskunnassa neuvotellaan. Kunniaan liittyvän väkivallan kysymykset sekä kiinnostus niihin on lisääntynyt globaalin politiikan ja “sodan terrorismia vastaan” myötä. Keskinen mukaan kunniaan liittyvän julkisen keskustelun voi jakaa kahtia Suomen ja Ruotsin kunniamurhiin liittyvään keskusteluun sekä Norjan ja Tanskan pakkoavioliittoihin liittyvään keskusteluun. Yleisesti ottaen pohjoismaista keskustelua leimaa jaottelu valta- ja vähemmistökulttuureiden, sekä idän ja lännen välillä. Keskinen esittää, että pohjoismaissa on vahvoilla ajatus homogeenisestä yhteiskunnasta, josta voidaan johtaa “yleinen mielipide”. Tämä on osaltaan vaikuttanut siihen, ettei rasismista ole voitu puhua, eikä siten kulttuuristavat puhetavat ole tulleet käsitellyksi. Kaikkein merkittävin rooli näissä keskusteluissa on kuitenkin pohjoismaisella sukupuolten tasa-arvolla, jota käytetään tehokkaasti tuottamaan hierarkkista jakoa valtaväestön ja vähemmistöjen välille. Tämä jako on Keskinen mukaan löydettävissä myös hyvinvointivaltion käytännöissä ja rakenteissa. (mt. 187-195). Keskinen vuonna 2009 tehty tutkimus on heijastellut hyvissä ajoin myöhempää kunniaan liittyvää väkivaltaa koskevan tutkimuskirjallisuuden painotuksia Suomessa.

Tuuli Hong valmisteleo oikeustieteellistä väitöskirjatutkimusta kunniaan liittyvän väkivallan uhrin oikeudellisesta asemasta Suomessa. Hong (2014) on tutkinut kunniaan liittyvää väkivaltaa koskevia poliittisia asiakirjoja. Niiden pohjalta hän esittää, että kunniaan liittyvän väkivallan kysymykset on suomalaisessa viranomaistoiminnassa paikannettu maahan tulleiden kulttuuriin ja käsityksiin sukupuolten epätasa-arvosta. Hong esittää kahtiajaon “meidän” ja “toisten” välillä

olevan läsnä asiakirjoissa ja vaikuttavan niiden kautta myös rakenteisiin, joissa keskustelua kunniaan liittyvästä väkivallasta käydään. Maahanmuuttajataustaisten naisten kohtaama väkivalta selitetään kulttuurisilla ja sukupuolten tasa-arvoon liittyvillä syillä, jotka taas liitetään tiiviisti yhteen kotoutumisen kysymysten kanssa. Hong kuitenkin esittää, että viime vuosien aikana on tapahtunut muutos myös virallisessa keskustelussa koskien kunniaan liittyvää väkivaltaa, ja kulttuuristamisen kysymyksiin on alettu kiinnittää huomiota myös viranomaistasolla. (mt. 314-318, 325.)

Satu Lidman kuvaa kunniaan liittyvää väkivaltaa teoksessaan *Väkivaltakulttuurin perintö* (2015). Se on tärkeä puheenvuoro kulttuurisensitiivisen lähestymistavan puolesta. Teoksen toisessa osassa Lidman käsittelee kunniaa ja siihen liittyvää väkivaltaa väkivaltakulttuurin näkökulmasta, jolla hän tarkoittaa tietyn kulttuurin väkivallalle altistavia piirteitä. Kaikki väkivalta siis rakentuu ja sitä tulkitaan kulttuurin sisällä, mutta se ei silti määrittele kulttuurin kokonaisuutta. Myös länsimaisessa väkivaltakulttuurissa ja siihen liittyvässä asennehistoriassa on monia yhtymäkohtia kunniaan liittyvään väkivaltaan. Väkivaltakulttuuria pohdittaessa onkin tärkeää ymmärtää sen historiallinen ulottuvuus, sillä vaikka väkivallan piirteiden muoto on muuttunut, tai niistä puhutaan eri tavalla, osa historiallisista piirteistä vaikuttaa länsimaissakin edelleen. Väkivaltakulttuurin historiallisuuden näkeminen on siis tärkeää kaikenlaisen lähisuhdeväkivallan ymmärtämiseksi. Toisaalta Lidman tekee myös eron länsimaisen lähisuhdeväkivallan ja kunniaan liittyvän väkivallan välille huomauttamalla, että länsimaisessa perheväkivallassa väkivaltaiset konfliktinratkaisukeinot eivät yleensä saa laajemman perheen kannatusta, eli niiltä puuttuu kunniaan liittyvään väkivaltaan merkittävästi vaikuttava yhteisön hyväksyntä tai sosiaalinen paine ratkaista tilanne väkivalloin. Kunniaan liittyvän väkivallan taustalla siis vaikuttavat yhteisölliset kontrollimallit, sekä patriarkaaliset käsitykset sukupuolirooleista ja -suhteista, mitkä eivät vastaa vallitsevia asenteita nykypäivän Suomessa. Tästä syystä Lidman katsoo, että se on erotettava muusta lähisuhdeväkivallasta. (mt. 195-201, 316.)

Anu Isotalon (2015) uskontotieteen väitöskirja tarkastelee maineen merkityksiä somalityöille. Hän määrittelee *kunnian* positiiviseksi sosiaaliseksi maineeksi, erona

maineelle, joka voi olla hyvä tai huono. Isotalon väitöskirja on erittäin ajankohtainen ja sillä on tärkeä rooli keskustelussa koskien kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamista, sillä se keskittyy aidosti purkamaan kunniaan ja maineeseen liitettyä negatiivista stigmaa ja selittämään maineen merkityksiä nuorille naisille liittämättä ilmiöön suurempaa ongelmapuhetta. Tämän lisäksi Isotalo keskittyy kuvaamaan naisten toimijuutta maineen merkitysten luomisessa sen sijaan, että toimijuuden mahdollisuus kiellettäisiin kokonaan. Tämä on erityisen huomionarvoista keskustelussa koskien muualta muuttaneiden naisten asemaa perheissään. Isotalon mukaan perheen kunniallisuus on merkittävä asia somalikulttuurissa. Miehellä ja naisella on somaliperheessä omat vastualueensa ja mies on perheen pää. Isotalon mukaan tytön maine menee helpommin ja perustavanlaatuisemmin kuin pojan. Tämä on tiiviissä yhteydessä siihen, että tyttöjen maineen katsottiin olevan alttiimpi peruuttamattomalle muuttumiselle ja lopulliselle huonolle maineelle. Pahimmassa tapauksessa tyttö voidaan "heittää" pois perheestä ja yhteisöstä. Tämän lisäksi perheen kunnian kannalta tyttären huono käytös oli vakavampaa kuin pojan, sillä tyttö näyttää minkälainen perhe on sisältäpäin. Tytön maine tai kunnian säilyttäminen heijastaa eritoten äidin kasvatusta ja siten koko perhettä, mutta se on myös tiiviisti yhteydessä isän sukulinjan maineeseen. (mt. 276-279.)

Vaikka Isotalo tarkasteleekin tutkimuksessaan mainetta, katson sen liittyvän läheisesti kunnian kysymyksiin. Maineen menettämisessä esimerkiksi liikkumalla kaupungilla, tietyllä pukeutumisella tai viettämällä aikaa vastakkaisen sukupuolen kanssa on nähdäkseni kysymys nimenomaan kunnian menettämistä, sillä juuri tämän positiivisen sosiaalisen maineen nainen menettää perustavanlaatuisesti käyttäytymällä epäsovivalla tavalla. Somalivanhemmat ovat erityisen huolissaan tyttäristään, koska suomalaisten tyttöjen käytös eroaa selvästi somalityöille sopivana pidetystä käytöksestä (mt. 284). Tästä syystä tyttöjä tarkkailee koko yhteisö, joka pitää yllä sukupuolitettua kontrollia kaupunkitilassa. Tätä tarkkailua kuvataan "vahtiviksi silmiksi". Huono maine, siis kunnian menettäminen, saattaa perustua pukeutumiseen tai käyttäytymiseen, jota arvotetaan seksuaalimoraalisesti ja tulkitaan osoitukseksi arveluttavista motiiveista. Somalitytön maine on siis seksuaalista ja seksuaalimoraalista kunniallista siveellisyyttä tai kunniatonta siveettömyyttä. (mt. 294-295.) Vaikka tutkimus ei mainitse kunniaan liittyvää

väkivaltaa tai ota siihen kantaa, siitä on vahvasti luettavissa sosiaalinen kontrolli osana somalityttöjen elämää, ja se taitavasti kuvaa nimenomaan mitä kunnia ja maine merkitsevät somalityttöille. Kunniaan liittyvän väkivallan kysymyksiä pohdittaessa Isotalon tutkimus on erittäin tarpeellinen kuvaus maineen rakentumisesta, sekä tyttöjen itsensä antamista merkityksistä paitsi maineelle, myös sille sosiaaliselle ympäristölle, jossa maine ja kunnia todellistuvat. Sen lisäksi siitä on mahdollista löytää myös vihjeitä siitä miksi tyttöjen maine on erityisen merkityksellistä perheelle. Ennen kaikkea Isotalon tutkimus tuo esille miten tärkeä rooli tyttärillä on somaliperheissä. Sen sijaan, että tyttäret olisivat arvottomia, he ovat erityisen arvokkaita ja siksi merkityksellisiä perheen maineen ylläpitämiselle. Tämä näkökulma asettaa vähintäänkin erilaiseen valoon länsimaissa yleisen oletuksen somalalaisen asemasta perheessään.

Edellä esitettyjen tutkimusten lisäksi kunniaan ja maineeseen liittyvää sosiaalista kontrollia, sekä etenkin nuorilta tytöiltä odotettuja asioita, on sivuttu useissa somalitaustaisia koskeneissa tutkimuksissa (Marjeta 2001, Helander 2002, Tiilikainen 2003, Niemi 2009). Somaleja koskevat tutkimukset ovat Isotalon (2015) väitöskirjan tavoin keskittyneet kuvaamaan Suomessa asuvien somalien arkea. Niissä esitetään sosiaalisen kontrollin tuottamat rajat osana nuorten elämää ja kuvataan miten etenkin naiset itse niitä merkityksellistävät. Esimerkiksi Niemi (2009) on todennut somaleilla olevan kollektiivinen painostus säilyttää omaa kulttuuri ja sen tunnusmerkit, sekä estää liiallinen suomalaistuminen (mt. 108). Marjeta (2001) toteaa äitien kontrollin tyttären elämään tiukentuvan iän myötä, jolloin äidit käyttävät vaikutusvaltaansa vahtiakseen tyttären tekemisiä ja menemisiä (mt. 68). Vaikka kontrolloinnin tapoja ei mainitakaan, on selvää, että myös äitien rooli tyttöjen käytöksen kontrolloijina on merkityksellinen. Äidillä on tärkeä vastuu tyttären kunniallisesta kasvattamisesta, johon sisältyy uskonnon ja häveliäisyyden vaalimisen opettaminen (mt. 36-37, 52-54, 96.) Äidit ovat myös vastuussa tyttöjen ympärileikkauksesta osana kunniallisuuden kontrollia. Somaliäitien suhtautumisesta tyttöjen ympärileikkaukseen on tutkimuksissa saatu ristiriitaisia tuloksia, joskin näyttäisi siltä, että mitä pidempään somaleja on Suomessa ollut, sitä kielteisemmäksi asenteet tyttöjen ympärileikkausta kohtaan ovat muuttuneet. (kts. Mölsä 1994; Nisula et al. 1995; Tiilikainen 2003 ; Marjeta 2001; Helander 2002; Isotalo 2015.)

Koska äidin maine kasvattajana on sidottuna tyttären käytökseen ja äidin osuutta tyttären kuuliaisiksi kasvamisessa korostetaan, voidaan kysyä onko tyttären kunnialla erityistä merkitystä äidille?

Joka tapauksessa kunniaan liittyvää väkivaltaa koskevaan keskusteluun olisi ensisijaisen tärkeää tuoda näkemystä myös mainetta ja kunniallisuutta kuvaavasta kulttuuriantropologisesta keskustelusta. Kaiken kaikkiaan muualta muuttaneiden nuorten naisten arkea osana suomalaista yhteiskuntaa on tutkittu ja myös syytä tutkia poikkitieteellisesti, sillä eri tieteenalat tuovat erilaisia näkökulmia aihetta koskevaan tieteelliseen keskusteluun. Tutkimuskirjallisuus on omiaan purkamaan mystiikkaa kunnian ympäriltä ja se voi osaltaan olla vaikuttamassa siihen, ettei kunnia ja kulttuuri määrittyisi lähtökohtaisesti negatiiviseksi tai leimautuisi ainoastaan ongelmalliseksi. Tutkimuksen kautta avautuu näkymä myös naisten toimijuuksien paikkoihin eri kulttuureissa. Kunniaa, sekä sen merkityksiä, on mahdotonta ymmärtää sulkemalla tarkastelusta kokonaan pois maineen, yhteisön tai esimerkiksi uskonnon positiiviset merkitykset naisten elämässä.

4. Teoreettiset ja käsitteelliset paikannukset

Tässä luvussa esittelen tutkimukseni teoreettiset ja käsitteelliset paikannukset. Aloitan esittelemällä sukupuolta tutkimuskohteena ja sitä kautta suomalaista naisihannetta. Tutkimukseni on ylirajaista naistutkimusta, jossa pyritään tarkastelemaan toiseutta tuottavia eroja naiskategorian sisällä. Se ei siis tarkastele naiseutta suhteessa miehiin vaan naiseutta suhteessa toisiin naisiin. Luvun kolmannessa osassa esittelen kunniaan liittyvän väkivallan käsitettä ja siihen liittyvää tieteellistä keskustelua.

4.1. Sukupuolen tuottaminen ihmisten välisissä suhteissa

Sukupuolta voidaan pitää länsimaisessa ajattelussa keskeisenä sosiaalista elämää järjestävänä tekijänä. Sukupuolten työnjaon perinne tuottaa sosiaalista todellisuutta, jossa ihmiset sijoittuvat erilaisiin toimintatiloihin ja tehtäviin, sekä hahmottavat ja

lähestyvät todellisuutta eri näkökulmista sukupuolensa mukaan. (Petrelius 2005, 10-11.) Olemme naisia ja miehiä, äitejä ja isiä, tyttöjä ja poikia. Sukupuoli on kulttuurinen ja sosiaalinen ilmiö, joka on paitsi määre tai ominaisuus, myös valtasuhde ja järjestelmä. Akateemisessa keskustelussa sukupuolen määrittelyä on jaoteltu essentialistiseksi, eli biologian, fysiologian ja anatomian kautta rakentuvaksi, sekä konstruktionistiseksi, eli sosiaalisen, yhteiskunnallisen ja kulttuurisen rakentumisen kautta. Englannin kielessä nämä kaksi jaottelua erotetaan sanoin *sex* ja *gender*. (Karkulehto 2006, 47-49.)

Sukupuolen tuottamista pohdittaessa käytetään usein representaation käsitettä. *Representaatiolla* tarkoitetaan esitystä tapahtumana, jossa esimerkiksi ihmisiin yhdistetään tietynlaisia kuvauksia. Niiden kautta annetaan ympäröivälle maailmalle ja sen sosiaalisille suhteille merkityksiä. Tämä tarkoittaa, että käsityksemme sukupuolista eivät yksinkertaisesti heijasta yhteiskunnallisia ymmärryksiä, vaan ne myös rakentavat kehyksiä todellisuuden ymmärtämiselle. Representaatiot toisin sanoen osallistuvat ymmärrysten muotoutumiseen ja kierrättämiseen. Ne uusintavat ymmärryksiä meistä ja muista, ja vaikuttavat oleellisesti tapaamme suhtautua asioihin tai vaikkapa erilaisiin ihmisryhmiin. (Paasonen 2010, 40-47.) Rossi (2010) esittääkin sukupuolen olevan ajassa ja paikassa muuttuva merkitysprosessi, jolloin sukupuolet ilmaantuvat sosiaalisen ja kulttuurisen muokkaavasta, jopa tuottavasta vaikutuksesta. Toisin sanoen sukupuolta tehdään toistamalla tiettyjä kulttuurisesti sukupuolittuneita tekoja. (mt., 23-27.)

Lisäksi sukupuoli luo yksilölle aseman suhteessa muihin. Sukupuolen mieltäminen suhteena korostaa, että sukupuoli on kuulumista johonkin joukkoon tai kategoriaan. (Puuronen 2006, 239.) Se on täten kuulumista johonkin ja eron tekemistä johonkin toiseen. Tytöt kuuluvat osittain samaan kategoriaan naisten kanssa ja tekevät eron kategoriaan pojat tai miehet. Sukupuoleen liittyy vahva kahtiajako ja vastakkainasettelu, sillä sen määreet sisältävät erilaisia ajattelutapoja siitä mitä pidetään kunkin sukupuolen ominaisuutena. Se ei siis ole vain syntymistä tietynlaisten anatomisten osien kanssa, vaan myös kasvamista erilaisiin rooleihin ja odotuksiin, sekä neuvottelua omasta paikasta. Sukupuolta tuotetaan sukupuolistavilla merkityksillä, joilla tarkoitetaan sukupuoleen liitettäviä arvoja, asenteita, rooleja,

odotuksia ja sosiaalisia merkityksiä. Näistä merkityksistä taas johdetaan ja niihin liitetään tiettyjä toimintatapoja. (Kivipelto 2004, 249.) Sukupuoliset odotukset määrittävät mikä mielletään tytölle tai pojalle hyväksi, tai sopivaksi käytökseksi. Esimerkiksi tytöille saatetaan antaa poikiin nähden enemmän vastuuta ja velvollisuuksia, mutta samaan aikaan heitä myös suojellaan poikia enemmän.

Myös sosiaalityön käytännöissä tulkitaan ja rakennetaan sukupuolta. Tästä systä on hyvä pohtia minkälaiseksi suomalainen naisihanne tai naiskuva muodostuu, eli mitä yhteiskunnassamme pidetään naiselle tutkimusten valossa toivottavana. Kirsti Lempiäinen (2003) esittää, että suomalaisessa yhteiskunnassa sukupuoli jäsentyy ennen kaikkea tasa-arvoisena suhteena. Sukupuolirooleihin asennoitumista pohditaan naisten tasa-arvoisuuden kautta, jolloin tasa-arvoisuus on hankittu ominaisuus, joka tarkoittaa tasa-arvoa suhteessa miehiin. Tasa-arvoisuudesta ikään kuin todisteena on naisen asennoituminen sekä yhteiskunnallisen osallistumisen, että kotitöiden järjestämisen sukupuolipositioihin. Kotityöt ovat edelleen naisten aluetta, mutta suomalainen nainen kantaa kotitöitäkin taakkana, missä taakan kantaminen vihjaa, että naisen kotona oleminen on kovaa työtä. Tästä voidaan johtaa myös kotirouvana olemiselle toimijapositio, joka on tyypillinen suomalaisuuden kontekstissa. (mt., 128.)

Tutkimusten valossa tyypillinen suomalainen nainen näyttäisi olevan keskiluokkainen, koulutettu, palkkatyötä tekevä äiti, joka elää heteroseksuaalissa parisuhteessa. Suomalainen tarkoittaa lisäksi sinivalkoista, luterilaista ja suomenkielistä. (Lempiäinen 2002, 28-29.) Akateemisessa keskustelussa suomalaisen naisen ihanteeksi onkin nähty työssään jaksava ja kestävä nainen, joka uhrautuvasti pitää huolta myös kanssaihmisten hyvinvoinnista (Petrelius 2005, 41). Vahva nainen tekee ankarasti töitä ja pärjää niin perhe- kuin työelämän tilanteissakin. Vahvuutta on edustanut myös varhainen äänioikeus ja pääsy politiikan näkyville paikoille suhteellisen varhaisessa vaiheessa historiaamme. (Markkola 2002, 75, 83.) Vahvuusretoriikka on suomalaisten naisten identiteettiä luovaa ja uusintavaa ja täten erittäin merkityksellistä suomalaisessa käsityksessä naiseudesta. Vahva nainen sisältää myös ajatuksen yhdestä yhtenäisestä naiseudesta, joka kattaa ja läpäisee kaikki suomalaiset naiset ja heidän olemisensa tavat. (Markkola 2002, 90.)

Suomalaisen naisen erinomaisuus perustuu siis siihen, että nainen pärjää hyvin miehen rinnalla. Suomalaisessa sukupuolijärjestyksessä miehen veroisuus muodostaakin tärkeän osan naiseuden kriteereistä. Tasa-arvo syntyy yhteisestä työnteosta, vaikka niin sanottuun kodin piiriin kuuluvat asiat, kuten vastuu lapsista, kotitöistä ja sukulaisista, ovat edelleen vahvasti naisten sukupuolipositioon kuuluvia. (Lempiäinen 2002, 24-28.) On kuitenkin tärkeää pitää mielessä, että tasa-arvoisuus on nimenomaan vertautumista mieheen, jolloin ihanteellisen naisen tehtäväksi nähdäänkin miehisten elämänalueiden valloitus. Naisuus itsessään ei ole miehisyyden vertaista, vaan tasa-arvoa on nimenomaan naisen mahdollisuus tulla miehen kaltaiseksi, eli miehiseksi. Siksi on tarpeen tarkastella miten naisista ja naiseudesta puhutaan, sillä suomalainen tasa-arvo ei suinkaan ole tarkoittanut sitä, että naisuus itsessään olisi nostettu tasa-arvoiseksi, saati yhtä arvokkaaksi kuin miehisten elämänalueiden valloittaminen. Suomalaiselle naiselle tasa-arvoisuus on pikemminkin tarkoittanut perinteisenä pidetyn naiseuden hylkäämistä.

Toisaalta suomalaisuudessa kotiäitinä oleminen tai kotitöiden tekeminen ei sekään ole merkki naisen alisteisesta asemasta, vaan oma toimijapositionsa jolla on merkitystä yhteiskunnassamme (Markkola 2002, 90). Suomalaisuudesta käsin näin ei kuitenkaan tulkita olevan muissa kulttuureissa. Paitsi miehille, suomalainen nainen pärjää kilpailussa myös muiden maiden naisille. Suomalaisesta naisesta muotoutuu ylivertainen olento lähes kaikkiin paitsi suomalaisiin miehiin verrattuna. Suomalaisen naistutkimuksen onkin toisinaan kritisioitu unohtavan erilaiset rakenteellisesti sekä sosiaalisesti heikommassa asemassa olevat naiset tarkastelustaan. Tämän lisäksi sitä on kritisioitu sitoutuneisuudesta nationalistisuuteen, missä suomalaisuus sijoitetaan hierarkkisesti korkeammalle, jolloin on samalla esitetty, että pohjoismainen hyvinvointivaltio on yksiselitteisesti naisille parempi paikka elää kuin mikään muu yhteiskunta. (Markkola 2002, 78.)

4.2. Ylirajaisuus feminismissä

Olen yllä esittänyt kuvaa yhdestä yhtenäisestä suomalaisesta naiseudesta. Sen kautta on mahdollista ymmärtää mikä yhteiskunnassamme määrittyy naiselle normaaliksi.

Naisen vertautuminen mieheen on suomalaisen sukupuolten työnjaon todellisuutta ja siten normaali, jota vasten muita arvioidaan. Mutta kun jokin määritellään tavoiteltavaksi asiantilaksi käytetään todellisuuksiksi miellettyjen tulkintojen kautta tosiasiaa valtaa, joka tuottaa subjekteja: sekä vallan alaisia, että valtaa käyttäviä. Postmodernissa feminismissä juuri tuo valta ja sen käytön tavat ovat alkaneet kiinnostaa tutkijoita. Tieto ja valta siis kytketään toisiinsa, mistä syystä feministisessä teoretisoinnissa on alettu sitoutua ajatukseen erojen risteytymisestä, sekä pohtia niitä tapoja, joilla tiedollinen ja institutionaalinen valta on läsnä kaikkialla yhteiskunnassa. Siis myös tutkimuksessa ja feministisessä keskustelussa. (Keskinen 2004, 24-27, 39.) Tulkinnat ovat siis vain yhdenlaisia tarinoita muiden mahdollisten tarinoiden joukossa, mistä syystä on tärkeää pohtia keiden tarinat tai normaalit eivät tule kuulluksi. Toisin sanoen, kun määrittelemme naiseuden tai naisen normaalin suomalaisesta lähtökohdasta, tulkitsemme naiselle tavoiteltavia asioita tuosta lähtökohdasta käsin. Se ei kuitenkaan ole ainoa mahdollinen tapa tulkita tilanteita.

Feminististen keskusteluiden aiemmin merkittävimpanä pitämät sukupuolikysymykset ovatkin saaneet väistyä intersektionaalisuuden kysymysten tieltä (kts. esim. Hiitola 2015). *Intersektionaalisuudella* tarkoitetaan, että sukupuolen lisäksi analyysissä on otettava huomioon myös muita tekijöitä, kuten etnisyys tai sosiaalinen asema (Rossi 2010, 34-35). Tämä näkökulma on kyseenalaistanut universaalit naiseuden kokemuskategoriat ja nostanut muut yksilöitä läpäisevät erot tarkastelun kohteeksi. Intersektionaalisuudesta on käytetty myös suomennosta ylirajainen. Ylirajaisessa feminismissä keskeiseksi nousee erot kategorian nainen sisällä. Naisia ei siis tarkastella suhteessa miehiin vaan suhteessa toisiin naisiin, sillä naisten katsotaan kokevan monenkertaista sortoa sukupuolensa, rotunsa ja sosiaalisen asemansa mukaan. Sorron eri muodot ovat toisiinsa niveltyneitä ja samanaikaisia, jolloin ylirajainen feminismi viittaa transnationaaliin, monikulttuuriseen ja kulttuurien väliseen feministiseen ajatteluun. (Valovirta 2010, 98-99.)

Olennaista intersektionaalisuudessa on, ettei sukupuolen ajatella merkityksellistyvän kaikkien naisten kohdalla samalla tavalla, vaan se kietoutuu osaksi yksilöiden kokemuksia ja itseymmärrystä (Petrelius 51-52). Se ei siis ole yksi yhtenäinen teoria,

vaan pikemminkin tapa tunnistaa sukupuoli tärkeänä, mutta ei ainoana merkittävänä yhteiskunnallisena jakoperusteena (Vuola 2015, 39). Sukupuoli ei myöskään aina ole ensisijainen määre, vaan sitäkin määrittävämmäksi voi nousta esimerkiksi juuri uskonto tai etnisyys. Sukupuolella on kuitenkin merkitystä myös, vaikka etnisyyttä pidettäisiinkin ensisijaisena määreenä, sillä se ottaa huomioon, että etnisille vähemmistöille tarjotaan myös sukupuolitettuja rooleja ja heitä määritellään sukupuolen mukaan.

Intersektionaalinen näkökulma onkin tämän tutkimuksen kannalta ensisijaisen tärkeä. Nimittäin samaan aikaan kun länsimainen naistutkimus on pyrkinyt nostamaan naista keski-ikäisen, valkoihoisen ja työssäkäyvän miehen universaalikansalaisen prototyypin rinnalle, feminismin yhteiseksi kokemukseksi esitetty valkoisen, keskiluokkaisien ja heteroseksuaalisen naisen tarina on kerännyt kritiikkiä erityisesti mustien ja kolmannen maailman feministeiltä. Kritiikin perimmäinen ajatus on ollut, että feminismi on esittänyt universaalina kuvauksena tietyn yhteiskunnallisesti hegemonisessa asemassa olevan naisryhmän tulkintoja ja jättänyt analyysinsä ulkopuolelle kaikki muut mahdolliset todellisuuden tulkinnat naisen asemasta tai toimijuuksista (Keskinen 2004, 27). Esimerkiksi Asma Barlas on vastustanut feministi-nimityksen käyttöä itsestään, sillä hänen mukaansa länsimaiset feministit ovat omineet vapauden ja naiseuden määritteet ja puhuneet myös niiden naisten puolesta, joiden toimijuuksia he eivät itse ole halunneet, valinneet tai osanneet nähdä (Barlas 2008, 17, myös esim. Badran 2008).

Toisin sanoen länsimaiset feministit ovat kaapanneet naiseuden tai vapauden tavoiteltavat tai hyvänä pitämänsä määritelmät ja tarkastelleet niiden kautta myös muissa kulttuurisissa todellisuuksissa elävien naisten asemaa tai suhdetta esimerkiksi miehiin. Samalla he ovat sivuuttaneet ”toisten” naisten itsensä antamat määritelmät naiseudelle tai kokemuksilleen naiseudesta tulkitsemalla asioita länsimaisesta, valkoisesta naiseudesta käsin. Länsimaisessa feminismissä ei siis ole kyetty näkemään muita vaihtoehtoisia tulkintoja, vaan myös muita naisena olemisen tapoja on pyritty sovittamaan länsimaiseen näkemykseen tavoiteltavasta naiseudesta. Myöhemmin naistutkimuksen keinoin onkin ymmärretty tarkastella lähemmin myös sellaisia kulttuurisen esittämisen tapoja, joissa tuotetaan kuvaa muihin verrattuna

paremmasta länsimaisesta, valkoisesta naissubjektista, jossa kuva itsestä rakennetaan toisten kustannuksella. Edelleen kuitenkin valkoisuus rakentaa valtasuhteiden kautta itsestään normia ja ei-valkoisuudesta heikompa ja alempiarvoista toista. (Valovirta 2010, 92-93, 97.) Samalla valkoisuus ja ei-valkoisuus asetetaan rinnakkain modernin ja traditionaalisenä pidetyn kanssa. Moderni valkoisuus asetetaan siis traditionaalisen ei-valkoisen vastakohtaksi. Modernia on valinnanvapaus ja individualismi, jolloin yksilönvapautta rajoittava kollektiivinen yhteisö merkitsee takapajuisuutta, jolle ei ole tilaa modernissa yhteiskunnassa (Sen 2005, 45). Perinteisesti naistutkimuksessa naiseutta ja naisen asemaa onkin jaoteltu moderniin ja traditionaaliseen, jossa moderni merkitsee suomalaista tai länsimaista ja traditionaalinen maahanmuuttajaa tai ei-länsimaista. Tavoiteltavana pidetään siis modernia, suomalaista naiseutta, jota vasten muita arvioidaan. Tähän jaotteluun sisältyy ajatus modernin paremmuudesta ja kehittyneisyydestä, jolloin traditionaalinen näyttäytyy keskiaikaisena, jopa barbaarina. Traditionaalista, takapajuisesta kulttuurista on mahdollista kuitenkin vapautua hyväksymällä länsimainen vaatimus tasa-arvoisuudesta, eli luopumalla traditionaaliseksi katsotuista tavoista. Tällöin ratkaisuna esimerkiksi kunniaan liittyvän väkivallan ongelmiin nähdään yksinkertaisesti kotikulttuurin hylkääminen ja tuleminen "meidän" kaltaiseksi, eli kehittyminen traditionaalista moderniksi. (Keskinen 2012, 298-300.)

Tässä tutkimuksessa tarkastelen intersektionaalisen näkökulman avulla miten erilaiset tavat määritellä naiseutta ja vapautta tuottavat naisten elämään toiseutta. Se on tarkoittanut analyysin avaamista erityisesti sille miten ja mistä lähtökohdista naisen hyvää tulkitaan. Kunniaan liittyvän väkivallan luokittelu onkin saanut feministit ja ihmisoikeusaktivistit puun ja kuoren väliin: kuinka tehdä tunnetuksi ja torjua naisiin kohdistuvaa väkivaltaa eurooppalaisen maahanmuuton kontekstissa sekaantumatta haitalliseen nimeämiseen ja paikannuksiin? Poliittishistoriallinen konteksti, jossa kunniaan liittyvän väkivallan luokitusta on rakennettu, on altistanut feministit syytöksille yhteistyöstä monien sellaisten voimien kanssa, joita he väittävät tuomitsevansa. Eikä suotta. Tästä syystä asioiden parissa työskentelevillä, etenkin tutkijoilla, on erityinen vastuu olla valppaana sen suhteen, ettei määritelmiin ja analyysihin suodateta tiedostamatta toiseutta tuottavia tai aiheuttavia arvoja ja

mielikuvia. (Abu-Lughod 2011, 53; myös Terman 2010, 6.) Tämän lähtökohdan olen ottanut myös oman tutkielmani lähtökohdaksi.

4.3. Miten kunnia liittyy väkivaltaan

Tämä tutkielma käsittelee siis *kunniaan liittyvää väkivaltaa*. Nimeämisen tapoja on tärkeää pohtia, koska se miten paikannamme ja määrittelemme kunniaan liittyvän väkivallan perhe- ja sukupuolittuneen väkivallan jatkumolla, vaikuttaa sitä käsitteleviin toimintapoihin (Terman 2010, 6). Tässä tutkielmassa lähestyn kunniaan liittyvää väkivaltaa Kortewegin & Yurdakulin (2010) tapaan katsomalla sitä erityisenä lähisuhdeväkivallan muotona, joka muotoutuu rodun, sukupuolen, seksuaalisen suuntautumisen, uskonnon, etnisyyden ja luokan risteyksien dynamiikoissa. (mt, 4.) Tässä tutkielmassa kunniaan liittyvää väkivaltaa ajatellaan siis lähtökohtaisesti erityisenä perhe- ja lähisuhdeväkivallan muotona.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa on käytetty yleisterminä sellaiselle väkivallalle, jota määrittää väkivallalle esitetty syy, eli kunnia, pikemminkin kuin tekijä tai ilmenemismuoto. Yksinkertaisesti se on perheen tai sukulaisten toimesta tehty suunniteltu väkivaltainen vastaus sellaiseen toimintaan, joka uhkaa perheen kunniaa. Kunnia on mahdollista palauttaa väkivallan kautta. (Abu-Lughod 2011, 17; Korteweg 2012, 136.) Kunniaan liittyvä väkivalta on siten yhdistelmä erilaisia väkivallan ilmenemismuotoja, joita perustellaan sosiaalisen järjestyksen ylläpitämisellä. Ylläpitämiseen esitetään tarvittavan miesten osallisuutta naisten tosiasiallisen, epäillyn tai mahdollisen seksuaalissävytteisen käyttäytymisen kontrolloinnissa. (Welchman & Hossain 2005, 4.)

Kunniakoodisto todellistuu yhteisön normeina, sosiaalisina reunaehtoina, kollektiivisina päätöksinä ja rangaistuksina. Kunniaa vartioidaan ja puolustetaan esimerkiksi rajoittamalla liikkumista, keskusteluita, ystävyksiä sekä valinnanvapautta esimerkiksi puolison valinnassa, mutta myös käyttämällä fyysistä väkivaltaa. (Sen 2005, 48.) Useimmiten väkivalta on henkistä: sosiaalisten suhteiden rajoittamista, pukeutumisen vahtimista, alistamista, nöyryyttämistä sekä toivotun käytöksen ylläpitämistä fyysisen väkivallan uhalla (Lidman 2015, 199).

Seksuaalisuuden lisäksi voidaan hallita myös taloudellisia ja sosiaalisia resursseja. Kunnian puute voikin tarkoittaa laajemminkin kaikenlaista käytöstä, joka kyseenalaistaa miehisen vallan. (Welchman&Hossain 2005, 5.) Isotalo (2015) on väitöskirjassaan todennut, että kunnianttomuus ja maineen menettäminen voivat olla myös seurausta esimerkiksi liiallisesta ”suomalaistumisesta” (mt. 282-284).

Purna Sen (2005) määrittelee kunniaan liittyvän väkivallan toimiksi, joiden kautta yhteisön on mahdollista pyyhkiä pois sekä sukupuolittuneesti että paikallisesti määritelty häpeän aiheuttama tahra käyttämällä emotionaalista, sosiaalista tai fyysistä pakottavaa valtaa sitä henkilöä kohtaan, jonka tosiasialliset tai kuvitellut toimet ovat tuottaneet hänen perheelleen häpeää. (Sen 2005, 50.) Samaan lopputulokseen on Senin analyysin pohjalta tullut myös Rochelle Terman (2010), joka esittää, että tietyt piirteet toistuvat kunniaan liittyvässä väkivallassa, vaikka sen määritelmät vaihtelisivatkin. Näitä piirteitä ovat:

- 1) Toimijoina on uhrin oma perhe. Yleensä väkivallantekijä on miespuolinen sukulainen. Myös naiset ovat usein osallisia rikoksen suunnittelussa, toteutuksessa, tai sen peittelyssä. Useimmiten tekijät kuuluvat uhrin ydinperheeseen, koska heillä on ollut erityinen vastuu naisen kunniallisesta kasvatuksesta.
- 2) Tekijä harvoin toimii yksin. Koska kunnia paikantuu koko perheeseen, perheenjäsenet toimivat usein yhteistyössä syyllisen kanssa. Lisäksi kunniaan liittyvän väkivallan uhka yleensä koskee kaikkia perheenjäseniä.
- 3) Epäily yleensä riittää väkivallan syyksi. Kunnia on siis mahdollista menettää huhujenkin perusteella, sillä se, miltä asianosaiset näyttävät muiden silmissä on tärkeintä. Uhka voi siis olla todellinen, jos yhteisö vain epäilee uhria jostakin.
- 4) Väkivallanteot ovat suunniteltuja ja usein tarkasti toteutettuja.
(mt. 9-10.)

Vaikka Terman puhuukin tässä yhteydessä kunniamurhista katson muun kirjallisuuden perusteella tämän jäsenyyksen olevan relevantti myös muun kunniaan liittyvän väkivallan osalta (esim. Sen 2005; Korteweg 2012). Lisäisin tähän kattavaan määritelmään vielä Satu Lidmanin (2015) huomion, että kunniaan liittyvä väkivalta

on tietyissä tilanteissa yhteisöllisesti sallittua (mt., 196), tai jopa edellytettyä. Joissakin maissa myös kansallinen lainsäädäntö oikeuttaa kunniaan liittyvän väkivallan ja väkivallantekoja kohdellaan tuomioistuimissa siitä syystä lievemmin (Terman 2010, 11). Väkivallan oikeutusta ja suunnitelmallisuutta on pidetty lähtökohtaisena syynä siihen, miksi kunniaan liittyvää väkivaltaa tulee käsitellä omana sukupuolittuneen väkivallan muotonaan erona esimerkiksi intohimorikoksiin.

Suomalaisessa kirjallisuudessa on käytetty hieman päällekkäin kunniaväkivallan ja kunniaan liittyvän väkivallan käsitteitä. Näihin on liitetty, tai niihin on sisällytetty kunniamurha, tyttöjen ympärileikkaus ja pakkoavioliitto. Kansainvälisessä kirjallisuudessa on käytetty rinnakkain englanninkielisiä termejä *honour-related violence* tai *HRV*, *honour-based violence* tai *HBV*, *honour crime*, *honour killing* sekä *so-called "honour-based" violence* joiden katson kaikkien viittaavaan samaa tarkoittavaan ilmiöön sen eri asteissa (esim. Kvinnoforum 2005; Keskinen 2009; Korteweg&Yurdakul 2010; Terman 2010; Abu-Lughod 2011; Korteweg 2012; Grewal 2013; Hong 2014. Myös amerikkalainen kirjoitusasu "honor"). Britanniassa on otettu erityisesti käyttöön käsitteen edessä ilmaisu *so-called* eli "niin kutsuttu" korostaakseen tekojen kunnianttomuutta. Saksassa ja Kanadassa ilmiötä on pitkälti käsitelty ainoastaan kunniamurhan käsitteellä. Lisäksi erityisesti Saksassa ja Britanniassa pakkoavioliitot on liitetty kunniamotiiveilla perusteltuun väkivaltaan kuuluviksi teoiksi. (Korteweg&Yurdakul 2010, 3.) Kunniaan liittyvän väkivallan määrittelyt ovat siis monipuolisia ja keskenään erilaisia, eikä siitä, mitä käsite pitää sisällään, vallitse yksimielisyyttä tutkijoidenkaan kesken. Itse asiassa suurin osa kunniaan liittyvästä väkivallasta käydystä tieteellisestä keskustelusta keskittyy nimenomaan termin määrittelyihin, esittämisen tapoihin ja merkityksiin. (Terman 2010, 7; vrt. Abu-Lughod 2011.)

Kirjallisuudessa on myös jonkin verran erimielisyyttä siitä kuuluvatko järjestyt avioliitot kunniaan liittyvään väkivaltaan. Pohjoismaisessa keskustelussa ne on liitetty osaksi ilmiötä (Keskinen 2009, 187). Myös Euroopassa laajemmin pakkoavioliitot, tai avioliitot, joissa yhden tai molempien puolisoitten suostumus on kyseenalaista, on julkisessa keskustelussa liitetty kunniaan liittyvään väkivaltaan. Pakkoavioliittojen on nähty sisältävän erilaisia väkivallan muotoja jotka estävät

uhria tekemästä vapaasti elämäänsä liittyviä valintoja. Eteläaasialaisissa yhteisöissä Britanniassa, sekä turkkilaisissa ja ainakin kurdiyhteisöissä Saksassa pakkoavioliittoa on toisinaan pidetty ratkaisuna kunnian menettämiseen: jos uhri on valinnut perheen kannalta epäsovivan puolison, perhe on saattanut pakottaa hänet naimaan valitsemansa sopivamman puolison. (Korteweg & Yurdakul 2010, 2-3.) Näin perheen kunnia on siis palautettu avioliiton kautta.

Toisaalta on ensisijaisen tärkeää erottaa toisistaan pakkoavioliitot ja järjestetyt avioliitot, joita niitäkin on toisinaan käytetty synonyymeina. Esimerkiksi beduiinisyhteisössä avioliitot perinteisesti järjestetään, mitä vahvistetaan yhteisöiden tarinoissa ja perinteisiin pohjautuvissa säännöissä. Nämä tarinat, aivan kuten varsinaiset avioliitotkin, saavat kuitenkin muotonsa huomattavan erilaisissa muodoissa ja lopputulemissa, kuten naisten ja tyttöjen asenteet järjestettyjä avioliittoja ja valittuja puolisoitakin kohtaan. (Abu-Lughod 2011, 34.) Avioliitto voi myös olla järjestetty ilman, että siihen on liittynyt sen suurempaa pakottamista tai uhkaa kunnian menettämisestä. Suomessakin asuu varmasti monia pareja joiden liitto on järjestetty, mutta joka ei siltikään täytä kunniaan liittyvän väkivallan kriteereitä ainakaan tutkimustiedon valossa (vrt. Vuori 2012). Esimerkiksi Suomessa kasvaneita albaaninuria tutkinut Minna Säävälä (2008) toteaa, että järjestetyt avioliitot saattavat tulla albaaneilla kyseeseen, kun miehet etsivät itselleen suomalaistuneita albaaninaisia perinteisempiä morsiamia kotimaastaan. Suomessa kasvaneet kosvolaispojat omaksuvat toisinaan ystäväpiirinsä muilta muslimipojilta perinteisesti kosvolaisia ehdottomampia islamin tulkintoja, mistä syystä he alkavat vaatia naisilta tiukempaa käyttäytymisnormia. Koska naimakumppanin valinnassa etninen identiteetti on ensiarvoinen myös uskontoon nähden, miehille etsitään sukujen kautta kotimaasta morsiamia, joiden oletetaan olevan perinteisiä patriarkaaliseen perheeseen sopivia naisia. Suomessa kasvaneet kosvolaisnaiset taas tulkitsevat islamia sydämen uskontona ja hakevat kotimaastaan puolestaan tasa-arvoista parisuhdetta ja modernia elämää arvostavia puolisoita, jotka eivät ole diasporassa elämisen takia altistuneet tiukemmille islamin tulkinnoille. Naiset tosin etsivät näitä sulhaskandidaatteja etupäässä vapaamuotoisesti. (em. 126-129.) Tämä näkökulma ei toki myöskään kerro mitään siitä, mikä on järjestettyjen avioliittojen

toisen, perinteiseen patriarkaaliseen perheeseen paremmin sopivaksi katsotun morsiamen näkökulma järjestettyyn avioliittoon tai todelliset mahdollisuudet kieltäytyä siitä. Toisaalta ei ole välttämättä myöskään mitään erityistä syytä olettaa, että erityisesti naiset olisivat lähtökohtaisesti näitä liittoja vastaan.

Tämän tutkielman osalta katson, että sellainen avioliittoon pakottaminen, josta ei käytännössä ole mahdollisuutta kieltäytyä, tai jonka vastustamisesta seuraa väkivallan uhka, on otettava tarkasteluun osana kunniaan liittyvää väkivaltaa. Sen sijaan järjestetyissä avioliitoissa koettu parisuhdeväkivalta ei näkemykseni mukaan poikkea muusta parisuhdeväkivallasta, ellei sen taustalla kokonaisuutena ole nimenomaan kunniaan liittyvät syyt. Toisin sanoen järjestettyjen avioliittojen kontekstissa tapahtuva parisuhdeväkivalta tulisi lähtökohtaisesti erottaa kunniaan liittyvästä väkivallasta, ellei ole syytä epäillä tunnusmerkkien täyttyvän muilta osin. Pelkkää avioliiton järjestämisen suunnittelemista ei automaattisesti voi tulkita kunniaan liittyväksi väkivallaksi, vaan tilannetta on arvioitava kokonaisuutena.

Historiallisesti nykyisellään ymmärrettyä ja nimettyä kunniaan liittyvää väkivaltaa on harjoitettu ainakin Pohjois-Afrikan, Lähi-Idän, Etelä-Aasian, Latinalaisen Amerikan sekä Etelä-Euroopan maissa ja väkivallan muodot ovat vaihdelleet alueiden välillä (Korteweg 2012, 136-137). Kunniaan liittyvä väkivalta ei siis ole yksinomaan muslimitaustaisten väkivallan erityispiirre. Viimeisen vuosikymmenen aikana yhteiskunnallinen keskustelu kunniaan liittyvästä väkivallasta on kuitenkin käytännössä tarkoittanut islaminuskoisten maahanmuuttajanaisten kohtaamaa sosiaalista kontrollia ja väkivaltaa. Tässä keskustelussa yksittäiset ilmiöt kuten tyttöjen ympärileikkaus tai esimerkiksi hunnuttaminen ovat saaneet laajemman symboliarvon. (Keskinen 2012, 292-295.)

On kuitenkin paikallaan huomata, että esimerkiksi hunnun käyttö sinänsä, etenkin jos nainen valitsee käyttää huivia eli *hunnuttautuu*, ei välttämättä rajoita hänen toimijuuttaan tai autonomiaansa. Etenkin viimeaikoina huivi onkin toiminut poliittisen, ekonomisen ja kulttuurisen valtaistumisen symbolina ja keinona vahvistaa musliminaisten moninaisia identiteettejä. Täysi *hunnuttaminen* kuitenkin on

kuitenkin otettava vakavana varoitumerkkinä musliminaisen tervettä ja täysivaltaista toimijuutta vastaan. (Hassan 1999, 274.) Olen edellä käyttänyt eri termejä liittyen hunnun käyttöön. Tätä valintaa perustelen sillä, että usein kun hunnun käytöstä puhutaan negatiivisessa mielessä, kuin todisteena naisen alisteisesta asemasta, käytetään passiivista *hunnuttaa* korostamassa teon ulkopuolisuutta. Nainen ei siten itse hunnuttaudu, vaan hänet hunnutetaan, eli verhotaan johonkin, peitetään katseilta. Katson termin käytön sulkevan ulkopuolelleen naisen toimijuuden mahdollisuuden hunnun käytön yhteydessä ja eroavan siten toimijuutta korostavasta *hunnuttautumisesta* tai arvoneutraalimmasta *hunnun käytöstä*. Tämä toimii esimerkkinä siitä miten hienovaraiset käsitteenmuutokset vaikuttavat tapaamme nähdä ja selittää asioita ja kuinka niiden kanssa tulisi olla erityisen tarkkana. Käytän tässä tutkielmassa termiä hunnun käyttö, paitsi kun tarkoitukseni on nimenomaan korostaa naisen omaa toimijuutta, jolloin käytän termiä hunnuttautua.

Hunnuttaminen ja tyttöjen ympärileikkaus ovatkin ilmiöitä, joiden kautta Suomessa on rakennettu kuvaa suomalaisista naisista ratkaisevalla tavalla poikkeavasta ”maahanmuuttajanaisesta”, jonka elämään sisältyvistä piirteistä ja perinteistä on länsimaissa tullut tuomittavia, kauhistuttavia ja sääliä aiheuttavia. Nämä piirteet ovat vahvistaneet naisten ongelmallisuutta viranomaistenkin silmissä ja osaltaan siten myös muualta muuttaneisiin liittyvää ongelmadiskurssia. (Tiilikainen 2003, 268-269.)

4.3.1. Kunnia väkivallan selittäjänä

Vaikka ilmiön ja sitä kuvaavan käsitteen määrittelyistä ei olekaan yksimielisyyttä, on todettava, että tieteellisessä keskustelussa vallitsee suhteellisen vahva yhteisymmärrys siitä, ettei kunniaan liittyvä väkivalta paikannu mihinkään tiettyyn yhteiskuntaan, kulttuuriin tai uskontoon, vaan se leikkaa erilaisten yhteiskuntien läpi. Käsitteen politisoituneen luonteen vuoksi on kuitenkin tärkeää puhua siitä, mitkä voimat sen nimeämisen taustalla vaikuttavat. Lukijan tulee myös huomioida, että käsitteen määrittelyyn liittyvä keskustelu lähtee liikkeelle kunnian käsitteestä, minkä kääntämistä ja siihen liittyvää semantiikka koskevat kysymykset ovat kunnian liittyvää väkivaltaa koskevan tieteellisen keskustelun ydintä.

Suomeksi *kunnia* voi merkityksellistyä monella eri tavalla: se voi olla yleistä arvostusta, mainetta, kuuluisuutta, kiitosta, ylistystä tai jotakin, mikä tuottaa arvontoa (Kielitoimiston sanakirja). Jokaisella näistä on oma merkityksensä, eikä sanan tarkoitusta voida päätellä yksinomaan kirjainten järjestyksestä, vaan tulkintaa varten tarvitsemme tiedon siitä yhteydestä, jossa sanaa käytetään. Kunnia onkin monimuotoinen termi jolla on ollut monenlaisia merkityksiä vuosisatojen aikana. Lisäksi sanoilla, jotka usein käännetään kunniaksi, on muilla kielillä omia erityisiä ominaisuuksiaan, jotka voivat hukkaa käännettäessä sitä muille kielille. Esimerkiksi ei-niin-kaukaisessa eurooppalaisessa menneisyydessä ei ole ollut lainkaan vierasta pohtia naisten kunniallisuutta eli seksuaalista siveellisyyttä. Naisten kunniallisuutta korostettiin käyttämällä englanniksi ilmaisua "respectable woman", kunnioitettava nainen. Kuitenkin jostain syystä liitettynä väkivaltaan puhumme kunniasta, honor tai honour.

Sanalla on siis paitsi useita merkityksiä ja vivahteita englanninkielisessä käytössä, myös sellaisia merkityksiä muissa yhteiskunnissa, joita ei voida suoraan kääntää. Kunnian voi kääntää useiksi eri sanoiksi ainakin kurdin, arabian, persian ja turkin kielillä. Näistä sanoista jokaisella on oma erityinen merkityksensä, joiden vivahteet hukuvat käänöksessä. (Terman 2010 7-8.) Yksi tieteellisen keskustelun vallitseva tapa selittää kunnian termiä väkivallan yhteydessä on ollut islamifeministi Riffat Hassaninkin (1999) käyttämä naisen kunniaan viittaava ilmaisu *'ird*, joka paikantuu ennen kaikkea beduiinikulttuuriin. *'ird* löytyy esi-islamilaisten arabien kielestä ja liittyy läheisesti naisen siveellisyyteen ja seksuaaliseen käytökseen. Naisten seksuaalisuuden läheinen yhteys miehen kunniaan tarkoitti beduiinikulttuureissa, että naisten seksuaalisuutta oli kontrolloitava. Seksuaalisuuden kontrolloinnista esimerkkinä Hassan pitää tyttöjen ympärileikkausta, jonka juuret ovat vahvasti arabialaiseksi katsottujen alueiden kulttuureissa islaminuskon sijaan. (mt, 270-271.) Toisaalta tulee ymmärtää, että Hassan on nimenomaan islamfeministi: hän katsoo maailmaa ja selittää sitä koraanista käsin, perustellen naisten tasa-arvoa ja feminismiään juuri islamin opeilla.

Kaiken kaikkiaan yhtä aikaa yhteiskunnissa, suomalaisessa tai muissa, ei siis ole yhtä ainoaa ymmärrystä siitä, mitä kunniallisuus on. Kunnia on muiden kulttuuristen tapojen ja traditioiden tapaan ristiriitainen yksilöllisten toimijoiden orgaaninen, muuttuva ja eletty kokemus, eikä sitä siten voi kuvata muuttumattomaksi tai pysyväksi. Se voi tarkoittaa eri asioita eri yhteyksissä, sekä muuttua ajassa ja paikassa. Tutkija voi kuvailla niitä yhteyksiä, joissa kunniaan liittyvää väkivaltaa yleisimmin ja todennäköisimmin tapahtuu, mutta on otettava huomioon, että moni näistä yhteyksistä tapahtuu myös ilman, että ne johtavat väkivaltaan. (Terman 2010, 11.)

Myös kunnian käsitteen käyttöä väkivallan tai rikoksen yhteydessä on kritisoitu. Kun kunnia yhdistetään kulttuuriin ja yhteiskuntaan, ei keskitytäkään kuvailemaan kulttuurien välistä monimuotoisuutta tai yhteiskunnissa esiintyvää kulttuurista ideologiaa, vaan se liitetään kulttuurin patologiaan ja rikollisuuteen (Grewal 2013, 5). Kunnian sijaan väkivallan yhteydessä on ehdotettu käytettävän esimerkiksi käsitteitä *häpeä* tai *kunniattomuus*. Tämäkin on kuitenkin ongelmallista kahdesta näkökulmasta. Esinnäkin ongelma piilee siinä, että ne käyttävät ikään kuin väkivallan tekijän kieltä nimeämällä teon häpeästä ja kunniattomuudesta johtuvaksi ja siten korostavat tekijän motiivia merkityksellisempänä näkökulmana. (Terman 2010, 12.) Toiseksi häpeäväkivallan käyttäminen terminä korostaa myös ilmiön osapuolia ulkopuolelta leimaavaa tarkastelua (Lidman 2015, 195), eli tuomitsee koko ilmiön länsimaisista lähtökohdista käsin.

4.3.2. Vaiko sittenkin lähisuhdeväkivaltaa?

Yksi tieteellisen keskustelun keskeinen kysymys on liittynyt siihen voidaanko kunniaan liittyvää väkivaltaa pitää erillisenä lähisuhdeväkivallan muotona, vai onko sillä vain keskitytty kuvaamaan muslimien ja arabien keskuudessa tapahtuvaa perheväkivaltaa. Ilmiön käsittely vaatiikin tutkijalta erityisen sensitiivistä otetta, jonka ytimessä on väkivallan oletetusta kohderyhmästä käytettävät termit (Lidman 2015, 187). Suurimassa osassa tieteellistä tutkimusta, mutta etenkin julkisessa keskustelussa ja ammattilaisille suunnatuissa oppaissa, kunniaan liittyvä väkivalta on yhdistetty sellaisiin termeihin kuin maahanmuuttaja tai kotikulttuuri, jolloin

väkivalta on selitetty tiettyihin kulttuureihin kuuluvaksi. *Väkivallan kulttuuristamisessa* huomio kiinnitetäänkin yksinomaan kulttuurisiin tekijöihin, jolloin muut näkökulmat jäävät huomiotta (Lidman 2015, 309). Tämän tyyppisen luokittelun voi nähdä leimaavan kokonaisia kulttuureita ja etnisiä yhteisöjä.

Nimenomaan eurooppalaisessa diasporassa käytettynä kunniaan liittyvän väkivallan onkin esitetty olevan muslimiyhteisöjä ja -väestöä leimaava ja rasistinen. (Terman 2010, 3; myös Keskinen 2009; Grewal 2013; Hong 2014.) Käsitteitä kunniaan liittyvä väkivalta ja perheväkivalta onkin monesti käytetty edustuksellisesti keskusteltaessa muslimeista erona "meihin". Kunniaan liittyvä väkivalta on tuolloin esitetty länsimaisena pidetystä perheväkivallasta erillisenä, mutta myös lähtökohtaisesti sitä pahempana. Sen sijaan, että se ymmärrettäisiin yhtenä monista perhe- ja parisuhdeväkivallan muodoista on esitetty, että siitä onkin tullut maahanmuuttajien takapajuisuuden merkki. (Korteweg 2012, 137; myös Keskinen 2012.) Tässä yhteydessä väkivallan eri muodot ovat lähtökohtaisesti erilaisia ja toinen nähdään lähes aina toista pahempana, riippuen siitä kuka puhuu (Terman 2010, 6). Väkivallan saatetaan myös esittää johtuvan kotoutumisprosessista ja maahanmuuttajia vastaanottavan maan rasistisista rakenteista, jotka tekevät maahanmuuttajista perinteisempiä, vastakohtana länsimaisille (Grewal 2013, 5).

Kunniaan liittyvää väkivaltaa on laajemminkin pidetty tunnusomaisena modernista jälkeen jääneille kulttuureille. Naiseutta problematisoivia kulttuurisia teemoja on kuitenkin löydettävissä lähes kaikista maailman suurista kulttuureista (Sen 2005, 46). Tutkijat ovatkin kysyneet onko ilmiöstä edes mahdollista puhua myötävaikuttamatta kokonaisten väestöryhmien leimaamiseen (Abu-Lughod 2011, 18). Erityisesti tutkijalta ilmiön tarkastelu edellyttää kulttuurisensitiivisyyttä, sillä monet kunniaan liittyvän väkivallan pirteet eivät ole tuontitavaraa, vaan ne ovat kiinteä osa väkivaltakulttuurin historiaa myös Suomessa. Kunniaan liittyvä väkivalta on kuitenkin kytköksissä erityisesti sellaisiin normeihin, jotka ovat pääosin kadonneet länsimaiden valtaväestön keskuudesta. Tämä koskee etenkin tiettyjä haitallisia perinteitä, kuten neitsyyden vaalimista ja tyttöjen koulutuksen väheksymistä. *Haitallisilla perinteillä* tarkoitetaan yleensä universaalien

ihmisoikeuksien vastaisia tai väkivaltaisia kulttuuriin juurtuneita ja yhteisön ylläpitämiä käytänteitä. (Lidman 2015, 191, 193, 196.)

Ilmiön määrittely, analyysi ja siihen tehokas puuttuminen eivät siis voi alkaa oletuksesta, että Suomeen muualta muuttaneiden ihmisten kulttuurit ovat "takapajuisia", tai että alistetut maahanmuuttajanaiset on pelastettava väkivaltaisilta maahanmuuttajamiehiltä, minkä lisäksi on paikallaan kysyä onko suotavaa sekään, että ilmiö paikallistetaan lähtökohtaisesti "meistä" ulkopuoliseksi. Analyysissä on otettava lähtökohdaksi, että kunniaan liittyvä väkivalta on perheväkivallan ja sukupuolittuneen väkivallan muoto, johon vaikuttaa paitsi kulttuurien perinteet, myös maahanmuuttoon ja kotoutumiseen liittyvät kokemukset sekä vastaanottajamaan yhteiskunta. (Korteweg & Yurdakul 2010, 4-5.) Toisaalta jo lähtö- ja vastaanottajamaista puhuminen ilmiön yhteydessä on omiaan korostamaan ilmiön tuontitavaraluonnetta länsimaisissa yhteiskunnissa.

5. TUTKIMUKSEN TOTEUTUS

Tässä luvussa esittelen tutkimuksen toteuttamisen, sen taustalla vaikuttavat tieteenfilosofiset sitoumukset, tutkimusmetodin sekä analyysin etenemisen. Lopuksi pohdin tutkielman luotettavuutta ja eettisyyttä. Aloitan kuitenkin esittelemällä tutkimustehtävän ja -kysymyksen.

Tutkimustehtäväni on selvittää miten tilanteita nimetään kunniaan liittyväksi väkivallaksi. Tutkimuksen tavoitteena on tuottaa tietoa ilmiön parissa työskentelevien käsityksistä koskien kunniaan liittyvää väkivaltaa. Näitä on erityisen tärkeää tutkia, jotta voitaisiin ymmärtää minkälaiset kulttuuriset odotukset vaikuttavat tilanteiden määrittelyyn. Käsitysten tekeminen näkyviksi mahdollistaa ennakkoluulojen purkamisen ja huomion kiinnittämisen tilanteen kokonaisarvioon vaikuttaviin esiymmärryksiin. Tutkimuksen tavoitteet ja -tehtävä muotoutuvat tutkimuskysymykseksi:

Minkälaisia käsityksiä sosiaalityöntekijöillä on kunniaan liittyvästä väkivallasta?

Käsityksillä tarkoitetaan tässä tutkielmassa mielipidettä syvempiä ja laajempia ymmäryksiä. Linaan käsitysten määritelmää fenomenografisesta tutkimuksesta (esim. Huusko & Paloniemi 2006), jossa ajatellaan käsitysten ilmentävän yksilölle ja yhteisöille ominaisia merkitysten piirteitä. Yleisesti ottaen käsityksiä voidaan kuvata mitä- ja miten-näkökulmien kautta. Mitä-näkökulman tavoitteena on saada esille yksilön käsitys aiheesta. Miten-näkökulma taas viittaa ajatteluprosessin, eli siihen miten se, kuinka näemme ilmiön määrittelee sitä, mitä me näemme. Miten ilmiö nähdään rajoittaa siis itsessään ilmiötä ja mitä-näkökulmaa (Huusko & Paloniemi 2006.) Keskityn tässä tutkielmassa miten-näkökulmaan. Suurin osa yksilön käsityksistä on pohjaltaan yhteisöllisiä, eli ne ovat muotoutuneet hänessä sosialisoinnin kautta. Siten ne voivat kertoa yhteisön tyypillisistä ajattelutavoista. Erityisen kiinnostavia ne ovat, kun tutkimuksen kiinnostuksen kohteena ovat tietyn yhteisön jäsenten yleiset käsitykset. (Laine 2011, 36-37.) Tutkielmani tapauksessa käsityksillä on suora yhteys tutkittavien henkilöiden, tässä tapauksessa sosiaalityöntekijöiden toimintaan, ongelmanmäärittelyyn ja sitä kautta myös asiakkaiden tilanteisiin. Vaikka lainaan käsitysten määritelmää fenomenografiasta, ei tutkimukseni kuitenkaan sinällään ole fenomenografinen. Pelkästään käsitysten tutkiminen ei siis tee tutkimuksesta vielä fenomenografista. (Huusko & Paloniemi 2006.)

5.1. Hermeneutiikka tutkimusta ohjaamassa

Tutkielmani lähtökohta on hermeneuttinen. *Hermeneutiikalla* tarkoitetaan yleisesti ymmärtämisen ja tulkinnan teoriaa, jossa tulkinta perustuu esiyymmärrykseen. Ihmisen suhde todellisuuteen ajatellaan olevan ladattu merkityksillä, joiden lähteenä toimii se yhteisö, jossa ihminen kasvaa. Eri yhteisöiden jäsenillä on erilaisia yhteisiä merkityksiä ja ihmiset ovat aina osa jonkin yhteisön merkitysten perinnettä. Tästä voidaan johtaa peruste myös siihen, että yksilön tutkimus voi paljastaa tutkijalle myös jotakin yleistä merkityksistä. Tutkimuksen kautta on siis mahdollista tehdä

merkitysanalyysiä. Merkityksiä voidaan lähestyä ymmärtämällä tai tulkitsemalla. (Laine 2001.)

Hermeneuttinen metodi tarkoittaa ajattelutapaa ja tutkimusotetta, joka saa soveltavan muotonsa tutkimuksen eri tekijöiden tuloksena (Laine 2001). Hermeneutikolle todellisuus avautuu tietyssä sosiaalisessa ja kulttuurisessa todellisuudessa, jolle on tarkoituksena löytää sisältö ja mieli. Tutkija pyrkii ymmärtämään paremmin ja tulkitsemaan merkityksiä tuosta todellisuudesta käsin. (Oravakangas 2009.) Tutkimuksessa pyritään siis tekemään jo tunnettua tiedetyksi eli nostamaan tiedostetuksi se, minkä tottumus häivyttää huomaamattomaksi tai itsestään selväksi, tai mikä ei ole vielä ajateltua (Laine 2001, 31). Hermeneuttisen tutkimuksen kohteena ovat ihmisten ilmaisut, jotka kantavat merkityksiä. Leena Kakkorin (2009) mukaan hermeneutiikka on tulkitsemista, jossa ymmärtäminen on sidottuna ihmisen olemassaolon historiaan. *Esiymmärryksellä* tarkoitetaan sellaista ymmärtämisen tapaa, joka on tutkijalle luontaista ennen tutkimusta (Laine 2011). Se on rajallista, koska esiymmärrys on sidottu tiettyyn aikaan ja paikkaan, joiden pohjalta muodostuu tulkitsemisen ja ymmärtämisen horisontti, eli se miten ihminen järkeistää maailmaansa. (Kakkori 2009.) Katson toisin sanoen koetun todellisuuden olevan esiymmärryksen perusteella osittain yhteisön jäsenille sama, mutta osittain myös ainutlaatuinen. Siten jokaisen kokema todellisuus on heidän omansa eikä sitä täysin voi kokea tai ymmärtää kuin juuri tuon tietyn esiymmärryksen kautta.

Merkitysten ymmärtämistä selittää hermeneuttinen kehä. Hermeneuttisen kehän muodostaa sen osien ja kokonaisuuden vuorovaikutus, jolloin päämääränä on saavuttaa se, mitä puhuja todella on tarkoittanut (Kakkori 2009). Aini Oravakangas (2009) katsoo, että prosessi, jonka pohjalta ymmärtäminen on mahdollista, lähtee liikkeelle esiymmärryksestä, eli tradition ja tulkitsijan suhteesta, joka jostain syystä herättää tutkijassa kysymyksiä. Vaikka tutkijan ei olekaan mahdollista astua oman horisonttinsa ulkopuolelle tarkkailemaan ilmiötä objektiivisesti, hän voi kuitenkin laajentaa näkökulmaansa tietoisesti asettumalla vuorovaikutukseen toisenlaisten näkökulmien ja traditioiden kautta. Näkökulma ja sitä kautta horisontti riippuu ennakkokäsitykstämme, sekä niiden vahvistumisesta tai kumoutumisesta

hermeneuttisessa kehässä. Tutkijan kannalta on oleellista tunnistaa oman esiymmärryksen taustalla vaikuttavat traditiot, jolloin tutkijan voi olla mahdollista esittää ymmärrystä avaavia kysymyksiä. Tutkijan on siis tähdättävä sellaiseen oppimisen prosessiin, jossa hänen on mahdollista huomata ymmärryksensä rajallisuus ja pyrkiä tietoisesti ylittämään se. (mt.)

Hermeneuttisessa tutkimusmetodissa tutkijan on ensiarvoisen tärkeää tunnistaa omat lähtökohtansa eli esiymmärryksensä. Hermeneutiikka korostaa esiymmärryksen rakentavaa merkitystä. Koska tutkijan on mahdotonta kokonaan vapautua ennakkoluuloistaan, niiden tehtävänä on käynnistää tulkinan prosessi. Ennakkoluulot on siis testattava ja tehtävä tunnetuksi, jolloin tutkimuksessa mahdollistuu avoin dialogi. Oleellista on, että tutkija kirjoittaa esiymmärryksensä auki ja tekee esiymmärryksen vaikutuksen tutkielman etenemiseen näkyväksi. Esiymmärrykseen vaikuttavat myös teoriat, joihin tutkija on tutustunut osana esiymmärrystä. Ne toisaalta avaavat mahdollisuuksia nähdä uusia asioita, toisaalta taas rajaavat joitakin näkökulmia pois. Paitsi osana esiymmärrystä, kirjallisuus voi myös auttaa oman esiymmärryksen tiedostamisessa. Kirjallisuus voi toimia tutkijan keskustelukumppanina, sillä erilaiset näkökulmat tarjoavat vaihtoehtoisia tarkastelutapoja, joita vasten tutkija voi peilata omia lähtökohtiaan. (Moilanen & Rähä 2001, 51.)

Kuten aivan tutkielman aluksi kerroin, ensimmäinen kosketukseni kunniaan liittyvään väkivaltaan oli kaunokirjallisuudessa. Kyseinen teos on moneen kertaan kyseenalaistettu ja sitä voi nykytiedoin pitää erittäin kulttuuristavana esityksenä arabimaailmasta ja naisen asemasta arabimaailmassa. Toisaalta nykyisen esiymmärrykseni pohjalta osaisin kenties lähestyä Sultanan tarinaa uudella tavalla, nähdä naisille tarjoutuneita toimijuuden paikkoja sukupuolten tasa-arvon kannalta ahtaissakin raameissa. Sultanan tarina ei kuitenkaan ole ollut ainoa kosketukseni ilmiöön, sillä lastensuojelussa toimiessani olen itsekin ollut tilanteissa, joissa olen etsinyt tietoa kunniaan liittyvästä väkivallasta. Noissa tilanteissa, ja koska kattavaa tutkimusta ei noihin aikoihin ollut vielä julkaistu, ymmärrykseni nojasi vahvasti kulttuuristaviin ajatuksiin naisen asemasta muslimikulttuureissa (nykyään osaisin jo

kysyä mitä edes on muslimikulttuuri?). Esimerkiksi järjestökentällä ja erilaisissa selvityksissä ilmiötä sivutaan tavalla, joka on näennäisen kulttuurisensitiivinen. Esiymmärrykseni kokemusteni ja ympäröivän yhteiskunnan muovaamana siis oli, että maahanmuuttajataustaiset teinitytöt ovat suomalaisen yhteiskunnan ja kotikulttuurinsa välissä ahtaassa puristuksessa, jossa kulttuurien yhteentörmäykset aiheuttavat tytöille väkivallan uhkaa. Tämän tutkielman tutkimussuunnitelmaa kirjoittaessani tutkimustehtäväni olikin selvittää millaista tuo uhka on. Otin annettuna, että uhka on olemassa, että kyseessä on vakava ongelma ja että se liittyy läheisesti maahanmuuttajataustaisten tyttöjen elämään.

Hermeneuttisessa tutkimusotteessa tutkimuskohdetta ennakolta selittävien mallien tiedostaminen onkin erityisen merkityksellistä. Tutkijan tulee pyrkiä reflektioon joka mahdollistaa näkökulmaa ennalta ohjaavien mallien tunnistamisen. (Laine 2011.) Tutkimuksen edetessä voi parhaimmillaan avautua paikka hermeneuttiseen kokemukseen. Hermeneuttisessa kokemuksessa tulkitsijan esiymmärryksessä tapahtuu muutos, jolloin hän alkaa esimerkiksi lukemalla ja keskustelemalla testata omaa ennakkokäsitystään. Uusi kokemus tarkoittaa, että näemme kohteen erilaisena, ennakkokäsityksemme suhteen uudessa valossa ja tiedämme siten paremmin sen olemuksesta. Kokemus siis muokkaa kokijaansa, sillä sen pohjalta maailmasta ja itsestä on mahdollista kysyä uudella tavalla. (Kakkori 2009.)

Olen kiitollinen siitä, että tutkielmani ohjaaja esitti tämän tutkielman kannalta oleellisimman kysymyksen heti alkuun tiedustellessaan miksi katson ilmiön olevan erityinen ongelma. Havaitsin kirjallisuuteen tutustuessani, että maineen merkityksellistymistä kuvaavissa tutkimuksissa mainetta tarkasteltiin monesti kyseenalaistamatta, ongelmattomasta lähtökohdasta korostaen naisten omaa toimijuutta ja merkityksenantoa. Hermeneuttiseksi kokemukseksi nousi siis herääminen sen äärelle, että olin sosiaalityön opiskelijana lähtenyt purkamaan maailmaa ongelmien kautta. Oli siis paikallaan kysyä onko kyseessä ongelma. Tai ainakin, mistä lähtökohdista käsin. Tutkijana suhteeni tulkintaani ehdollistaneeseen esiymmärykseen siis muuttui omien käsitysten koettelemisen kautta asettumalla

teorian kanssa avoimeen dialogin ja kyseenalaistamalla oman tapani käsittää ilmiötä (kts. Oravakangas 2009).

Esiymmärrykseni on syventynyt ja toivoakseni kulttuurisensitiivinen otteeni laajentanut ymmärrystäni siten, että tutkimusongelmaksi on muotutunut niiden käsitysten tarkasteleminen, joiden pohjalta tilanteita tulkitaan kunniaan liittyväksi väkivallaksi. Tämä on ohjannut tutkielman edetessä myös tutkimuskysymyksen muotoutumista. Alkuperäinen ajatukseni oli nimittäin kuvata minkälaista kunniaan liittyvä väkivalta on. Esiymmärrykseni laajentuessa olen kuitenkin ymmärtänyt, että sosiaalityössä tapahtuvaan sosiaalisten ongelmien määrittelyynkin vaikuttaa mitä suurimmassa määrin kulttuuriset itsestäänselvyydet, jolloin se, mitä näemme riippuu siitä, miten esiymmärryksemme meitä ohjaa. Tästä syystä katsoin, että puhdasta kuvaa kunniaan liittyvästä väkivallasta ei ole saatavilla, vaan sosiaalityössä tapahtunut ongelman nimeäminen on aina itsessään sisältänyt tulkintaa. Tästä syystä katsoin, että on tärkeämpää ymmärtää mitä nämä taustalla vaikuttavat käsitykset ovat, kuin pyrkiä kuvaamaan ilmiötä itseään. Pohdin paljon aiheesta saatavaa kuvaa miettiessäni minkälainen aineisto vastaisi tutkimuskysymykseeni parhaiten. Esittelen seuraavassa luvussa aineiston keräämisen ja rajaamisen, jolloin selvitän myös tarkemmin millä tavoin päädyin kyseiseen aineistoon.

5.2. Tutkimusaineiston esittely

Tutkin sosiaalityöntekijöiden käsityksiä kunniaan liittyvästä väkivallasta. Kaksiosainen tutkimusaineistoni on kerätty marras-joulukuussa 2016, ja se koostuu koostuu neljästä haastattelusta sekä yhdeksästä kyselylomakevastauksesta. Käsittelen näitä kahdella eri tavalla kerättyä aineistoa kuitenkin yhtenä joukkona.

Tutkittavia oli yhteensä kymmenen, joista kuusi vastasi pelkästään lomakekyselyyn (Liite 2). Kolme lomakekyselyyn vastanneista sosiaalityöntekijöistä ilmoittautui haastateltaviksi, minkä lisäksi yksi tutkittava osallistui ainoastaan haastatteluun. Aineistopyyntöni oli suunnattu kaikille sosiaalialan korkeakoulutetuille, mutta vastaajaksi päätyi ainoastaan sosiaalityöntekijöitä ja sosiaalityön opiskelijoita. Vastaajista kahdeksan työskenteli lastensuojelussa ja kaksi terveydenhuollossa.

Kaikki vastaajat löytyivät sosiaalialan korkeakoulutetuille tarkoitettujen sosiaalisen median ryhmien kautta.

Tutkimusaiheen kannalta aineiston rajaaminen ja valinta osoittautuivat haastaviksi kysymyksiksi. Olin alun perin suunnitellut käyttäväni aineistona sosiaalityön kirjauksia. Ensimmäinen, alkuperäisen esiyymmärryksen ohjaamana tehty tutkimustehtäväni oli tarkastella kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamista lastensuojelun kirjauksissa. Tämä aiheutti muutaman paitsi käytännön, myös aineiston edustavuuteen ja tutkielman eettisyyteen liittyvän ongelmia. Ensinnäkin lastensuojelun kirjauksia olisi ollut erityisen hankala rajata, sillä lastensuojelussa tuotetaan paljon erilaista dokumentaatiota jotka monilta osin lähtevät ongelman määrittelystä käsin, mutta liittyvät myös lastensuojeluprosessiin itseensä. Asiakassuunnitelmissa asiakkaan tilanne arvioidaan kattavasti, mutta niissä ei välttämättä esitetä pohdintaa tilanteen nimeämisestä. Toisaalta kiireelliseen sijoitukseen tai huostaanottoon liittyvissä kirjauksissa tilanne olisi jo määritelty niin vakavaksi, ettei lapsen ole turvallista asua kotona. Olisi toki varmaankin ollut paikallaankin tutkia onko näissä tilanteissa teorian valossa ollut kyseessä kunniaan liittyvä väkivalta. Vaarana kuitenkin oli, että tällaisten kirjausten kautta saisin hyvin yksipuolista tai jo valmiiksi määriteltyä aineistoa, josta olisi ainakin jäänyt puuttumaan sellaiset tapaukset, jossa kunniaan liittyvää väkivaltaa ei ole tunnistettu tai nimetty.

Aineiston pyytäminen oli yhtäläillä vaikeaa rajata: koska organisaatiot edellyttävät selkeästi rajattuja aineistopyyntöjä, olisi minun tutkijana pitänyt tehdä useita oletuksia esimerkiksi uhreihin liittyen. Myös lastensuojelutyön asiakasprosessiin liittyvä jaottelu aiheutti kirjauksille omat ongelmansa: arviointivaiheessa olisi periaatteessa ollut mahdollista saada monipuolista tietoa, mutta jo se minkälaisista tapauksista kirjauksia pyydetään olisi aiheuttanut ilmiön rajaamista ja siten ennakkoletusten tekemistä siitä keitä kunniaan liittyvä väkivalta koskettaa.

Tästä syystä yritin saada turvakotikontekstissa tuotettuja kirjauksia. Tätä valintaa perustelin sillä, että kyseessä olisivat olleet väkivaltatyön kontekstissa tuotetut kirjat, jolloin rajaukseni olisi liittynyt ainoastaan ilmiön rajaamiseen väkivallaksi.

Tuolloin aineistoksi olisi käynyt erilaiset arvioinnit tai yhteenvedot, tai muut sellaiset kirjaukset, jossa asiakkaan ajankohtainen tilanne tuli kuvatuksi perusteellisesti. Mitään rajausta asiakkaan alkuperää koskien tai organisaation määrittelyitä ei olisi tehty, vaan olisin tutkinut kunniaan liittyvän väkivallan ilmenemistä kaikista saamistani kirjauksista. Koska tarkoitukseni oli tutkia onko kunniaan liittyvä väkivalta teorian valossa tunnistettavissa oleva ongelma ja kuvata kuinka sitä eritellään asiakirjoissa, katsoin asiakirjojen vastaavan kysymykseen paremmin kuin esimerkiksi työntekijöiden haastattelut. En kuitenkaan saanut aineistokseni turvakotikirjauksia johtuen ensinnäkin siitä, että kun ensimmäisen kerran esitin asiani mahdollisille tahoille sain monesti vastauksen, ettei kunniaan liittyvä väkivalta ole ilmiö, jonka kanssa he työskentelevät. Useat yhteydenottooni vastanneet ohjasivatkin minua olemaan yhteydessä maahanmuuttajataustaisille naisille tarkoitettuun Turvakoti Monaan. Sen lisäksi turvakotien kirjauksia hallinnoi Terveystieteiden tutkimuskeskus THL, joka ei luovuttanut salassapidettäviä kirjauksia pro gradu -tason tutkielmaan. Jouduin siis pohtia aineistonkeruuta uudelleen.

Tässä vaiheessa oli tärkeä jälleen pohtia minkälaisia kysymyksiä aineistolta tullaan kysymään. Kulttuurisensitiivisestä tutkimusotteesta johtuen ja sen valossa, mitä olin aineiston hankintaan mennessä syventänyt ymmärrystäni ilmiöstä, muokkasin hieman tutkimuskysymyksiäni. Halusin löytää sellaisen aineistonkeruutavan, joka ei essentialisoisi kunniaan liittyvää väkivaltaa tai rajaisi tarkastelukulmaa tarpeettomasti. Päädyin pitkällisen harkinnan jälkeen toteuttamaan aineistonkeruun haastattelemalla kunniaan liittyvän väkivallan parissa toimineita työntekijöitä ja tarkastelemaan aineistoni valossa miten sosiaalityöntekijät puhuvat kunniaan liittyvästä väkivallasta. Haastatteluihin liittyvä pelkoni oli, että haastateltavat pyrkisivät vastaamaan haastattelutilanteessa ”oikein”. Ajattelin haastatteluiden myötä myös tutkimuskysymysten koskevan lähemmin työntekijöiden kokemuksia kunniaan liittyvän väkivallan parissa työskentelystä, jolloin koko tutkielma keskittyisi kuvailemaan mitä työntekijät pitävät kunniaan liittyvänä väkivaltana. Tästä syystä kysyin ensin kunniaan liittyvän väkivallan kohtaamisesta internetlomakkeen avulla. Pyrin siis löytämään sellaisia vastaajia, jotka omasta mielestään tunnistivat kunniaan liittyvän väkivallan tai tunnistivat tehneensä sen kanssa töitä. Tämän lisäksi halusin

estää sen, että aineistossa vahvistuisi yhden tietyn organisaation toiminta- tai määrittelyn tavat tai toimintaympäristön vaikutukset. Tästä syystä päätin, että haastateltavien etsiminen avoimen pyynnön kautta ammattilaisten sosiaalisen median verkostossa on parempi tapa, kuin esimerkiksi haastatella jonkin tietyn organisaation edustajia. Olin lisäksi jo aiemmin valinnut, etten halua haastatella sellaisia työntekijöitä, jotka toimivat ilmiön parissa erilaisissa valtakunnallisissa hankkeissa. Perustelen tätä sillä, että näissä kunniaan liittyvä väkivalta on ikään kuin rajattu jo etukäteen koskemaan maahanmuuttajataustaisten asiakkaiden kanssa tehtävää työtä. Pohdin, että avoimen haastattelupyynnön kautta voisin saada aineistooni myös sellaisia, jotka ovat tunnistaneeet tai paikantaneet ilmiötä myös jossakin toisessa kontekstissa.

Tutkittavat siis eivät vastanneet minkään instituution edustajina, vaan koulutuksensa pohjalta sosiaalityöntekijöinä. Mielenkiintoista on sekin, että tätä kautta kahta vastausta lukuunottamatta kaikki muut työskentelivät lastensuojelussa ja nimenomaan lastensuojelun avopalveluissa. Kohdatulla ilmiöllä ja sen nimeämisen tavoilla onkin erityistä merkitystä kun työtä tehdään alaikäisten ja suojelun tarpeessa olevien lasten kanssa. Lastensuojelun avopalveluissa sosiaalityöntekijät pohtivat aktiivisena osana työtään ongelman nimeämisen tapoja, arvioivat niihin liittyviä riskejä sekä toisinaan joutuvat turvaamaan tilanteita myös vastentahtoisesti.

Hyvän tieteellisen tavan mukaisesti tutkijan tulee kertoa tutkittaville millaista uutta tietoa tutkimuksella tavoitellaan. Tutkimusasetelmaa tai hypoteesejä ei tarvitse välttämättä sellaisenaan kertoa, mutta tutkimuksen pääaiheiden on oltava selvillä, jotta tutkittavat voivat tehdä päätöksen tutkimukseen osallistumisesta riittävin perustein. (Kuula 2011.) Kuvasin tutkimukseni tarkoituksen pääpiirteissään lomakkeen etusivulla (Liite 1). Kysely toteutettiin ensimmäisessä vaiheessa internetlomakkeena (Liite 2), jonka perusteella osa vastaajista ilmoittautui myös henkilökohtaiseen haastatteluun. Linkkiä lomakkeeseen jaettiin sosiaalialan ammattilaisten sosiaalisen median ryhmissä. Sain vastauksia yhdeksän kappaletta. Kolme näistä vastaajista ilmottautui haastateltaviksi, lisäksi yksi vastaaja ilmottautui ainoastaan haastateltavaksi. Toteutin kaikki haastattelut henkilökohtaisesti ja niiden

pituudet vaihtelivat puolesta tunnista tuntiin. Haastattelu toteutettiin kasvokkain kyselylomakkeiden pohjalta rakennettuna teemahaastatteluna.

Laadin haastattelua varten teemahaastattelurungon lomakevastausten pohjalta, jota aioin käyttää varmistaakseni, että pysymme aiheessa ja etenemme loogisesti. Ensimmäisessä haastattelutilanteissa näytti kuitenkin, että tiukan haastattelurungon seuraaminen teki tilanteesta jäykkää ja haastateltavani vastauksista lyhyehköjä, muutaman sanan lauseita. Ensimmäisten parin kysymyksen jälkeen päätinkin rentouttaa tilannetta unohtamalla haastattelurungon seuraamisen sellaisenaan ja kannustaa haastateltavaa kertomaan lisää tahtomistaan teemoista. Johdattelin haastattelua kysymällä täydentäviä tai tarkentavia kysymyksiä tutkittavien vastausten pohjalta.

Nauhoitettuja haastatteluita oli yhteensä kaksi tuntia 26 minuuttia. Litteroimalla näistä muodostui 40 tekstisivua. Litteroinnin tarkkuudesta tutkijalla on vapaus päättää sen mukaan, minkälainen tutkimusintressi on eli mitä aineistossa käsitellään. Aineisto voidaan koodata tutkijan valitsemalla tavalla, jolloin koodimerkit toimivat muistiinpanoina, jotka tutkija on sisäänkirjoittanut aineistoon. (Ruusuvuori ym. 2010, 11). Tutkijana minun oli siis pohdittava millä tasolla analyysissa liikutaan. Päädyin käyttämään yleistä aihetasoa, jolloin en kiinnittänyt huomiota esimerkiksi puheiden päällekkäisyyteen tai ään-teisiin, vaan litteroin haastattelut sanasta sanaan kokonaisina ajatuksia ja lauseina. Katsoin, että litterointi tällä tasolla oli riittävää analyysiani varten. Tässä vaiheessa liitin lomakevastaukset ja litteroidut haastattelut yhteen yhdeksi kokonaisuudeksi. Lomakevastaukset järjestin niin, että jokaiseen kysymykseen annetut vastaukset esitettiin yhtenä ryhmänä.

5.3. Sisällönanalyysin eteneminen

Sisällönanalyysi nojaa laadullisen tutkimuksen deskriptiiviseen, eli tosiasioiden löytämistä ja kuvaamista painottavaan perinteeseen. Tässä mielessä sisällönanalyysi osana laadullista tutkimusta on ensisijaisesti ymmärtävää. (Tuomi & Sarajarvi 2009, 27-29.) Tässä tutkimuksessa olen sisällönanalyysin avulla pyrkinyt ymmärtämään miten sosiaalityöntekijät tulkitsevat kunniaan liittyvän väkivallan kysymyksiä

kulttuurisen tietovarantonsa ohjaamana. Aineiston analyysin tuloksena on ollut tarkoitus löytää keskeiset perusulottuvuudet, jotka kuvaavat tutkittavaa kohdetta (Kiviniemi 2001). Käsittelen sisällönanalyysia erillisenä tutkimusmetodina.

Tutkimusongelmalle on ominaista muuntua ja täsmentyä sitä mukaan, kun tutkijan esiymmärrys tutkimuksen kohteesta laajentuu ja syvenee. Tätä kautta tutkijan on mahdollista löytää uusia näkökulmia ja hylätä entisiä. Aineistoon perehtyessä tutkijan on mahdollista havaita millaiset merkityksenannot ovat aineiston kannalta kaikkein mielenkiintoisimpia. (Moilanen & Räihä 2001, 49-50) Aineisto ei siis sinällään määritä minkälaisia merkityksiä siitä on löydettävissä, vaan erilaiset oletukset saavat tutkijan näkemään tutkimansa asiat eri tavoilla. Tästä syystä tulkinnat on mahdollista rakentaa eri tavoin. Analyysiyksiköiden valintaa on tässä tutkimuksessa siis ohjannut tutkimuksen tarkoitus ja tutkimuskysymys, jolloin analyysin välineenä on toiminut kunniaan liittyvän väkivallan käsite ja teoreettiset sidonnaisuuteni. *Teoriaohjaavassa analyysissa* voidaan siis tunnistaa analyysia ohjaavan teorian vaikutus. Analyysi etenee aluksi aineistolähtöisesti, mutta käsitteitä luotaessa tutkija esimerkiksi käyttääkin valmista teoriaa, johon sovittaa muotoilemansa käsitteet. (Eskola 2001, 136-137.)

Tässä tutkielmassa analyysi on siis teoriaohjaavaa. Laadin kyselylomakkeen käsitteiden ja vahvan esiymmärryksen pohjalta, eli tutkimuksellani on vahva käsitteellinen lähtökohta. Teoriat, joihin olen tutkijana tutustunut, ovat osa esiymmärrystäni. Ne ovat avanneet mahdollisuuksia nähdä uusia asioita, sekä toisaalta rajanneet toisia näkökulmia pois. Hermeneuttisessa metodissa teoriaa tarvitaan kuitenkin vasta syventämään merkitysten kuvausta teoreettisesti. Merkitysten kuvaamisen tulee kuitenkin nojautua aineistoon ja olla teoriasta sinällään riippumatonta. (Moilanen & Räihä 2001, 51) Analyysini onkin siis aineiston keskusteluttamista intersektionaalisen teorian valossa erilaisten toiseutta tuottavien puhetapojen ja niiden teoretisointien kanssa.

Laadullinen tutkimus on prosessorientoitunutta, eli näkökulmat ja tulkinnat kehittyvät tutkijan tietoisuudessa hiljalleen tutkimusprosessin edetessä. Tätä kautta tutkijan tulee pyrkiä hyödyntämään tietoisuudessaan tapahtunutta kehittymistä

tutkimustehtävän muokkaamisessa. Tässä tutkijan on luonnollisesti tiedostettava oman tietoisuutensa kehittyminen ja omata valmiuksia tutkimuksellisiin uudelleenlinjauksiin. (Kiviniemi 2001, 68.) Olen edellisessä luvussa kuvannut esiymmärrykseni muotoutumista teorian ja tutkielmani ohjaajan kanssa käydyn dialogin myötä. Näkökulman kehittyminen on tarkoittanut, että olen pyrkinyt tutkielmani edetessä tietoisesti purkamaan kulttuurisesti hegemonisia käsityksiä ilmiöstä ja rakentamaan analyysini niin, että olen avoin kaikenlaisille tulkinnoille sitä koskien. Toisin sanoen en ole analyysin edetessä etsinyt käsityksiä kunniaan liittyvästä väkivallasta alkuperäisen esiymmärrykseni ohjaamana, vaan sen pohjalta, joka minulle on tutkittavasta ilmiöstä tutkimuksen edetessä muotoutunut. Tässä tutkielmassa teoreettinen viitekehys on siis ohjannut ennen kaikkea esiymmärrystä. Tätä kautta aiemmalla tutkimuksella ja teorialla on ollut huomattava vaikutus tutkimuskysymysten muotoutumiseen, valitsemaani näkökulmaan sekä myös analyysiyksiköiden valintaan.

Koko tutkimusprosessin ohella myös sisällönanalyysi itsessään on prosessi, jossa on aina tiettyjä samalla tavalla eteneviä kohtia. Tulkintaani varten muokkasin Timo Laineen (2001) fenomenologis-hermeneuttisen mallin pohjalta sisällönanalyysin rungon, joka eteni kiinnostuksen kohteiden merkitsemisestä aineiston läpikäynnin kautta luokitteluun, teemoitteluun ja tyyppittelyyn. Tämän lisäksi sovelsin Ruusuvuori ym (2010, 10) käsitystä sisällönanalyysin etenemisestä, jossa aineiston luokittelun, analyysin ja tulkinnan vaiheet liittyvät toisiinsa, mutta ovat omat osatehtävänsä. Toisin sanoen teemoittelu, tyyppittely ja yhteenvedon kirjoittaminen ovat ikään kuin varsinaista syvempää analyysin vaihetta kuin aineiston luokittelu. Tulkintaa tutkija taas tekee kaikissa työn vaiheissa aineistoon tutustumisesta yhteenvedon kirjoittamiseen aina tehdessään valintoja aineistoon tai tutkimuskohteeseen liittyen. On kuitenkin tärkeää huomata, että tutkija tekee joukon päätöksiä ja siten myös tulkintaa jo ennen kuin ensimmäistäkään aineiston osaa on kerätty.

Kävin aineistoa alkuun läpi saadakseni kokonaiskuvaa vastauksista. Jo tässä vaiheessa huomattavaa oli, että tutkittavien vastaukset olivat hyvin toistensa kaltaisia ja paitsi heidän kohtaamansa tilanteet, myös tapa puhua niistä tai ilmiöstä yleensä olivat yhteneväisiä. Yleisellä tasolla aineistossa korostui kaksi toisistaan erilaista

kuvausta tapauksista: ensimmäisenä olivat tapaukset, joissa uhri oli kertonut kotona tapahtuneesta vakasta väkivallasta tai sen uhasta, pyytänyt suoraan apua tilanteeseensa eikä halunnut tai katsonut voivansa palata kotiin ilman merkittävää väkivallan uhkaa. Tyypillisesti uhri oli kertonut tapahtuneesta väkivallasta koulussa tai terveydenhuollossa, jonka jälkeen hänet oli sijoitettu lastensuojelun viranomaisten toimesta kiireellisenä turvaamistoimenpiteenä. Usein uhrin olivat kieltäytyneet olemasta perheensä kanssa tekemisissä ja pelänneet turvallisuutensa puolesta. Näiden uhrien tapauksessa ratkaisuna oli huostaanotto. Toisaalta tutkittavat kertoivat uhreista, joiden vapautta liikkua tai valita esimerkiksi seuransa itse rajoitettiin. Näistä puhuessaan he korostivat tilanteen monitulkintaisuutta ja epäselvyyttä. Erityisen hankalaksi todettiin tilanteet, joissa uhrin rikkoivat ”myös suomalaisten nuorten” rajoja käytöksellään. Aineistossa tilanteet näyttävät epäselvinä ja keskeneräisesti käsiteltyinä. Monesti väkivallasta ei myöskään ollut yksiselitteistä näyttöä. Tutkittavat luottivat väkivallan selvittämisessä pitkälti poliisin ja terveydenhuollon lausuntoihin ja arvioivat toimenpiteitä uhrin omien toiveiden pohjalta. Monessa tapauksessa uhrin halusivat itse palata kotiin, jolloin perheille tarjottiin perhetyötä. Melkein jokainen tutkittava kuvasi vanhempien olevan hyvässä yhteistyössä viranomaisten kanssa. Myös vanhempien reaktiot vaihtelivat: toiset kertoivat kiivastuksissaan uhkailleensa nuorta, toiset kielsivät kaikenlaisen väkivallan. Tutkittavat kertoivat, että vanhemmat itse vetosivat monin paikoin omaan kulttuuriin selittäessään esimerkiksi haluaan rajoittaa tyttäriään.

Olin lomakevastausten pohjalta tehnyt havainnon, että kunniaan liittyvä väkivalta liitettiin olennaisesti maahanmuuttajataustaisiin ja erilaisiin etnisiin vähemmistöihin. Haastatteluita litteroidessani ja aineistoon tutustuessani tämä näkökulma korostui entisestään. Intersektionaalisen teorian ja tutkielmani taustan valossa halusin sen sijaan, että olisin tarkastellut *mitä* kunniaan liittyvä väkivalta näyttää aineiston valossa olevan kiinnittää katseeni siihen *miten* tutkittavat siitä puhuivat. Mielenkiintoni kohteeksi nousi siis ilmiöstä puhumisen tavat.

Perusteellisen tutustumisen ja läpikäymisen jälkeen aloitin aineiston luokittelun sen mukaan, minkälaisia näkökulmia vastaajat korostivat puhuessaan kunniaan liittyvästä väkivallasta. Luokittelu tarkasteli tekstiä nimenomaan mitä-näkökulman

tasolla, eli kysyi millaista kunniaan liittyvä väkivalta tutkittavien mielestä on. Näitä puhetapoja luonnostelin tekstissä ilmenevien avainsanojen kautta, joiden esiintymistä tarkkailin merkkäämällä yksittäisiä selittämisen tapoja tai sanoja. Nimesin luokat kulttuuriin kuuluvaksi, vastakohtaksi ja vakavaksi uhaksi (Taulukko 1).

Taulukko 1. Aineistosta muodostetut luokat ja niiden esiintyminen

Luokkaan sisältyvät puhetavat	Luokka	Katkelmia yhteensä
<ul style="list-style-type: none"> • Kulttuuriin vetoaminen • Etnisen tai uskonnollisen alkuperän korostaminen • Kotimaa, lähtömaa tai maahanmuuttajuuteen vetoaminen 	Kulttuuriin kuuluva	106
<ul style="list-style-type: none"> • Suomalaistuminen • Länsimaalaisuus • ”Meidän” näkökulma • Suomalaisuus 	Vastakohta	50
<ul style="list-style-type: none"> • Kuvataan väkivallan tapoja • Uhkakuvat • Perustellaan lastensuojelun toimenpiteitä 	Vakava uhka	54

Kulttuuriin kuuluvan luokan avainsanoja olivat ilmaisut, joilla viitattiin kulttuuriin, kotimaahan, maahanmuuttajataustaan, islaminuskoon tai vastaavanlaisiin määreisiin. Vastakohtaan luokkaan päätyivät ilmaisut, joissa mainittiin suomalaistuminen, suomalaisuus, länsimaisuus tai korostettiin ”meidän” näkökulmaa. Vakavan väkivallan luokkaan päätyivät kaikki sellaiset ilmaisut, jossa kuvattiin uhrien kokemaan väkivaltaa tai puhuttiin väkivallasta, uhasta tai kuvattiin väkivallan aiheuttamia toimenpiteitä. Tässä kohtaa en kuitenkaan vielä teemoitellut luokkia edelleen, vaan pohdin vasta minkälaista kuvaa mitä-näkökulma aineistosta tuottaa. Ennen teemoittelun aloittamista keräsin luokat omiksi kokonaisuuksikseen ja kävin ne läpi niin, että jokaisen merkitsemäni otteen perusteella oli mahdollista vastata kysymykseen millaista kunniaan liittyvä väkivalta on. Vaikka luokat joissain kohdin menivätkin päällekkäin, erottelin ne toisistaan sen perusteella minkä tulkitsin tutkittavan ensisijaiseksi selitykseksi, eli mitä ilman selitystapa ei aukeaisi lukijalle.

Osa ilmaisuista kuului kahteen luokkaan, esimerkiksi sellaisissa tilanteissa, joissa etnistä taustaa verrattiin suomalaisuuteen.

Luokittelun jälkeen siirryin analyysivaiheeseen, joka piti sisällään luokkien läpikäymisen ja analysoinnin. Yleisemmin tämän vaiheen tehtävänä on löytää aineistosta asioita, jotka eivät selviä pelkistä lainauksista (Ruusuvuori ym. 2010, 16). Keskitin katseeni tutkittavien antamille merkityksille ja selityksille. Tässä vaiheessa kysyin *miten* kunniaan liittyvästä väkivallasta puhutaan. Teemoihin sisältyi kaikki sellaiset maininnat, joissa asiasta puhuttiin jossakin tietyssä valossa tai jotka korostuivat ilmiöstä puhuttaessa. Analyysini ei siis enää kohdistunut siihen mitä tutkittavat kertoivat kokemuksistaan ilmiön kanssa, tai millaista heidän kohtaamansa kunnian liittyvä väkivalta on ollut, vaan teemat keskittyivät tarkastelemaan nimenomaan miten tutkittava puhuivat ilmiöstä ja millaisia perusteluita he antoivat tulkinnoilleen.

Ensimmäiseksi teemaksi muodostin väkivallan selittämisen tekijän tai kohteen etnisyyden kautta. Näissä korostettiin joko uhrin, tekijän tai yhteisön maahanmuuttaja- tai muslimitaustaa. Nimesin nämä teemat etnisyyttä ja uskontoa korostaviksi teemoiksi. Kunniaan liittyvää väkivaltaa selitettiin siis maahanmuuttajataustaisten tai muslimien elämään kuuluvaksi, jolloin se liitettiin heidän etniseen tai uskonnolliseen taustaansa. Olin luonnostellut kunniaan liittyvän väkivallan olevan selityksissä yhteydessä myös yhteisöllisyyteen ja naisen asemaan. Lähemmän tarkastelun jälkeen totesin kuitenkin, että yhteisöllisyyttä tai naisen asemaa ei ollut mahdollista pitää ensisijaisena selittäjänä, sillä esimerkiksi suvun yhteyttä väkivaltaan tai naisen aseman ongelmallisuutta ei voinut ymmärtää itsenäisinä selitystapoina ilman etnisyyteen tai kulttuuriin viittaavia selitystapoja. Näin ollen päädyin sijoittamaan yhteisöllisyydestä puhumisen etnisyydellä selittämisen alle, sillä silloin kun yhteisöistä tai suvusta puhuttiin, mainittiin myös niiden etnisuus. Toisaalta naisen asemastakaan ei puhuttu itsenäisenä kokonaisuutena, vaan sen selitykseksi tarjottiin poikkeuksetta tuon aseman mahdollistava kulttuuri tai uskonto. Näin ollen naisen asemalla selittäminen sulautui kahteen eri teemaan: selittämiseen islaminuskolla tai selittämiseen kulttuurilla yleisesti. Läpi aineiston selittäminen oli sukupuolittunutta, jolloin tytöille annettiin

uhripositio tai toisaalta heiltä kiellettiin toimijapositio lähes kokonaan, kun taas miehille ja ympäröiville yhteisöille annettiin vahva toimijapositio. Toiseksi teemaksi nousi vetoaminen kulttuuriin, jolloin ilmiön katsottiin selittyvän kulttuurin normeilla, joita myös verrattiin ja joiden ongelmallisuutta selitettiin suomalaisella näkökulmalla. Kutsuin näitä teemoja kulttuuriin kuuluvaksi ja suomalaisesta eroavaksi. Kolmanneksi teemaksi muodostin kunniaan liittyvän väkivallan selittämisen länsimaalaistumisella, jolloin kunniaan liittyvä väkivalta oli joko reaktio suomalaistumiseen tai kulttuurien yhteentörmäämiseen. Näitä teemoja kutsuin reaktioksi suomalaistumiseen ja kulttuurien yhteentörmäykseen.

Ennen teemoittelun kirkastumista ja lopullista tyypittelyä osa teemoista oli hieman päällekkäisiä. Oli esimerkiksi hankala erottaa milloin puhuttiin kulttuurista itsestään ja milloin selitettiin kulttuurin eroamista ”meidän” kulttuurista. Erotin nämä kaksi teemaa siten, että kulttuuripuheessa korostui ilmiön liittäminen kulttuuriin normeihin itseensä, ikään kuin kulttuurin tuotteeksi. Suomalaista näkökulmaa korostavassa puheessa taas korostettiin ilmiön ulkopuolisuutta ja toisaalta sen tulkintaa suomalaisesta lähtökohdasta. Totesinkin, että suomalaisen näkökulman korostaminen ja väkivallan selittäminen kulttuurilla olivat ikään kuin saman asian toiset puolet. Viimeisessä vaiheessa kunniaan liittyvän väkivallan selittäminen vakavaksi uhaksi jäi tyypittelystä pois, koska katsoin sen olevan pikemminkin ilmiön kuvailemista. Se oli siten jo käsityksiä pidemmälle vietyä tulkintaa. Epäilemättä sen olisi mahdollista ollut muodostaa oman käsityksensä, mutta tämän tutkimuksen puitteissa katsoin, että se on pikemminkin seurausta kolmesta ensimmäisestä käsityksestä kuin oma tyypillinen käsityksensä. Se siis liikkui mielestäni muiden teemojen suhteen eri tasolla, ikään kuin tulkinnan ja selittämisen seurauksena, joten päädyin jättämään sen teemoittelusta kokonaan pois.

Tämän jälkeen muodostin teemoista tyypit. Tässä kohtaa teemojen sisältä etsittiin yhteisiä ominaisuuksia eli luotiin yleinen käsitys ilmiöstä. Luokista etsittiin siis puhetapoja, joita merkkasivat tietynlaiset perustelut. Näistä muodostettiin teemat, joiden avulla luotiin tyyppiesimerkki eli muodostettu käsitys. Käsityksiä luotiin yhteensä kolme, jotka jokainen antavat hieman erilaisen näkökulman ilmiöön. Esittelen tyypittelyn etenemisen taulukossa 2.

Taulukko 2 Aineistosta muodostetut tyypit

Teemaan sisältyviä puhetapoja	Teemat	Käsityksen tyyppi	Katkelmat yhteensä
<ul style="list-style-type: none"> • Maahanmuuttajat • Etnisyys • Muslimit • Suku, perhe ja yhteisöt 	<ul style="list-style-type: none"> • Etnisyyttä korostava • Uskontoa korostava 	Koskee maahanmuuttajia ja muslimeja	41
<ul style="list-style-type: none"> • Kulttuuristen normien korostaminen • Naisen asema • Eron tekeminen suomalaisena pidettyyn 	<ul style="list-style-type: none"> • Kulttuuriin kuuluva • Suomalaisesta eroava 	Kuuluu kulttuuriin joka eroaa suomalaisena pidetystä merkittävästi	61
<ul style="list-style-type: none"> • Suomalaistuminen, länsimaistuminen • Yhteentörmäys, ristiriidat • Uhri kulttuurien välissä 	<ul style="list-style-type: none"> • Reaktiona suomalaistumiseen • Kulttuurien yhteentörmäys 	Seurausta kulttuurien yhteentörmäyksestä	29

Esittelen tulosluvussa muodostamani tyypilliset käsitykset. *Käsityksillä* tarkoitetaan erilaisia yksilön mielipiteitä laajempia ymmärryksiä ilmiöstä, joissa ilmenevät sen ominaiset piirteet. Koska käsitykset ovat pohjimmiltaan yhteisöllisiä, eli niiden nähdään muodostuvan yhteisöön sosiaalistumisen kautta, voidaan niiden ajatella kertovan jotakin myös yhteisön tyypillisistä ajattelutavoista. Tässä mielessä käsitykset ovat paljolti hermeneuttisen esiymmärryksen kaltaisia, tai ne ainakin osallistuvat tulkitsemisen ja nimeämisen prosessin. Juuri siksi katson niiden olevan erityisen merkityksellisiä sosiaalityössä normaalien ja ongelmien nimeämisen kannalta.

5.4. Tutkielman luotettavuus ja eettisyys

Tieteellinen tutkimus on uutta tietoa ja ratkaisuja etsivää toimintaa, jossa tietoa odotetaan tuotettavan systemaattisten menetelmien kautta. Tutkimuksen teon tarkoituksena on syventää jo tiedettyä ja tuoda uusia näkökulmia todellisuuteen. Tähän tutkija pyrkii luoden käsityksiä kohteista käsitteiden ja teorioiden avulla. Tutkielmani tarkoituksena on siis tehdä näkyväksi minkälaisia puhetapoja

sosiaalityön ongelmanmäärittelyn taustalta on löydettävissä. Timo Laine (2011) esittää tutkimuksella olevan kaksitasoinen rakenne: perustason muodostaa tutkittavan koettu elämä esiyymmärryksineen. Toisella tasolla tapahtuu itse tutkimus, joka kohdistuu ensimmäiseen tasoon. Tutkittavat kuvaavat mahdollisimman luonnollisesti omaa kokemuspäiriään ja niihin liittyvää ymmärrystä, ja tutkija pyrkii refleктоimaan ja käsitteellistämään ensimmäisen tason merkityksiä. (mt.)

Todellisuus esittäytyy meille sen suhteen kautta, joka meillä on tähän maailmaan, eli ymmärrämme aina asiat suhteessa johonkin. Toisen asteen näkökulma tutkimuksen kohteena tarkoittaa tutkimuskohteen valitsemista siten, että sitä määrittää ihmisten erilaiset tavat kokea, käsittää ja käsitteellistää eri ilmiöitä. (Huusko & Paloniemi 2006.) Tässä tutkimuksessa tämä on tarkoittanut sen nostamista keskiöön minkälaiset yhteisölliset ja kulttuuriset käsitykset kunniaan liittyvästä väkivallasta liitetään ilmiöön myös sosiaalityössä. Nämä käsitykset eivät ole merkityksellisiä juuri tutkittujen sosiaalityöntekijöiden kannalta, vaan laajemminkin koko sosiaalityön näkökulmasta. Niiden ei siis katsota tässä ilmentävän juuri tutkituille sosiaalityöntekijöille tyypillistä tapaa käsitellä ilmiötä, vaan niiden kautta on kaiken kaikkiaan tarkoitus tehdä näkyväksi sosiaalityössä kunniaan liittyvän väkivallan ilmiötä yleisemmin määrittäviä käsityksiä. Tutkimani sosiaalityöntekijät ovat vastanneet kysymyksiin kulttuurisen tietovarantonsa pohjalta, jolloin tuo kulttuurinen tietovaranto on itseasiassa tutkimukseni ensisijainen kohde. Olen tutkimuksen taustan, aiemman tutkimuksen, sekä teoreettisten paikannusten kautta yrittänyt luoda stereotyyppioita purkavan tavan käsitellä asiaa. Tällöin kiinnostukseni on myös aineistossa kiinnittynyt tutkittavien käsityksiin, joilla tarkoitan heidän tiedostamattaan aiheeseen suodattamia näkökulmia. Toisella kehystämisen ja kysymisen tavalla samasta aineistosta olisi ollut mahdollista tehdä täysin erilaisia päätelmiä. Esimerkiksi mitä-näkökulman korostaminen tutkielmassani olisi luonut juuri ilmiötä essentialisoivan, ja sitä pikemminkin tuottavan näkökulman taustalla vaikuttavia kulttuurisia ymmärryksiä purkavan sijaan. Aini Oravakangas (2009) esittääkin, että tutkimus on prosessi, jossa ymmärtämiseen pyrkivä tulkinta on tutkijan osalta avointa kyselemistä, itsetutkiskelua ja asioiden oppimista yhdessä aineiston kanssa. Tutkittavasta aineistosta on nähtävillä vain se osa totuutta, joka

paljastuu tietystä horisontista. Täten jostakin toisesta horisontista toisilla ehdoilla näkee jotakin muuta. (mt.)

Kuten sosiaalisten ongelmien nimeäminen sosiaalityön asiakastilanteissa, ei tutkimustyökään ole tutkijan elämäkokemuksista tai arvoista vapaata, vaan ne vaikuttavat kaiken tutkimuksen tekemisen taustalla. Lisäksi koska myös tiedettä tehdään yhteiskunnissa ja kulttuurisissa ympäristöissä, vaikuttavat niiden odotukset sen luonteeseen ja kehitykseen. Toisin sanoen tieteen ulkopuoliset tekijät tuottavat tieteellistä tutkimusta suuntaavia haasteita ja vaikuttavat siihen, mitä tutkitaan. (Aaltola 2001.) Oman tutkimusaiheeni kohdalla tämä on ollut helppoa huomata. Eettisestä näkökulmasta on ollut tärkeää pohtia minkälaisen kuvan tutkimuskohteestaan antaa. Tämän tutkielman tekemisessä on ollut monta mahdollista sudenkuoppaa, jotka olen yrittänyt tunnistaa. Koska aiheen aiemmillä käsittelytavoilla on ollut potentiaalia päätyä leimaamaan kokonaisia vähemmistöryhmiä, on tätä tutkielmaa tehtäessä ollut tärkeää varmistua siitä, että myös tutkimuksen eettiset ulottuvuudet on otettu huomioon.

Tutkimuksen luotettavuuden ja uskottavuuden takaa parhaiten hyvien tieteellisten menettelytapojen noudattaminen (Kuula 2011). Kvalitatiivisessa tutkimuksessa voi ajatella, että validiteetissa on kyse tutkimuksen pätevydestä. Toisin sanoen siitä, onko tutkimus huolella tehty ja onko tutkimuksen tulokset ja päätelmät niin sanotusti virheettömiä ja oikeita. Pohdittaessa tutkimuksen luotettavuutta on otettava huomioon myös tutkijan oma näkökulma puolueettomuudesta. (Tuomi & Sarajärvi 2009, 134–136.) Ymmärrän tämän vaatimuksen niin, että tutkijan ominaispiirteet ja henkilökohtaiset näkemykset eivät vaikuta tutkimuksen eri vaiheisiin. Pyrimme siis olemaan tutkimuksemme teossa puolueettomia ja raportoimaan sen vaiheista mahdollisimman tarkasti. Tätä vaatimusta on kuitenkin hyvä pohtia tässä kohtaa hetki.

Hermeneuttisessa tutkimuksessa tutkijan esiymmärryksellä nähdään olevan merkittävä vaikutus tutkimuksen etenemiseen, ja se tulee juuri tästä syystä tehdä näkyväksi. Näennäistä puolueettomuutta enemmän korostetaankin siis

esiymmärryksen näkyväksi tekemistä ja siten tutkimuksen läpinäkyvyyttä. Esiymmärryksensä pohjalta tutkija on aina jossain määrin puolueellinen, esimerkiksi oman kulttuurinsa edustaja. Täten on tarpeen pohtia esiymmärryksen vaikutusta läpi koko tutkimusprosessin: tutkimusongelmaan, näkökulmaan, tutkimuskysymyksiin, käsitteiden ja teorioiden valintaan ja niin edelleen. Tämän tutkielman edetessä eettinen pohdinta on leikannut koko tutkimusprosessin läpi aiheen valinnasta, sen kehystämisestä ja näkökulmasta aina tutkimuskysymysten ja tutkimusasteleman valintaan. Eettistä pohdintaa on käyty etenkin ilmiön essentialisoimisesta sekä siitä miten valita aidosti leimaamaton näkökulma ilmiöön. Näkemykseni mukaan sen toteaminen, että kunniaan liittyvä väkivalta ei kuulu mihinkään tiettyyn kulttuuriin ei vielä poista stigmatisoivaa puhetta kunniaan liittyvän väkivallan tutkimuksesta, eikä kulttuurisensitiivisyyteen vetoamalla voida esittää etteikö nimeämisen tavoilla ja käsitteiden valitsemisella olisi merkitystä sille minkälaisessa valossa ilmiö esitetään. Ennen kaikkea eettisyys on tässä tutkielmassa tarkoittanut erittäin huolellista ja tarkkaan pohdittua käsitevalikkoa, joka näkyy paikka paikoin muun muassa lainausmerkkien käyttämisenä tai käsitevaihtoehtojen pohtimisena ja valintojen perusteluissa. Tutkimuksen uskottavuuden ja luotettavuuden kannalta onkin keskeistä tehdä laadullisen tutkimuksen prosessi näkyväksi. Sen kuvaaminen tekee tutkimuksessa tapahtuneet painotukset lukijalle ymmärrettäväksi ja siten kertoo lukijalle millaisten olettamusten ohjaamana aineistoa on tutkimuksessa kerätty. (Kiviniemi 2001.) Tämän lisäksi on tärkeää, että tutkija kuvaa tarkasti miten hän on ensinnäkin hankkinut aineistonsa ja toiseksi miten päätynyt johtopäätöksiin. Tutkijan raportin varassa lukijan tulee voida arvioida tutkimuksen luotettavuutta. Tulkinnat on pidettävä selvästi erossa suorista havainnoista. (Moilanen & Räihä 2001.)

Olen eettisyyden nimissä katsonut, että kunniaan liittyvää väkivaltaa on tarpeen tarkastella erityisen kulttuurisensitiivisesti. *Kulttuurisensitiivisyyden* käsitettä lainaan Satu Lidmanilta (2015), joka määrittelee sen sellaiseksi näkökulmaksi, joka ottaa huomioon yksilön, ei pelkästään kulttuurinsa edustajaa (mt. 191). Toisinkin on tulkittu. Merja Anis (2008) esittää, että sosiaalityön käytännössä kulttuurisensitiivisyyden on perinteisesti katsottu tarkoittavan asiakkaan määrittelemistä kulttuurinsa edustajaksi, minkä vuoksi työntekijä on tarvinnut tietoa kyseisen maan kulttuurista voidakseen auttaa asiakasta (mt., 90). Tässä tutkielmassa

kulttuurisensitiivisyys yhdistettynä hermeneutiikkaan tarkoittaa kuitenkin pikemminkin näkökulmaa, joka peräänkuuluttaa avoimuutta ja kulttuuristen taustojen merkittävyyden tunnustamista, ikään kuin tutkimusmatkailijana. Se on ennen kaikkea tarkoittanut sitä, että olen itse tutkijana tietoinen ja tiedostan oman kulttuurini ja siihen yhteisöllisesti liitetyt itsestäänselvyydet, esimerkiksi naisen asemasta länsimaissa. Olen myös tehnyt niitä näkyväksi tutkimuksen taustassa. Tutkielman edetessä kulttuurisensitiivisyys on merkinnyt omien arvojeni analysoimista, sekä tietoisuutta ympäröivän yhteiskunnan vaikutuksista käsitteiden valitsemiseen, näkökulmaan ja tapaani käsitellä tutkittavaa ilmiötä (vrt Anis 2008, 94, 99).

6. Ammattilaisten käsitykset kunniaan liittyvästä väkivallasta

Tässä luvussa esittelen aineistosta muodostamani tyypilliset käsitykset kunniaan liittyvästä väkivallasta. Tutkijana haluan korostaa, että olen pyrkinyt muodostamaan tyyppiesimerkkejä nimenomaan käsityksistä, joita tutkittavilla on ollut. Näin ollen en ole tarkastellut minkälaista väkivaltaa on ollut, tai ota kantaa siihen ovatko tutkittavieni tulkinnat tilanteista olleet oikeita tai vääriä. Olen nimenomaan tutkinut käsityksiä, sillä olen halunnut selvittää minkälaisia päättelyketjuja ongelmanmäärittelyiden taustalla vaikuttaa.

Seuraavaksi esittelen ensin kaikki kolme muodostamaani käsitystä kunniaan liittyvästä väkivallasta, joita ovat *etnisyyteen liitetty käsitys*, *kulttuuristettu käsitys* sekä *käsitys kulttuurien yhteentörmäyksestä*. Käsitykset asettuvat jatkumolle, jolloin edellinen käsitys ikään kuin avaa seuraavan käsityksen. Toisin sanoen kulttuurilla selittäminen ei aukene ilman, että ilmiö on ensin sijoitettu etniseen ja uskonnolliseen ympäristöönsä, pois suomalaisesta kulttuurista. Samaan tapaan kulttuurien yhteentörmäystä on mahdollista tarkastella vasta, kun on ensin avattu miten ilmiötä selitetään kulttuurilla, sillä yhteentörmäys on seurausta suljetusta tavasta ymmärtää kulttuuria. Kulttuuristettuun käsitykseen liittyy läheisesti myös käsitys naisen asemasta muslimikulttuureissa. Sukupuolittunut ja uskonnollistettu tapa puhua ilmiöstä leikkasikin koko aineiston läpi. Olen erottanut aineistosta lainatut otteet

sisentämällä ja kursivoimalla ne. Lisäksi kuten aivan työni aluksi kerroin, käytän käsitettä *maahanmuuttaja* ja siitä johdettuja sanoja viittaamaan erityisesti etnistettyyn tapaan puhua muualta muuttaneista, useimmiten pakolaisina tulleista muslimitaustaisista yksilöistä yhtenäisenä ryhmänä. Sen sijaan maahanmuuttajataustaisen katson olevan neutraalimpi ilmaisu Suomeen muualta muuttaneista yksilöistä.

6.1. Etnisyyteen liitetty käsitys

Aineistossani kunniaan liittyvästä väkivallasta puhutaan tavalla, jossa oletetaan uhrien ja tekijöiden olevan lähtökohtaisesti muita kuin kantasuomalaisia. Maahanmuuttajuus ja siten sen merkitys ilmiön tarkastelulle liitetään kunniaan liittyvään väkivaltaan itsestäänselvästi ja kyseenalaistamatta. Useimmiten erilaista taustaa korostava puhetapa ilmenee aineistossani siten, että kerrotaan uhrin tai tekijän kotimaa, tai puhutaan lähtömaasta. Puheen tasolla siis tehdään ero siihen, että uhri tai tekijä ei ole suomalainen, vaan tänne jostakin tulleet.

”Tässä on siis semmonen kuustoistavuotias tyttö, joka on perheensä kanssa muuttanu tuolta Irakista useita vuosia sitten jo Suomeen.”

Maininta uhrin kotimaasta on oleellinen kunniaan liittyvästä väkivallasta puhumisen kannalta ja se mainitaan useimmiten heti kun aihetta aletaan käsitellä, kuin taustatietona. Kotimaalla on työn kannalta merkistystä siitäkin huolimatta, että uhri on asunut Suomessa *useita vuosia jo*. Tässä otteessa uhri on siis ensisijaisesti muualta muuttanut tyttö, joka tehdään erona muihin tyttöihin, jossa muilla tarkoitan suomalaista. Samalla kunniaan liittyvän väkivallan uhrin positiota sovitellaan nimenomaan maahanmuuttajatyöille kuuluvaksi. Luokittelu rakentuu ensisijaisesti etnisyydelle ja vahvistaa siten tämänlaista eronteon logiikkaa, vaikka etnisyyksiä ei asetettaisikaan hierarkkiseen järjestykseen. Samalla se sivuttaa esimerkiksi sellaiset määrittelyn tavat, jotka liittyvät muihin ominaisuuksiin, kuten saattaisi olla silloin, jos kohde nimettäisiin suomalaiseksi. Etnisyydellä siis selitetään ”toisia”, jolloin ”toiset” määrittyvät etnisyytensä kautta. (Keskinen 2012, 302-303.)

Sekä uhreja, että tekijöitä kuvataan erilaisin tavoin maahanmuuttajuudesta tai kotimaasta käsin. Aineistossa ei varauksetta esitetä osapuolten olevan edes mahdollisesti suomalaisia. Siinä missä suomalaisista puhutaan, kunnian nähdään mahdollisesti liittyvän esimerkiksi intohimorikoksiin. Tällöin tehdään kuitenkin ero sen välille keitä oletet uhrin tai tekijät ovat korostamalla, että kunniaakysymysten läsnäolo on mahdollista suomalaistenkin tapauksessa, mutta ei lähtökohtaisesti heidän keskuudessaan. Maahanmuuttajuus erotetaan suomalaisuudesta tarkkarajaisesti ja sillä selitetään yksilöiden käytöstä, sosiaalityöntekijöiden omaa päättelyketjua sekä kunniaan liittyvän väkivallan taustalla vaikuttavia sukupuolten välisiä suhteita. Maahanmuuttajatausta sekä yhdistetään kunniaan liittyvään väkivaltaan, että sen perusteella arvioidaan ja ennakoitään kunniaan liittyvän väkivallan mahdollisuutta. Uhreja ja tekijöitä määrittävät etnisyyden tai ”muunlaisuuden” lisäksi myös sukupuolittuneet jaot. Uhrin määrittävät aineistossa ensisijaisesti työtöiksi tai naisiksi ja tekijät taas miehiksi. Sukupuolilla onkin tiivis yhteys siihen, miten ymmärrämme suomalaisuuden ja maahanmuuttajuuden välisen suhteen sekä etnisen ja rodullisen erilaisuuden.

Stuart Hall (2013a, 113) esittää, että etnisyyt on tehnyt paluun maailmannäyttämölle globalistumisen seurauksena. Etnisyydellä Hall tarkoittaa tiukkarajaista käsitystä kulttuurista ja kulttuurisesta identiteetistä. Etnisyydessä tiettyyn paikkaan sijoittuvan merkitysjärjestelmän koetaan perustuvan yhteisiin siteisiin, jotka ilmenevät tietyissä fyysisissä piirteissä. (Hall 2013a, 92-93, 104.) Etnisyytparadigma olettaa siis erilaisuuden olevan erilaisen valmis ominaisuus, osa luontoa. Oikeammin se kuitenkin tuotetaan silloin, kun erilainen kohdataan, eli kyse onkin siitä kenen katsotaan kuuluvan joukkoon ja kenet taas suljetaan siitä ulos. (Lehtonen & Löytty 2012, 12.)

Kuulumista ja poissulkemista tapahtuu myös sosiaalityön käytännöissä esimerkiksi silloin, kun nimetään jokin tiettyyn etnisyyteen kuuluvaksi, tai määritellään millä tavoin toiset eroavat meistä. Näin tuotetaan etnisyyksiin perustuvia kategorisointeja, joilla määritellään tiettyjä ryhmiä ja niiden usein ongelmakeskeisiä ominaisuuksia. Nämä kategorisoinnit todellistuvat mielikuvina esimerkiksi kotikulttuurinsa vainoamista maahanmuuttajatyöistä. Ne toimivat eriarvoistavan kohtelun

perusteluina, joissa erotellaan toisistaan suomalaisiksi ja maahanmuuttajiksi nimettyjä. (Keskinen & Vuori 2012, 28.) Ongelmien nimeämisen kannalta kategoriat ovat problemaattisia, sillä ajatus yhtenäisistä kategorioista, esimerkiksi *naiset* tai *maahanmuuttajat*, sivuuttaa helposti ongelmanmäärittelyvaiheessa kategorian jäsenten keskinäiset erot. Kunniaan liittyvä väkivalta liitetäänkin aineistossa suoraan juuri tällä tavalla yhtenäisenä kategoriana kuvattuihin maahanmuuttajaperheisiin. Tässä otteessa huomattavaa on, että tutkittava olettaa tutkijankin tekevän niin:

”... siis ihan, no, yllättävää ei varmaan ole, että maahanmuuttajaperheissä.”

Ote kuvastaa hyvin kuinka itsestään selvästi kunniaan liittyvä väkivalta ja sitä kautta naisten heikompi asema perheissään liitetään maahanmuuttajuuden kysymyksiin. Maahanmuuttajataustaa ei pidetä aineistossa lainkaan yllättävänä, päinvastoin, siihen suhtaudutaan pikemminkin oletuksena. Muualta muuttaneista puhutaankin usein toiseuttavaan sävyyn ja yleistyksiä tehden, esimerkiksi juuri käyttämällä termiä *maahanmuuttaja*. Tästä seurauksena Suomeen muualta muuttaneet kuvataan keskenään samankaltaisina ja heidän elämää kuvatessa huomio kiinnittyy siihen, mikä heissä eroaa suomalaisena pidetystä. Ulkopuolista toista arvioitaessa esille nousevatkin useammin poikkeavat kuin tavalliset piirteet ja ennemmin erot meidän ja muiden välillä, kuin yhdistävät asiat. (Anis 2012, 322.) Tulkitsemme siis etnistettyä toista siitä käsin mikä ”heissä” on erilaista ”meistä”, emme keskittyen siihen, mikä kaikkia meitä yhdistää tai leikkaa eri ryhmien läpi. Jaana Vuori (2012) esittääkin, että *maahanmuuttajuus* toimii työntekijöiden orientoitumisessa ryhmäidentiteettinä kaikille kulttuurisille, kielellisille tai uskonnollisille eroille. Se tarjoaa tavallaan tyhjän paikan eroille, joka on kuitenkin kolonialismin historiassa täytetty erilaisilla toiseuteen liittyvillä negatiivisilla merkityksillä. Suomalaisuus on siis myös etnisyys, jota vasten muiden tausta heijastuu. Tässä suomalaiset nähdään melko yhtenäisenä ryhmänä, jollon maahanmuuttajaksi tulee se, mitä suomalaiset eivät ole. Yleistäminen, kategorisointi ja stereotypisointi koskevat myös ymmärrystä asiakkaiden sukupuolen ja perheeseän merkityksestä. (mt. 241-242.)

Sosiaalityöntekijöiden oletukset erilaisista ryhmistä määrittävätkin esimerkiksi lastensuojelun asiakkaina olevia nuoria. Kaarina Nikunen (2012) huomasi

tutkimuksessaan, että nuoret tytöt tulivat etnisen alkuperänsä mukaan määritellyiksi nimenomaan uhreina, alistettuina tai kotikulttuurinsa vankeina. Tytöt kokivat heihin suhtauduttavan stereotyyppisesti, jolloin heitä määritti oletukset kaikista tietystä maasta tulleista perheistä samanlaisina ja arvoiltaan yhdenmukaisina. Nikunen puhuu normaalin julmuudesta, jossa stereotyyppiset ja sukupuolittuneet käsitykset ”lähtömaista” tai ”kotikulttuureista” merkitsevät, että yksilöt ovat eri tavoin kulttuuristen olettamusten määrittämiä. Sen keskeisyys on mahdollista havaita tilanteissa, joissa eri identiteetteihin kohdistetaan institutionaalista määrittelyvaltaa, kuten on esimerkiksi sosiaalityössä. (mt., 164-165, 172.)

Maahanmuuttaja-termin voimasta kertoo myös, miten Suomeen muualta muuttaneet itse käyttävät tai jättävät käyttämättä sitä. Edelleen Nikusen tutkimuksessa (2012) nuoret määrittelivät itsensä mieluummin ulkomaalaisiksi, jolloin he asemoivat itsensä suomalaisuudesta kokonaan ulkopuolisiksi. Tämä toimii vastavetona maahanmuuttajuudelle, jossa kapeaan suomalaisen kategoriaan kuuluminen näyttäytyy jos ei mahdottomana, ainakin osittaisena. (mt., 171.) Maahanmuuttajat saattavat siis kuulua suomalaiseen yhteiskuntaan, mutta eivät tunnu mahtuvan suomalaisen kategoriaan ainakaan kokonaan. Määrittämällä itsensä ulkomaalaiseksi nuoret määrittävät itse itsensä kokonaan tuon kategorian ulkopuolelle, suomalaisesta ulkopuoliseksi. Nikunen tulkitsee tämä olevan seurausta siitä, kuinka yksilöt kutsutaan mukaan osallisiksi yhteiskuntaan, toisin sanoen reaktiona ulkopuolisuuden tunteeseen (mt).

Etnisen alkuperän vaikutus näkyy aineistossa myös toisinpäin. Jos aiemmissa otteissa kunniaan liittyvä väkivalta on katsottu koskevan maahanmuuttajia, seuraavassa käy ilmi miten tilanteita myös tulkitaan ja ne tulevat nimetyksi maahanmuuttajuudesta käsin. Tässä mielessä käsitys siis paitsi määrittää miten näemme ilmiön, myös itsessään tuottaa tulkintoja, kuten seuraavassa aineisto-otteessa:

”... miten se isä selitti sitä asiaa, niitä tiukkoja rajoja, että se pimeellä liikkuminen, et ehkä se ei sinänsä liittynyt siihen kunniaan muuten, kun että jos se tyttö olis raiskattu, niin sitte se, emmä tiedä, tää nyt menee jo, että ei tämmösiä niinku ikinä edes kirjattaisi, mutta et ehkä niinku, että siihen et se isä pelkäsi niinku niin paljon että sille tytölle käy jotain, et ehkä se olis sitten vaikuttanut jotenkin sen perheen kunniaan.”

Asiakas on kertonut rajoittavansa tyttären liikkumista, koska on huolissaan tytön turvallisuudesta. Hän perustelee pelkoaan sillä, että Suomeen on tullut runsaasti turvapaikanhakijoita, joiden tekemistä, aidoista tai oletetuista, seksuaalirikoksista keskusteltiin tuolloin paljon julkisuudessa. Tämä kuvaus itsessään tuskin olisi omiaan herättämään kenessäkään huolta kunniaan liittyvästä väkivallasta ilman mainintaa etnisestä taustasta. Tässä kuitenkin etnisyys avaa tulkinnalle erilaisen merkityskartan, jossa tilannetta sovitellaankin erilaiseen ympäristöön. Etnisyys onkin aineistossa asiakkaita määrittävä tekijä, eikä heitä juurikaan kuvailla muilla tavoin. Tapahtumia peilataan nimenomaan osapuolten etniseen taustaan, jolloin tulkinnaksi tulee, että rajoittamisen syyt kohdistuvatkin itse asiassa kunnian menettämiseen esimerkiksi tytön turvallisuuden sijaan. Näin tiukat rajat tulevat tulkituksi kunniaan liittyviksi rajoitteiksi ja täten kuvaavat naisen asemaan perheessään, vaikka vanhemmat itse tarjoaisivat toiminnalleen muita perusteluita.

Väkivallan selittäjinä sekä etnisyys, että sukupuoli muodostavat selityskategorian. Vaarallisen maahanmuuttajamiehen kuvaan sisältyy oletus lähtömaan kulttuurin ja sukupuolen rooleista väkivallan aiheuttajina, ja tilanne tulee sitä kautta kuin etukäteen ymmärretyksi. Maahanmuuttajamieheen, mutta myös -naiseen liitetään helposti aineksia sukupuolen ja rodun tuottamista oletetuista ominaisuuksista (Anis 2012, 340). Maahanmuuttajuudessa siis tarjotaan sukupuolittuneita positioita, joissa maahanmuuttajanaiset kuvataan alistettuina ja -miehet taas rikollisina ja väkivaltaisina. Sukupuolten tasa-arvolla onkin suuri merkitys suomalaiseen yhteiskuntaan kuulumisen tai kuulumattomuuden määrittelyssä rodun ja etnisyyden pohjalta. (Keskinen & Vuori 2012, 9, 27.)

Yksilötason lisäksi etnisyys liitetään aineistossani myös yhteisöihin. Termi yhteisö viittaa homogeenisiin ryhmiin, joita erottavat ulkopuolisesta maailmasta selvät rajat ja toisaalta yhdistävät keskenään vahvat ja sitovat suhteet (Hall 2013b, 249). Kunniaan liittyvän väkivallan syyt yhdistetään etnistettyihin yhteisöihin, kuten seuraavassa otteessa:

”Ja myös se niinkun että miten se muu yhteisö suhtautuu siihen, että eihän Suomessa niinku myöskään hyväksytä sitä, että ei kukaan mee sillain sanomaan että sä toimit oikein, kun sä hakkasit vaimos, kun se toimi noin, että sitähan pidetään tosi paheksuttavana.”

Kunniaan liittyvän konfliktin katsostaan aineistossa syntyvän, kun uhri ei noudata perheen ja etnisen ryhmän tapoja ja aiheuttaa siten häpeää perheen ja suvun jäsenille. Etnistä ryhmää ja yhteisöjä käytetään aineistossa toistensa synonyymeinä. Kunniaan liittyvä konflikti liitetään perheen, mutta myös laajemmin etnisen ryhmän tapoihin. Perhe ja yhteisö asettuvat jatkumolle joksenkin pysyvinä ja selvärajaisina kokonaisuuksina. Kaiken keskiössä on yhteisön yhteisinä ja pysyvinä pidettyjä sukupuolittuneita normeja rikkonut uhri. Aineistosta ei käy ilmi, millä tavalla yhteisöjen hyväksyntä on asiakastyössä konkreettisesti näkynyt. Sen sijaan aineistossa paikoitellen kuvataan yhteisöjen toimivan tilanteissa sovittelijoina vanhempien ja nuoren välillä.

Käsityksissä kuitenkin perhe, suku tai yhteisö eivät laajemminkaan määrity hyviksi asioiksi, vaan ennen kaikkea yksilöllisyyden, valinnanvapauden ja individualismin vastakohtaksi, jolloin kaiken elämän pohja on etninen yhteisöllisyys. Yhteisöjen ja sen jäsenten uhkaa pohditaan aineistossa myös uhrin turvallisuudesta puhuttaessa. Huomattavaa on, että aineistosta ei ole löydettävissä yhteisöille etnisyyttä tarkempaa määritelmää tai selvitystä keitä yhteisöistä puhuttaessa tarkoitetaan, vaan niistä puhutaan kuin tunnettuina kokonaisuuksina. Samalla yhteisöt asettuvat suomalaisena pidetyn yksilöllisyyden vastakohtaksi. Kunniaan liittyvän väkivalta nähdään muun yhteisön hyväksymänä tekona, kun taas Suomessa väkivaltaa pidetään paheksuttavana, mikä toisaalta erottaa ilmiön suomalaisena pidetystä lähisuhdeväkivallasta. Erilaisuuden kohtaamiseen liittyvä paradigma onkin, että tietyt asiat toki liittyvät olennaisesti ja olemuksellisesti tiettyihin ryhmiin tai niiden erityispiirteisiin, mutta samalla kun erilaisuus olemuksellistetaan, myös meidät esitetään homogeenisena ryhmänä (Lehtonen & Löytty 2012, 7-8, 12). Aineistossa korostuu selitystapa, jossa etniset yhteisöt ovat kokonaisuuksina väkivaltaan kannustavia siinä, missä suomalainen yhteiskunta koostuu väkivallan tuomitsevista yksilöistä. Ja edelleen, vaikka diasporisissa yhteisöissä kotimaan kulttuurista johdetut elämäntavat ovat toki tärkeitä yhteisöjen itsemäärittelyssä, ne ovat samalla

yhteydessä päivittäiseen, kaikilla tasoilla tapahtuvaan kanssakäymiseen ympäröivän yhteiskunnan kanssa. Traditiot vaihtelevat henkilöstä toiseen, minkä lisäksi niitä jatkuvasti tarkastetaan ja muutetaan reaktiona diasporisiin kokemuksiin. Vaihtelua tapahtuu yhteisöjen välillä ja sisällä, uskontojen ja kielellisten ryhmien kesken, miesten ja naisten välillä, sekä sukupolvittain. (Hall 2013b, 249- 250.) Siten yhteisöjen kuvaaminen pysyvinä, tarkkarajaisina ja yksimielisenä estää yksilötason näkökulman tarkastelemisen etnistettyjen yhteisöjen jäsenten kohdalla.

Paitsi etniseen taustaan ja yhteisöihin, kunniaan liittyvä väkivalta yhdistetään aineistossa islaminuskoon. Tilanteiden tulkitaan olevan kunniaan liittyvää väkivaltaa, tai riskiä siihen arvioidaan uhrien tai tekijöiden (oletetun) uskonnollisen vakaumuksen kautta. Tämä ei sinänsä herättänyt itsessäni ihmetystä, sillä useimmiten maahanmuuttajista puhuttaessa tarkoitetaan juuri muslimitaustaisia Suomeen muualta muuttaneita henkilöitä. Kun maahanmuuttajataustaisissa perheissä esiintyvän väkivallan syitä paikannetaan naisen alisteiseen asemaan kulttuurissa, on kyse *kulttuuristamisesta*, jolloin myös kulttuuri ja uskonto liitetään herkästi toisiinsa (Keskinen 2012, 292-298, 302-303). Pohjoismaissa käyty keskustelu kunniaan liittyvästä väkivallasta onkin liitetty läheisesti nimenomaan musliminaisiin (Keskinen & Vuori 2012, 24).

Samoin kuin etnisen taustan kohdalla, uskonto mainitaan aineistossa usein heti tilannetta kuvailtaessa. Etnisyyteen liittykin vahva uskonto-oletus, mikä ilmenee esimerkiksi puhumalla tytärten huiveista. Useimmiten määrittävänä tekijänä on joko maahanmuuttajuus tai uskonto, harvemmin molemmat yhtä aikaa. Tulkitsen tämän tarkoittavan, että niitä käytetään toistensa synonyymeinä. Tuomas Martikainen (2008) esittää, että *uskonnollistamisessa* nimenomaan muslimitaustaisia maahanmuuttajia tarkastellaan ensisijaisesti heidän uskonnollisen taustansa kautta yksinkertaisten monimutkaisia asioita. (mt., 66-67.) Seuraavassa aineisto-otteessa olen pyytänyt tutkittavaa kertomaan tapauksista, jotka hän on katsonut olevan kunniaan liittyvää väkivaltaa:

“Kyseessä siis on ollut islam uskontona, joskaan, no, tottakai sitä, voi sitä olla niinku muutenki, että ei se islam nyt sitä mitenkää väritä, mutta niinku, että on muutenki varmaan niinku kaikissa yhteisöissä ja uskonnoissa semmosta jonkinlaista niinku kontrolloimista.”

Islaminuskosta muodostuu aineistossa etnisyyden rinnalla itsestään selvä taustatieto. Siinä, missä muiden uskontojen tai yhteisöjen kohdalla kunniaan liittyvä väkivalta nähdään aineistossa mahdolliseksi ja niiden yhteydessä käytetään varmuutta lieventäviä ilmaisuja, islaminuskoon se liitetään kiinteästi ja kyseenalaistamatta. Tämä tapa selittää korostuu läpi aineiston. Sukupuoli ja uskonto yhdessä muodostavat ilmiötä läpileikkaavan selityksen, jonka perusteella näyttää, että melkein mikä tahansa tilanne voi tulla nimetyksi kunniaan liittyväksi väkivallaksi, mikäli uhri on musliminainen, tai tekijä muslimimies.

Toisin kuin maahanmuuttajataustan kohdalla, uskonnosta puhuttaessa aineistossa käytetään myös lieventäviä ilmaisuja. Tulkitsen sen olevan reaktiota kunniaan liittyvää väkivaltaa koskevaan keskusteluun, jossa on korostettu, ettei väkivalta kuulu mihinkään tiettyyn kulttuuriin, tai uskontoon. Myös Suvi Keskinen (2012) on tehnyt tutkimuksessaan saman huomion. Hän tulkitsee, että erilaisuuden huomioiminen ja rasismien välttäminen ohjaa ja velvoittaa viranomaisten työtä, mikä näkyy selkeästi essentialisoivien ilmaisujen lieventämisenä ja kategorioiden sekoittamisena viranomaisten puheessa. (mt. 202.)

Uskonnon huomioiminen yhteiskunnallisessa keskustelussa on osa laajempaa maailmanlaajuista muutosta ja seurausta yhteiskunnan sisäistä eheyttä ja turvallisuutta koskevasta huolesta. Huoli on tässä kohtaa kahtalainen: ensinnäkin se on huolta kansallisesta eheydestä, mutta samalla eritoten terrorismiin liittyvää huolta kansallisesta turvallisuudesta. Molemmilta osin keskustelussa on kyse huolesta koskien muslimien integraatiota asuinmaihinsa. (Martikainen & Tiilikainen 2014, 10.) Esimerkiksi huivia on käytetty kuin todisteena muslimien vaikeudesta sopeutua länsimaiseen elämään, jolloin on samalla määritelty kansallisen kuulumisen ehtoja ja sen rajoja sukupuolen, etnisyyden ja uskonnon perusteella. Etenkin islaminuskoa koskeva puhe on läpikotaisin sukupuolistunutta. Sen keskiössä on naisen asema

muslimiperheissä, mitä vasten asetetaan mielikuvat muslimimiesten vaarallisesta maskuliinisuudesta. Väkivalta korostuu islaminuskon ja muslimien kuvauksissa, ja se sisältää selkeän sukupuoliulottuvuuden. Miehet ovat pääosin tekijöitä, naiset ja lapset heidän uhrejaan. (Keskinen 2014, 56-58.)

Islamia ja kunniaan liittyvän väkivallan uhkaa onkin tärkeää pohtia sitä kautta, millaisia stereotypioita muslimeihin liitetään. Sara Ahmed (2013) puhuu kansainvälisen terroristin hahmosta. Se perustuu luokitteluun sen perusteella, ketkä herättävät meissä assosiaatioita asioihin, jotka puolestaan assosioituvat terrorismin kanssa. Tällaisia ovat esimerkiksi islamin, arabien, turvapaikanhakijoiden ja Lähi-idän kaltaiset asiat. Näistä merkeistä tulee ”voisi-olla” kategorian tekijöitä, jolloin yksilöt, jotka liitetään näihin ominaisuuksiin, liitetään myös terrorismiin sillä perusteella, että he voisivat olla terroristeja, sillä terroristit ovat jotakin, mitä hekin ovat. (Ahmed 2013, 209.) Muslimimiehet määrittyvät siis voisi-olla kategorian kautta väkivaltaisiksi henkilöiksi ja islaminusko taas väkivaltaiseksi uskonnoksi. Samalla tavalla Suvi Keskinen (2014, 58) kuvaa väkivaltaisen maahanmuuttajamiehen hahmoa, jossa vieraus ja uhka tiivistyvät niin kulttuurisesta, kuin yhteisön turvallisuudenkin näkökulmasta. Se perustuu vahvasti länsimaisen ja ei-länsimaisen erottelulle, sekä kolonialismin ja rasismien historian myötä islaminuskoon liitetuille uhkakuville. (Keskinen 2014, 58.) Vaarallisen muslimimiehen pariin Jaana Vuori (2012) esittää, että maahanmuuttajanaisena kuva on impilisiittisesti musliminaisen figuuri, jossa sekoittuu uskonto, poliittisen islamin ääri liikkeit, sekä kansainvälisesti tuotetut uhriuden kuvat (mt).

Kaiken kaikkiaan aineistossa maahanmuuttaja- ja muslimitausta vaikuttaa olevan itsestään selvänä oletuksena mainittu asia, joka ei korostu niinkään tutkittavien selityksissä ilmiölle vaan pikemminkin lähtötiedoissa ja oletuksissa. Etnisyys, maahanmuuttajuus ja islaminusko liittyvät aineistossa kaikki toisiinsa ja ne toimivat kunniaan liittyvän väkivallan osapuolten määritelmänä kyseenalaistamatta. Niitä käytetään useimmiten toistensa synonyymeinä, jolloin uskonnon merkitys korostuu ennen kaikkea seuraavassa, kulttuurilla selittävässä käsityksessä. Kulttuurilla siis viitataan paitsi etnistettyyn, myös uskonnollistettuun kulttuuriin.

6.2. Kulttuuristettu käsitys

Kunniaan liittyvän väkivallan syyt paikannetaan aineistossa kulttuuriin. Tämä on huomattavaa siitä syystä, että kulttuuri ei liittynyt teemakysymyksiini millään tavalla. Kulttuurisilla normeilla perusteleminen kattaa koko aineiston ja niitä käytetään selittäjänä toisen erilaisuudelle. Tilanteita selitetään sekä meidän kulttuurista käsin, että toisten kulttuurilla. Kunniaan liittyvä väkivalta toisin sanoen paikannetaan toisten kulttuuriin kuuluvaksi ja sen ongelmallisuutta selitetään suomalaisesta näkökulmasta. Samalla vedetään selkeä raja sen välille mikä kuuluu ”meidän”, mikä taas ”toisten” kulttuuriin. Yhteisiä nimittäjiä ei juurikaan nähdä.

“Näissä tilanteissa, missä puhutaan niinku tappamisella uhkaamisesta, tai väkivallalla uhkaamisesta, tai sen tekemisestä siksi, että sun käytös on sen tyyppinen, että se ei sovi sun vanhempien perheen kulttuuriin, niin niin tota. mun mielestä se on aika ilmiselvää, että jos se asia mikä johtaa siihen painostukseen, tai väkivallan uhkaan, tai väkivaltaan on se, että, et sä käyttäydyt niinkun norm.. öö, no, suomalaiset nuoret, kuin suomalaiset nuoret käyttäytyy ja harrastat seurustelusuhteita tai käytät alkoholia tai näin, elät sellasta elämää, joka ei sovi semmoseen nuoren, siveellisen tytön rooliin niissä kulttuureissa, niin kyllä mä silloin tulkitseen että se on kunniaan liittyvää väkivaltaa.”

Aineistossa muiden kulttuuri erotetaan meidän kulttuurista yksinkertaisimmin vertaamalla niitä toisiinsa tai puhumalle suoraan ”meidän” tai ”heidän” kulttuureista. Kunniaan liittyvä väkivalta selitetään etnistettyjen ryhmien kulttuuriin kuuluvaksi ilmiöksi, jolloin väkivalta paitsi kuuluu kulttuuriin, saa myös oikeutuksensa siitä. Ilmiö asettuukin aineistossa kulttuuriseksi kolmella eri tasolla: ensinnäkin se nähdään seuraukseksi kulttuurisista normeista, toiseksi väkivalta nähdään kuuluvan oleellisena osana kulttuuriin ja kolmanneksi kulttuuri erotetaan tarkasti meidän kulttuurista. Tämä tapa selittää ilmiötä aukeaa edellisessä luvussa esitetyn käsitteen kautta, jossa uhrin ja tekijät nimettiin suomalaisesta ”muuksi”, maahanmuuttajaksi tai muslimiksi.

Kunniaan liittyvää väkivaltaa myös verrataan valtaväestön väkivaltaan, jolloin valtaväestön väkivallantekoja selitetään useimmiten yksilöstä ja hänen ongelmistaan käsin. Samalla kunniaan liittyvä väkivalta erotetaan tarkkarajaisesti ”suomalaisesta väkivallasta”. Maahanmuuttajuus ja väkivalta yhdistetäänkin toisiinsa tukeutumalla

nimenomaan kulttuurisiin selityksiin. Suvi Keskinen (2012) esittää, että jo kunniaan liittyvän väkivallan käsitteen käyttö aktivoi kulttuuristavan selitystavan ja erottaa sen suomalaisena pidetystä yhteiskunnasta. Yksioikoisesti kulttuurilla selittämistä kutsutaan *kulttuuristamiseksi*. Kulttuuristetulla väkivallalla ei katsota olevan yhteyttä ympäröivään yhteiskuntaan tai sen väkivaltatraditioihin, vaan se erotetaan suomalaisesta väkivallasta. Siinä missä suomalaisena pidetty väkivalta nähdään impulsiivisena, harkitsemattomana ja usein päihteiden vaikutuksen alaisena tehtynä, maahanmuuttajien väkivalta esitetään harkittuna ja lähes poikkeuksetta vakavampana. Samalla sivuutetaan kaikkien muiden tekijöiden vaikutus tilanteeseen. (Keskinen 2012, 297-298, 301.) Näin ollen kulttuurit esitetään toisistaan lähtökohtaisesti erilaisina ja niiden välille tehdään nimenomaan eroa sen sijaan, että pohdittaisiin mitkä asiat niitä yhdistävät.

Kunniaan liittyväksi väkivallaksi paikantuu aineistossa myös nuorten muslimitaustaisten tyttöjen valinnanvapauden rajoittaminen, jota pohditaan suhteessa normaaliin suomalaiseen rajojen hakemiseen. Suomalainen kulttuuri esitetään alati muuttuvana ja neuvotteluiden alaisena, kun taas ”muiden” kulttuuri on tiukkarajaista ja muuttumatonta. Juuri kulttuurisen rajan ylittäminen näyttäisi aineistossa luovan riskin kunniaan liittyvästä väkivallasta. Kaikista selkeimmin tämä puhetapa korostuu aineistossa sellaisissa vastauksissa, joissa pohditaan nuorten käytöksen rajoja ja niiden suhdetta meidän ja heidän kulttuuriin.

”No siis se onkin juuri tämä niinku, mikä on pohdituttanut, että näissä tapauksissa se on selkeesti liittynyt siihen tota, tähän tytön käytökseen, että se käyttäytyy eri tavalla mitä vanhemmat odottaa ja vanhempien mielestä niinku länsimaiset tytöt käyttäytyvät huonommin. Että tää yksi isäki, niin se ei halunnut että sen tyttö saa olla suomalaisten kanssa tekemisissä, että se saa huonoja vaikutteita. Että tota mä ajattelen et toki se on niinku hirveen vaikea sanoa, ja tästä me ollaan keskusteltu, että onhan vanhemmilla niinku oikeus siirtää omaa arvomaailmaa lapsilleen ja sitähän tehdään aina, mut että sitten kun siihen on liittyny väkivaltaa siinä tapauksessa, että tyttö ei oo esimerkiksi halunnut käyttää huivia, niin mä oon aatellut että se liittyy heidän kunniakäsitykseen, et sitten ei ole kunniallinen nainen jos ei noudata niitä pukeutumissääntöjä, tai jos hengailee nuorisotalolla niinku iltamyöhään. Mut että se, mikä tässä on vaikeeta niin on se, että joskus näiden tyttöjen omaan käytökseen liittyy semmosia piirteitä jotka, tai siis semmosia että ne saattaa olla vaikka myöhään ulkona, että kaikki vanhemmathan siis niinku teini-ikästen

lastensa menoja yleensä haluaa rajoittaa, että sitte tavallaan niinku erottaa se, et mikä liittyy jotenki tavallaan niinku selkeesti johonki kulttuurisiin normeihin ja mikä liittyy taas sit tavallaan niinku ikään kun teinin rajojen hakemiseen.”

Aineistossa tehdään ero normaalin suomalaisen nuoren käytöksen välille ja toisaalta vanhempien kulttuurisille odotuksille. Kaikki sellainen käytös, joka uhkaa vanhempien oletettuja kulttuurisia normeja, sekä niihin liittyvät vanhempien reaktiot, määrittyvät näin olleen kunniaan liittyväksi väkivallaksi. Toistuvasti aineistossa etsittiinkin vastauksia siihen kuinka tunnistaa normaali rajojen hakeminen ja sitä vasten vanhempien normaali rajojen asettaminen kunniaan liittyvästä väkivallasta. Toisaalta vanhemmat asettavat rajoja teini-ikäisille lapsilleen myös suomalaisessa yhteiskunnassa, eikä liene epätavallista, että nuorilla on suomalaistenkin vanhempien mielestä myös ei-toivottuja ystävyksiä, joiden riskejä vanhemmat arvioivat. Näin ollen maahanmuuttajavanhempien tarvetta rajoittaa nuorten menoja ei aseteta samaan kehykseen suomalaisten vanhempien kanssa, vaan ne pyritään pitämään toisistaan erossa selvittämällä, mikä on rajojen hakemista, mikä taas liittyy kunniaan ja on siten patologista. Näyttääkin siltä, että suomalaisena pidetyt rajat ovat laajemmin neuvoteltavissa ja haettavissa, kun taas maahanmuuttajien kulttuurin rajat näyttäytyvät sosiaalityöntekijöille tarkkoina, jolloin niitä ei ole edes mahdollista hakea. Siten neuvottelun mahdollisuutta ei ole, eikä rajoja etsitä vaan, jos jotakin, ne ylitetään. Tämä rajan ylittäminen näyttäisi aineistossa luovan aina riskin kunniaan liittyvään väkivaltaan.

Huomattavaa on, että kun aineistossa puhutaan kulttuurisista normeista kyse on poikkeuksetta juuri ”toisen” kulttuurin normeista, ei koskaan suomalaisen. Maahanmuuttajataustaisten kulttuuriset normit nähdään siis tiukkoina ja muuttumattomina, kun taas suomalaisuuden kontekstissa niitä ei tunnu olevan lainkaan. Näin suomalainen kulttuuri tulee esitetyksi alati muuttavana ja neuvotteluiden alaisena, kun taas ”muiden kulttuuriset normit” ovat selvästi rajattuja ja määriteltyjä. Traditionaalisen, suljetun, selvärajaisen vastakohtaksi asetetaan siis moderni kulttuuri, joka on avointa, universaalista ja individualistista (Hall 2013a, 123-125, Hall 2013b, 257-258).

Toisinaan kulttuurisilla normeilla viitataan aineistossa nimenomaan muslimikulttuuriin käyttämällä niistä esimerkkinä tyttöjen pukeutumissääntöjä tai huivin käyttämistä. Kunniaan liittyvä väkivalta paikannetaan täten muslimikulttuuriin kuuluvaksi ja esitetään reaktiona islaminuskon normien rikkomiseen. Islaminusko leimaakin aineistossa siis paitsi yksilöitä, myös koko heidän kulttuuriaan. Poliittista islamia tutkinut Aini Linjakumpu (2007) onkin katsonut, että politisoitunut tapa puhua islamista yli-islamisoii muslimiyhteisöjä ja -yhteiskuntia, jolloin sen nähdään olevan saumattomassa yhteydessä kaikkeen sosiaaliseen elämään ja yksilön identiteettiin. Islaminuskon nähdään siis vaikuttavan elämän kaikkiin puoliin, jolloin yksilön, yhteisöjen ja laajemmin koko yhteiskunnan, siis myös kulttuurin, nähdään olevan uskonnon tuotetta. (mt.)

Useimmiten, kun uskonto ja kulttuuri liitetään toisiinsa, maahanmuuttajataustaisissa perheissä esiintyvän väkivallan syitä etsitään ensisijaisesti naisen asemasta uskonnossa ja sitä kautta kulttuurissa laajemmin. (Keskinen 2012, 297.) Islaminuskon on laajalti julkisessa keskustelussa katsottu oikeuttavan epätasa-arvoisia suhteita naisten ja miesten välillä. Meidän ja muiden kulttuurien perustavanlaatuisena nähty ero onkin aineistossani nimenomaan naisen asema perheessään ja yhteisöissä. Naisen asema määritellään kuitenkin suomalaisesta näkökulmasta, jolloin sukupuolten tasa-arvo on suomalainen arvo ja hyve. Suomalainen naisen tasa-arvoisuus miehen kanssa nousee siis mittariksi kun pohditaan kulttuurin kehittyneisyyttä.

“Samalla tavalla niinku nää tytöt, jotka kasvavat sitten niinku siellä muslimikulttuuriin, ni ne niinku käy jonku, eikä ne niinku välttämättä koe olevansa alistettuja, eikä siinä sillon jos ihminen ei koe olevansa alistettu, niin ei kai siinä oo mitään pahaakaan. Ja onhan paljon siis suomalaisiakin naisia, jotka tykkää hyvin perinteisistä sukupuolirooleista.”

Aineisto-otteessa esitetään, että muslimikulttuurissa on tyttöjä jotka eivät välttämättä koe olevansa alistettuja. Otetta on paikallaan tarkastella sen suhteen minkälaisia oletuksia se tekee. Ensinnäkin *tytöt eivät välttämättä koe olevansa alistettuja*, jolloin keskeiseksi oletukseksi nousee, että he kuitenkin ovat sitä. Tytöt eivät siis ole ei-alistettuja, vaan musliminaiselle tarjotaan ainoastaan mahdollisuus

kokea, ettei ole alistettu. Toiseksi tällaista ei-alistetuksi itsensä kokevaa musliminaista verrataan suomalaisiin perinteisistä sukupuolirooleista pitäviin naisiin. Perinteiset sukupuoliroolit siis liitetään naisen alisteiseen asemaan, joskaan suomalaisnainen ei vertaannu musliminaiseen, sillä musliminainen alistuu asemaansa, ei koe tai ymmärrä olevansa alistettu, kun taas suomalaisnainen vain pitää perinteisistä sukupuolirooleista, eli valitsee ne. Ote tekee hyvin näkyväksi miten vaikea länsimaisesta näkökulmasta on nähdä musliminaista aktiivisena toimijana. Johanna Konttori (2014) huomasi saman omassa tutkimuksessaan. Konttorin ranskalaisessa aineistossa naisille toivottiin oikeutta päättää omasta pukeutumisestaan, mutta toisaalta oletettiin, että he eivät valitsisi käyttäviä huivia, jos saisivat valita. Ja jos valitsisivatkin, se ei tapahtuisi heidän omasta vapaasta tahdostaan, vaan painostuksen alaisena jota naiset eivät välttämättä itsekään ymmärtäisi. Huivia käyttävät tytöt esitettiin siis manipuloituina tai pelokkaina. Se, että nainen itse vapaasti valitsisi käyttäviä huivia nähtiin periaatteessa mahdottomuutena. (Konttori 2014, 144.) Siten naisen vapaa tahto ja oletukset millaisia valintoja sen ohjaamana tehdään, määrittyivät länsimaisesta näkökulmasta ja sivuuttivat kaikki ne merkityksenannot, joita naiset antavat hunnuttautumiselle.

Sukupuolten tasa-arvo toimikiin suomalaisessa kontekstissa vahvasti toisintavana mittarina. Tasa-arvo on suomalaisesti sisäsyntyistä, maan tapa, jota muualta tulevien tulee kunnioittaa. Samalla se toimii ”meidän” kulttuurin paremmuuden osoittajana ja siten hierarkkisenä rajanvetona. Tasa-arvo näyttäytyy kehittyneisyytenä, joka suomalaisessa yhteiskunnassa on ymmärretty, ja jota muut eivät ole vielä omaksuneet periaatteekseen. (Honkavuori 2012, 282-283.) Tätä voidaan pitää kulttuurifundamentalismina, jossa kulttuuri ymmärretään ryhmän luonnollisena käyttäytymismuotona. Kulttuurifundamentalismissa suomalainen tasa-arvoisuus muodostuu perustavaa laatua olevaksi arvoksi, jolla voidaan perustella varsin avointakin kulttuurista syrjintää. (Hautamieni 2003.) Naisen asema ja halu vertautua mieheen tai miehiseksi otetaan siis luonnollisena asiana, jolloin kaikki muut mahdolliset naiseuden tai naisen tasa-arvon määritelmät sivuutetaan. Luonnollisena nähdään ainoastaan naisen vertautuminen mieheen. Uskontoa ja sukupuolta tutkinut Elina Vuola (2015) esittääkin, että uskonnon perusteella voidaan toiseuttaa ja leimata naisia, mutta samanaikaisesti uskonto voidaan tehdä naisten elämässä myös

näkymättömäksi. Uskonnon negatiivisia merkityksiä naisten elämälle voidaan siis paitsi ylikorostaa, myös jättää sen positivistiset puolet kokonaan huomioimatta. Hän muistuttaakin, että naiset muodostavat monen uskonnon käytännön tukipilarin ja aktiivisimman kannattajajoukon. Kun uskonto ja naisen asema asetaan vastakkain, voidaan päätyä kokonaan sivuuttamaan kaikki ne tavat, joilla naiset itse tulkitsevat tai kyseenalaistavat perinnettä sekä minkälaisia merkityksiä he antavat niille itse. (mt. 34-38.)

Esimerkiksi Marjetan (2001) tutkimille somalinaisille islamin vaaliminen oli ylpeyden aihe ja tärkeä osa heidän identiteettiään. Oman kulttuurin ylläpitäminenkin tapahtui erityisesti uskonnollisen identiteetin kautta esimerkiksi pukeutumiseen liittyvissä kysymyksissä. Hunnuttautuminen onkin vasta diasporassa merkitystä saanut somalinaisten tapa, jolla he alleviivaavat ja uusintavat somali- ja musliminaisen identiteettiään. Se on samalla myös tapa erottautua ympäröivästä yhteiskunnasta. (mt. 2001, 101, Tiilikainen 2003, 172.) Hunnuttautumalla nainen voi korostaa omaa toimijuuttaan, sekä arvonantoa omalle uskonnolleen ja kulttuurilleen. Sen tulkitseminen yksiselitteisesti naisen alistetun aseman kautta ei tee oikeutta kaikille niille merkityksille, joita musliminaiset itse antavat uskonnolleen. Tämä ei tietenkään siltikään tarkoita, etteikö maassamme olisi myös niitä naisia, joiden asema omassa perheessään on erityisen hankala. Tilanteita on kuitenkin katsottava kokonaisuutena vetämättä yhtäläisyysmerkkejä yksilöiden oletetun aseman ja kulttuurin välille.

6.3. Käsitys kulttuurien yhteentörmäyksestä

Oletus kahden toisistaan irrallisen ja tarkkarajaisen kulttuurin olemassaolosta yhteiskunnassamme asettaa ne altiiksi tarkastelutavalle, jossa kulttuurit eivät sulaudu toisiinsa vaan konkreettisesti törmäävät, asettuvat vastakkain. Tämä käsitys asettuu jälleen jatkumolle kahden edellisen käsityksen kanssa, eli etnistetty ja kulttuuristettu väkivalta nähdään reaktiona suomalaistuneeseen käytökseen tai suomalaisen ja kotikulttuurin yhteentörmäykseen. Uhrien käytöstä verrataan aineistossa suomalaisten nuorten käytökseen, samalla kun määritellään mitä

pidetään suomalaisena, normaalina teini-ikäisen käytöksenä. Kunniaan liittyvän väkivallan nähdään olevan seurausta liian länsimaisesta käytöksestä, johon katsotaan kuuluvan päihde- ja seksikokeiluja, ajan viettämistä kavereiden kanssa, seurustelusuhteita ja vapaita valintoja. Suomalaisten nuorten käytös asettuu aineistossa normaaliksi, jota vasten pohditaan minkälaisia rajoja uhrin käytös on rikkonut. Erityisesti kiinnitin huomiota siihen, että suomalaisen nuorison käytöstä kuvaillaan aineistossa useimmiten varsin harmittomasti.

Lähtökohtaisesti kulttuurien törmäämisestä tai ristiriidoista puhutaan aineistossa olettaen ja ennalta ymmärrettyyn sävyyn:

“Niinku siis tää on tyttölapsiin kohdistunut, teini-ikäsiin siinä vaiheessa kun alkaa olla omaa tahtoa ja tavallaan tulee se kulttuurien törmääminen, että nuori nainen halua vähän itse alkaa päättää asioista ja on sitte saattanut syntyäki Suomessa ja ei oo tavallaan semmosta, että on se veto sinne oman kaveriporukan juttuihin, niin myös sitten semmosta niinku tavallaan salakavalampaa vapauden riistämistä.”

Kulttuurien yhteentörmäys esitetään aineistossa väistämättömänä osana maahanmuuttajataustaisten nuorten elämää. Tällöin kunniaan liittyvä väkivalta liitetään erilaiseen vapauden tai valinnanvapauden rajoittamiseen, jolloin se on itse asiassa reaktio itsenäistä ja individualistista valintaa korostavaan kulttuuriin. Suvi Keskisen (2012) mukaan kulttuurien yhteentörmäys onkin kulttuuristavassa puheessa käytetty ilmaisu. Siinä tilannetta kuvataan nuoren kotikulttuurin ja lähtömaan kulttuurin yhteentörmäykseksi, jossa kulttuurit ovat toisistaan eroavia ja monelta osin toisilleen vastakkaisia. Kulttuurin yhteentörmäyksessä nuorilla ei katsota olevan pääsyä kummankin kulttuurin merkitysvarantoihin samanaikaisesti, vaan tilanne kuvataan joko-tai tyyliseksi. Käsitys kulttuurien yhteentörmäyksestä onkin arkipäiväistynyt ja jopa trivialisoitunut ammattilaisten puheissa. Keskinen kutsuu tämän tyylisiä kahtia jakavia ajattelutapoja hyvinvointinationalismiksi. Hyvinvointinationalismilla hän tarkoittaa sellaisia tilanteita, joissa ammattilaiset ja viranomaiset tuottavat toiminnassaan rajattua kansakuntaa ja siihen kuulumista, jolloin tietyt ryhmät suljetaan yhteiskunnasta ulos etnistetyn eron perusteella. (mt., 298-299.)

Toisaalta kahtia jakava puhuminen kulttuureista ei ole ainoastaan ammattilaisten käyttämä tapa tehdä eroa ”meidän” ja ”heidän” välille. Anu Isotalon (2015) somalityttöjen mainetta koskevassa tutkimuksessa somalivanhemmat olivat erityisen huolissaan tyttäristään, sillä tyttäriltä odotetut asiat erosivat vanhempien näkemyksen mukaan selvästi suomalaisten tyttöjen vastaavista. Suomalaistuminenkin jaettiin kuitenkin hyvään ja huonoon. Huonona suomalaistumisena pidettiin moraalitonta käytöstä, mihin liitettiin esimerkiksi vanhempien kunnioittamisen ja rajojen puutetta, päihteidenkäyttö sekä avoin seksuaalisuus. Suomen kielen hallintaa, suomalaisia tapoja, arkea ja yhteiskunnan tuntemusta taas pidettiin myönteisen suomalaistumisen merkinä, kuten myös kouluttautumista ja työssäkäyntiä. Myös lastenhoitovastuun jakautuminen oli merkki positiivisesta suomalaistumisesta somaliperheissä. (Isotalo 2015.)

Myös Marjo Tiilikaisen (2003) tutkimat somalivanhemmat halusivat suojella erityisesti tyttäriään ympäröivän kulttuurin vahingollisuudelta. Yksipuolista mielikuvaa vahingollisesta suomalaisesta kulttuurista oli omiaan lisäämään se, että somalinaisten arkipäivän kontaktit ”tavallisiin suomalaisiin” olivat ohuet tai olemattomat. Kontaktit suomalaisiin olivatkin yleensä kontakteja erilaisiin viranomaisiin. Näin ollen somalinaisten oli vaikeaa hahmottaa suomalaisen yhteiskunnan pelisääntöjä ja suomalaisia kulttuurisia toimintatapoja. Naisille oli muodostunut suomalaisuudesta kokonaiskuva, jota läpäisi alkoholinkäyttö, tyttöjen ja poikien vapaa yhdessäolo, avoin seksuaalisuus sekä yhteisöllisyyden katoaminen. Asian kanssa yksin jääminen ilman kulttuurisen suhteuttamisen mahdollisuuksia sai Suomen näyttäytymään muualta muuttaneille turvattomana, vihamielisenä sekä moraalittomana paikkana, jossa vanhemmat eivät välittäneet lapsistaan. (Tiilikainen 2003, 163, 171-172). Kun tämä asetetaan suhteeseen sen kanssa, miten aineistossa puhutaan normaalista suomalaisten nuorten käytöksestä, on merkittävää, miten erilaisina asiat näyttäytyvät.

”No mä luulen että se liittyy niinku just siihen, että et se tyttö haluaa viettää niinku kavereiden kanssa tosi paljon aikaa ja niinku siihen että on myöhään tuolla sitte kavereiden kanssa, tuolla kodin ulkopuolella ja meikkaa ja laittaa itteään ja tykkää shoppailla ja näin. Mä luulen että kyse on niinku tällasista asioista, mutta et näistä me ei niinku silleen suoraan

niinku olla vanhempien kanssa puhuttu, että mikä on suomalaista ja mikä on sitte ehkä jotain muuta, tai heidän kulttuuriin kuuluvaa.”

Aineistossa suomalaisena pidettyä käytöstä kuvataan useimmiten harmittomana ja luonnollisena. Samalla nämä asiat tulevat määritellyksi suomalaiseksi ja asioiksi, joista perheessä on tullut ongelmia. Näin ollen esimerkiksi meikkaaminen, itsensä laittaminen ja ostoksilla käyminen saatetaan olettaa vanhempien kulttuurissa sopimattomaksi käytökseksi. Ne siis sisällytetään ”meidän” kulttuuriin ja suljetaan ”muiden” kulttuurista. Muualla aineistossa normaaliksi suomalaiseksi nuorisokäyttäytymiseksi kuvataan nimenomaan päihteidenkäyttöä ja seurustelusuhteita, mutta myös vapaata valintaa koskien ajankäyttöä, ystävyysuhteita ja eri sukupuolten vapaata kanssakäymistä. Myös koulutus ja harrastukset nimetään normaaliksi suomalaiseksi, joihin maahanmuuttajataustaisilla, etenkin tytöillä, ei tunnu olevan vapaata pääsyä.

Aineistossa on myös jonkin verran ristiriitaa siinä, mitä pidetään suomalaisena käytöksenä. Tämä korostuu etenkin kuvauksissa silloin, kun niitä kuvataan tutkijalle, suhteessa niihin kuvauksiin, miten suomalaisuudesta on keskusteltu vanhempien kanssa. Ensimmäisessä tapauksessa päihteidenkäyttö ja seksikokeilut esitetään normaalina suomalaisena käytöksenä, toisessa taas ei. Useimmiten kulttuurien yhteentörmäystä kuvataankin tavalla, jossa tutkittavien esittämät viattomalta kuulostavat suomalaiset tavat demonisoidaan tarpeettomasti maahanmuuttajavanhempien toimesta.

Silloin, kun sosiaaliset ja kulttuuriset arvot ovat hallitsevan ryhmän arvoja, ne voivat toimia normatiivisella ja poissulkevalla tavalla. Kulttuurinen poissulkeminen on erityisesti yksinomaan valtaväestön kulttuurin korostamista, kiinnittämättä huomiota toisen kulttuuriin erilaisuuteen. Toisinaan maahan muualta muuttaneiden kokemukset valtakulttuurin vähäisestä arvostuksesta heidän elämäntapojaan ja arvojaan kohtaan johtavat myös marginalisoitumiseen. Tämä taas estää sosiaalista ja kulttuurista sopeutumista. Se voi lisäksi merkitä reagoimista tilanteeseen korostamalla omaa identiteettiä. (Sabour 2003.)

”Semmonen olo mulla on tullut, että nääkin perheet mitä meillä on ollut, niin ne elää hyvin niinku, ne elää sellasta ei tee niinku mitään rikoksia, elää ihan niinku normaalia elämää, mutta ne halua säilyttää sen oman kulttuurin ja elää niinku oman kulttuurin kuplassa. Että ne ei myöskään välttämättä niinku halua, että niiden lapset integroituu liikaa suomalaiseen yhteiskuntaan. Ja se on taas tietenki niinku mun mielestä tietenki niinku kans semmonen asia, mistä pitäis niinku keskustella. Tai just että kun lapset käy, tai kun Suomessa on kuitenkin aika vaikee niinku elää sen kulttuurin kuplan sisällä, että meillä ei oo mahdollista semmoseen että sä elät vaan niinku sen oman yhteisön kanssa. Että lapset käy väkisinki koulua suomalaisten kanssa ja väkisinki ne tavat sekoittuu, et meilläki niinku helsinkiläisten nuorten puheeseen on tarttunu jotain tällasta, et se on hauska kuunnella joskus metrossa ku ne tervehtii, että tulee somalinkielisii slangisanoja. Ni tota niin että tavallaan kun ne yrittää elää siinä omassa kuplassaan, ni sitte ku ne lasten, ne on hirveessä ristiriidassa ne lapset, ku ne sitte kuitenkin käy koulua ja näin niin ne näkee että täällä on niinku kuitenkin mahdotonta suojella lapsia niinku niiltä ulkopuolisilta vaikutteilta.”

Aineistossa oman kulttuurin säilyttäminen merkitsee oman kulttuurin kuplassa elämistä ja muiden vaikutteiden sulkemista ulkopuolelle. Maahanmuuttajataustaisten ei nähdä haluavan integrotua suomalaiseen yhteiskuntaan ja sitä pidetään asiana, josta pitää vanhempien kanssa keskustella. Suomalainen yhteiskunta esitetään avoimena muutoksille, josta kuin todisteena helsinkiläisetkin nuoret ovat avoimesti omaksuneet puheeseensa esimerkiksi somalinkielisiä slangisanoja. Ympäröivä yhteiskunta esitetään siis aineistossani mukautuvana ja mukaan ottavana, kun taas maahanmuuttajaperheet haluavat sulkea itsensä ulkopuolisilta vaikutteilta. Samalla aiheutuu kulttuurien yhteentörmäys, sillä vanhemmat sulkevat oman kulttuurinsa ajattelematta, että lapset väkisinkin ovat osana ympäröivää yhteiskuntaa. Kulttuurien yhteentörmäys ei paikannu suomalaisesta yhteiskunnasta johtuvaksi, vaan nimenomaan muualta muuttaneiden sulkeutuneisuuden aiheuttamaksi. Myös Jaana Vuori (2012) on todennut, ettei sopeutumisongelmien syitä nähdä lainkaan viranomaisten käytännöissä tai suomalaisessa yhteiskunnassa laajemminkaan, vaan ne paikantuvat erilaisiin kulttuureihin liittyviin kotiolosuhteisiin ja perhemalleihin (mt., 206), tässä tapauksessa niiden sulkeutuneisuuteen ja haluttomuuteen integroitua ympäröivään yhteiskuntaan.

Diasporassa elämisellä onkin toki seurauksensa, mutta niitäkin voidaan tarkastella eri lähtökohdista. Silloin kun diasporasta puhutaan suljetulla tavalla, se käsitetään alkuperäismaastaan lähteneenä yhteisönä, jonka pyrkimys on lopulta palata kulttuurinsa todelliseen kotiin eli kotimaahansa, jonka perinteet on pyritty säilyttämään mahdollisimman koskemattomina. (Hall 2013b, 121.) Näin ollen diasporinen ryhmä pyrkii siis pitämään kulttuurinsa suljettuna, puhtaana ulkopuolisilta vaikutteilta ja voikin olla törmäyskurssilla, tai vähintäänkin pyrkiä välttämään yhteyksiä valtakulttuurin kanssa. Diaspora voi kuitenkin viitata myös sellaiseen tilanteeseen, jossa alkuperäismaastaan lähteneet yhteisöt eivät milloinkaan voi olla, tai ole palaamassa kulttuurinsa juurille, jolloin heidän on päästävä sovintoon uusien, usein alistavien kulttuureiden kanssa. Tuolloin diasporan jäsenet ymmärtävät yksilöinä, jotka kuuluvat useampaan kuin yhteen maailmaan, heillä on useampi kuin yksi identiteetti. He myös tulevat toimeen ja kääntävät kulttuurista toiseen. Tällaiset yksilöt elävät kulttuurien välissä ja keksivät luovasti tapoja olla yhtä aikaa sekä samanlainen, että erilainen. (Hall 2013b, 122.) Näitä yksilöistä koostuvia diasporisia yhteisöjä ajatus kulttuurien yhteentörmäyksestä ei juurikaan kuvaa.

Yhteiskuntaamme muualta tulleet käyvätkin neuvottelua antamalla merkityksiä sekä oman, että valtakulttuurin eri puolille. Toiset kotimaan ja -kulttuurin perinteet nähdään merkittävämmäksi kuin toiset. Esimerkiksi somaliäidit katsoivat tutkimuksissa, että he haluavat siirtää tyttärelleen ainoastaan kulttuurinsa arvokkaat ja hyvänä pitämänsä piirteet, kun taas esimerkiksi haitallisista perinteistä kuten ympärileikkauksesta voidaan luopua. Muutenkin tilanteita neuvotellaan joustavammin kulttuurin sisällä sen mukaan, mitä katsotaan tarpeelliseksi ja merkitykselliseksi (Marjeta 2001, Helander 2002). Arvokkaina piirteinä pidettiin vanhempien kunnioitusta ja tietoisuutta uskonnosta. Etenkin tyttären tilanne on somaliperheissä merkittävä, sillä he toimivat monesti kulttuurin tulkkeina vanhemnilleen ja toisaalta lähettiläinä ympäröivälle yhteiskunnalle. Toisaalta tyttäret ravistelevat esimerkiksi perhe- ja sukupuolten välisiä suhteita luovimalla kodin ja ympäröivän yhteiskunnan välillä. Tytöt soveltavat suomalaisen kulttuurin arvoja ja tapoja omaan kulttuuriinsa sopivaksi, jolloin he muokkaavat tapoja joustavasti omaan käyttöönsä. Siten nuoren tytön etninen identiteetti on muutoksille altis ja alati

dynaaminen. Tyttäret siis pehmentävät perheessään kulttuurista hämmennystä, mutta joutuvat samalla vaatimaan tehtävään kohdatessaan ristiriitaisia odotuksia vanhemmiltaan ja ympäröivältä yhteiskunnalta. Nuorten tyttöjen todellisuuden kuvaaminen kulttuurien yhteentörmäykseksi sulkee ulkopuolelleen kaikki ne merkitykset, joita nuoret antavat tilanteelleen. Kulttuurien yhteentörmäys ei ota huomioon kulttuurien joustavaa ja neuvottelevaa luonnetta. Se ei myöskään anna tilaa esimerkiksi tyttöjen omille merkityksenannoilleen. Lisäksi kuvaamalla tilannetta kulttuurien yhteentörmäykseksi nuoren toimijuus omassa tilanteessaan kielletään ja hänestä tehdään aineistossani kotikulttuurinsa uhri, joka on pelastettava ristiriitaisesta tilanteestaan liittämällä hänet osaksi suomalaista yhteiskuntaa.

6.4. Yhteenveto

Olen edellä esittänyt muodostamani sosiaalityöntekijöiden tyypilliset käsitykset kunniaan liittyvästä väkivallasta. Kunniaan liittyväksi väkivallaksi kuvataan sekä fyysistä väkivaltaa tai sillä uhkaamista, että kaikenlaista muuta nimenomaan teini-ikäisten tyttären rajoittamista. Tekijöiksi määrittyivät useimmiten isät tai veljet sekä ympäröivä yhteisö, jota ei määritelty sen tarkemmin. Pääsääntöisesti kunniaan liittyvä väkivalta liitetään aineistossa kyseenalaistamatta muualta Suomeen muuttaneiden vähemmistöryhmien kulttuuriin kuuluvaksi väkivallaksi, joka tapahtuu reaktiona kulttuurien yhteentörmäykseen.

Aineistossa uhreja ja tekijöitä kuvataan joko maahanmuuttajiksi tai muslimeiksi. Etnisyydellä paitsi perustellaan mikä on kunniaan liittyvää väkivaltaa, sitä myös käytetään ohjaamassa tulkintaa. Etnisyyden lisäksi ilmiö liitetään islaminuskoon ja muslimitaustaisiin maahanmuuttajiin sekä yhteisöihin. Yhteisöt näyttäytyvät aineistossa väkivallan hyväksyvinä ja jopa siihen kannustavina. Etnistämällä kunniaan liittyvä väkivalta ja sen osapuolet suljetaan aineistossa suomalaisena pidetyn ulkopuolelle.

Kunnian juuret ja sen merkitys paikannetaan etnistettyjen yhteisöjen kulttuuriin, jolloin väkivaltaisuuden katsotaan myös olevan ominaista näille kulttuureille.

Kunniaan liittyvän väkivallan syitä selitetään aineistossa etnistettyjen yksilöiden kulttuurilla, jota kuvataan tarkkarajaisena ja suljettuna, sekä suomalaisesta kulttuurista vastakkaisena. Katson, että kulttuurilla viitataan nimenomaan muslimikulttuuriin, sillä kunniaan liittyvää väkivaltaa kuvataan tapahtuvan esimerkiksi siitä syystä, että tytär ei halua käyttää huivia, noudata vaadittuja pukeutumissääntöjä, tai haluaa tehdä itsenäisiä päätöksiä elämästään. Väkivallan katsotaan liittyvän kulttuurisiin perinteisiin ja sen mahdollistaa naisen huono asema kotikulttuurissaan. Maahanmuuttajatytöt asetetaan ympäröivän yhteiskunnan ja kotinsa ahtaaseen väliin, jolloin he joutuvat valitsemaan suomalaisen ja kotikulttuurinsa välillä. Naisen asema, joka määritellään suomalaisesta lähtökohdasta käsin, esitetään universaalina, neutraalina arvona. Aineistossa musliminaisella nähdään olevan vähän tai ei lainkaan vaikutusvaltaa omaan elämäänsä, minkä johdosta heidät esitetään yksioikoisesti uhreina.

Kunniaan liittyvän väkivallan nähdään olevan reaktio kulttuurien yhteentörmäykseen, jolla tarkoitetaan suomalaisen ja nuorten kotikulttuurin törmäämistä. Yhteentörmäyksessä kulttuurit eivät voi esiintyä lomittain tai vuorovaikutuksessa toistensa kanssa, vaan ne ovat tarkkarajaisia ja vastakkaisia kokonaisuuksia. Suomalaistuminen ja suomalainen käytös asettuu siis vastakkain maahanmuuttajataustaisen perheen arvojen kanssa, eikä niillä nähdä olevan yhteisiä nimittäjiä. Yhteentörmäyksen seurauksena tapahtuu kotikulttuurin ja etnisen yhteisön hyväksymä tai edellyttämä väkivallanteko. Yhteentörmäys on seurausta ennen kaikkea vanhempien haluttomuudesta olla avoimia ympäröivälle yhteiskunnalle.

7. Johtopäätökset

Aineistossani käsitykset kunniaan liittyvästä väkivallasta olivat monin paikoin etnisesti, kulttuurisesti, uskonnollisesti ja sukupuolittuneesti värittyneitä. Niin etnisyyteen kuin kulttuuriinkin liitettyllä käsityksellä oli yhteys naisen oletettuun asemaan kotonaan ja perheessään.

Alistetun maahanmuuttajanaisen hahmolla on keskeinen osa myös suomalaisen itsemäärittelyn projektissa, jossa määritellään tasa-arvon ja vapauden arvostaminen suomalaiseksi. Samalla kääntäen osoitetaan suomalaisten valistuneisuus ja arvojen erinomaisuus auttamalla muualta muuttaneita naisia valtaistumaan ja tulemaan "meidän" kaltaisiksi. Esimerkiksi liberaalifeministisissä näkemyksissä monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo onkin asetettu toisilleen vastakkaisiksi. Toisin sanoen valtaväestö on asetettu vastakkain tänne muualta muuttaneiden kanssa. Näin naisten ja tyttöjen asemasta käytävä keskustelu on saanut jotkut feministit osallistumaan aktiivisesti vastakkainasetteluiden luomiseen. (Keskinen & Vuori 2012, 24). Aineistossani tämä oli monella tapaa nähtävissä. Naisen tasa-arvoisuus miehen kanssa oli tutkittavieni tulkinnoissa ensisijainen, neuvottelematon ja universaali hyve, joka on leimallisesti suomalaista.

Aineiston perusteella näyttää siltä, että sosiaalityössä olisi paikallaan pohtia missä määrin keskustelu kunniaan liittyvän väkivallan ympärillä saa pohjoismaissa turvallistamisen ja hallinnan piirteitä. Turvallistamisella tarkoitetaan hallintaa vaativien asioiden määrittelyä, missä hallinnalla tarkoitetaan pyrkimyksiä määrittää pelin säännöt ja vaikuttaa tapahtumien kulkuun. Hallinnassa siis ihmisryhmien käyttäytymistä ohjataan haluttuun suuntaan vaikuttamalla tietyn ihmisjoukon tai yhteisön elinoloihin ja ympäristöön. Turvallistamisen nimissä voidaan siis pyrkiä ratkaisemaan erilaisia turvallisuusuhkia, tässä tapauksessa musliminaisten epätasa-arvoista asemaa perheissään. (Martikainen & Tiilikainen 2014, 105, Linjakumpu 2014, 110-112). Keskinen ja Vuori (2014) puhuvat jopa institutionalisodusta tasa-arvohallinnasta, jossa laajalti hyväksytyä sukupuolten tasa-arvon ihannetta on käytetty myös rakentamaan erotteluita ja hierarkioita etnisyyden ja rodullistavien käytäntöjen pohjalta. Tällä tavoin tasa-arvodiskurssia on käytetty valta-asetelmien tukemiseen. (mt., 24.)

Etenkin islamin ja siten erilaisuuden hallinnassa nimenomaan kysymykset sukupuolten tasa-arvosta ovatkin nousseet keskeiseen asemaan. Kyse on kansallisen identiteetin määrittelystä ja erilaisuuden hallinnasta, jossa muslimiväestö saa edustaa toista, jota vasten kansallista identiteettiä määritellään. (Martikainen & Tiilikainen 2014, 105.) Koska islam on ainoastaan olemassa konkreettisesti silloin,

kun joku toteuttaa sitä, toimii sen kautta, tai kun ihmiset käsitteellistävät ja toteuttavat sitä, kohdistuu islamin hallinta ihmisiin ja heidän toteuttamiinsa käytäntöihin. (Linjakumpu 2014, 115.) Hallinta myös näkyy käytännössä. Marko Juntusen (2012) tutkimat irakilaismiehet kokivat, että irakilaisten kulttuurista omaleimaisuutta korostaessaan suomalainen viranomainen lopulta saneli sen, mistä kulttuuri sai koostua. Se ei esimerkiksi saanut olla ristiriidassa suomalaisen sukupuolten tasa-arvoa tai yksilön vapauksia koskevan käsityksen kanssa. (Juntunen 2012, 191-201.) Tällä tavoin hallinta tuli konkreettiseksi, ja se myös havaittiin käytännössä. Samanalaisia piirteitä on havaittavissa aineistossani. Sosiaalityössä ei vaikuta olevan tilaa kulttuurisensitiivisyydelle siinä mielessä, että kulttuurit nähtäisiin lomittaisina ja alati neuvoteltavina. Sen sijaan aineistoni valossa tilanteita pyritään ratkaisemaan joko tuntemalla erilaiset kulttuurit läpikotaisin, tai valtaistamalla naisia tulemaan ”meidän” kaltaiseksi. Hallinta on Euroopassa laajemminkin nähty pyrkimyksenä integroida muslimit yhteiskuntaan kontrolloivalla tavalla, jolloin korostuu maltillisen islamin rakentumisen tukeminen ja oman, eurooppalaisen, sekulaarin islamin luominen (Linjakumpu 2014, 124-125). Erityisesti sosiaalityössä tulisi tiedostaa hallinnan prosessien vaikutus työlle, jotta stereotyyppisten käsittelytapojen tunnistaminen mahdollistuisi. Ennakkoluulojen pohjalta tehdyt toimenpiteet paitsi tuottavat toiseutta, myös estävät asiakkaiden ainutlaatuisten tilanteiden käsittelyn asiakkaat aidosti kohtaavalla tavalla.

Aineistossani kunniaan liittyvä väkivalta nähdään olevan seurausta patriarkaalisisista perhesuhteista. Kuvauksissa uhrien kokema väkivalta tai kertomukset niistä olivat toki vakavia, eikä sitä tule vähätellä. Paikoitellen aineistossa kuitenkin korostui myös tilanteet, joissa kunniaan liitetyn väkivallan käsitteeseen liitettiin kaikki sellainen toiminta, jossa nuoren naisen vapaata tahtoa rajoitettiin. Kysymys kuuluu onko mahdollisesti niin, että kaikki etnistettyjen nuorten ja naisten kohtaama rajoittaminen tulee sosiaalityön todellisuudessa nimetyksi kunniaan liitetyksi väkivallaksi, jolloin kunniaan liittyvä väkivalta itsessään on kulttuuristettua väkivaltaa?

Olen pohtinut tätä kysymystä paljon tutkielmani edetessä. Esitin käsitettä määrittellessäni, että käsittelen kunniaan liittyvää väkivaltaa tässä tutkielmassa

omana sukupuolittuneen väkivallan muotona. Analyysini tulosten perusteella en kuitenkaan ole siitä varma. Epäilemättä on totta, että kunniaan liittyvää sukupuolittunutta väkivaltaa esiintyy etenkin alueilla, joissa on haitallisia sukupuolittuneita perinteitä. Sekin on varmasti totta, että noilta alueilta muuttaneet yksilöt toimivat myös diasporassa jossakin määrin noiden kulttuureiden puitteissa. En kuitenkaan ole vakuuttunut, että kunniaan liittyvä väkivalta ansaitsee suomalaisessa yhteiskunnassa saamaansa mittakaavaa. Väitän jopa, että sen ympärillä käytävä keskustelu on ollut omiaan leimaamaan kokonaisia etnisiä vähemmistöjä ja luomaan entisestään mielikuvaa alisteisesta maahanmuuttajanaisesta, joka täytyy pelastaa kotikulttuuriltaan. Siten siinä todellistuu juuri aiemmin esittämäni hallinta. Kun naisen hyvä tulee ulkopuolelta määritellyksi, myös naisen toimijuuden mahdollisuutta tulkitaan länsimaisesta näkökulmasta. Naisen asemaa pohdittaessa sorrutaan siis ajatukseen, että länsimaiset naiset ovat yksinkertaisesti kehittyneet ajattelussaan niin pitkälle, että heitä ei enää voitaisi ”palauttaa” alisteiseen asemaansa, jolla tarkoitetaan esimerkiksi perinteisenä pidettyjä sukupuolirooleja. Muualta tulleiden rooliksi jää kuroa tuo kehitys kiinni. Toisaalta kielletään myös sen mahdollisuus, että esimerkiksi nainen aktiivisena toimijana voisi arvostaa suomalaisesta näkökulmasta perinteisenä pidettyjä sukupuolirooleja, tai nostaa huolenpidon perheestä elämänsä tärkeimmäksi tehtäväksi. Tasa-arvoisuutta arvioidaan siis ainoastaan suhteessa länsimaiseen, eli suhteessa naisen tasa-arvoisuuteen miehen kanssa. Samalla tullaan luoduksi vahva vastakkainasettelu nuorten kotikulttuurin ja suomalaisen yhteiskunnan välille myös sosiaalityöntekijöiden toimesta. Aineistossani korostuivatkin epämääräisiksi jääneet tilanteet, oletukset sekä selvittämättömät asiat, joita niin tutkittavat, mutta epäilemättä myös heidän asiakkaansa täyttivät omilla kulttuurisilla odotuksillaan. Tilanteissa etnisyyden ja kulttuuristen erityispiirteiden korostaminen näyttikin nimenomaan sulkevan avoimen ihmettelyn ja yhteisen tilanteenkuvan määrittelyn, ja siten asiakkaan kohtaamisen mahdollisuuksia.

En halua millään tavoin väheksyä nuorten kokemaa väkivaltaa tai tutkittavieni työpanosta, mutta esitän, että työskentely saisi paremmat lähtökohdat, mikäli oletusten sijaan työntekijät rohkaistuisivat aidosti kyseenalaistamaan omat käsityksensä esimerkiksi suomalaisen sukupuolten tasa-arvoisuuden

erinomaisuudesta tai naisen asemasta perheessään, sekä avoimesti kysymään ja keskustelemaan näistä asioista asiakkaidensa kanssa. Tämän lisäksi tarvittaisiin rutkasti lisää tietoa siitä minkälaisia haasteita muualta muuttaneet nuoret kokevat luoviessaan kulttuurien välillä. Tällainen tutkimus ei kuitenkaan voi lähteä oletuksesta, että tytöt ovat automaattisesti pelkästään uhreja, vaan heidän toimijuutensa tulee tunnustaa ja tunnistaa tutkimuksen lähtökohdaksi.

Sen lisäksi olisi vielä tutkittava millaisissa tilanteissa kunniaan liittyvä väkivaltaa tunnistetaan sekä toisaalta milloin ei. Vaarana on nimittäin ilmiön yli- mutta myös alidiagnosoiminen. Ylidiagnosoimista tapahtuu silloin, jos kunniaan liittyväksi väkivallaksi tulee nimetyksi kaikki tilanteet, joissa nuori joutuu luovimaan vanhempensa ja ympäröivän yhteiskunnan välillä, tai toisaalta mikäli etnistettyjen vanhempien kädet sidotaan vapauden ja tasa-arvon nimissä nimeämällä esimerkiksi teini-ikäiselle rajojen asettaminen kunniaan liittyväksi väkivallaksi. Toisaalta kunniaan liittyvää väkivaltaa voidaan alidiagnosoida, tai paremminkin jättää kokonaan nimeämättä tilanteissa, joissa sen etniset tunnusmerkit eivät täyty.

Olisin itse jatkossa erittäin varovainen käyttämään koko termiä länsimaisen yhteiskunnan kontekstissa, ja puhuisin ennemminkin kulttuuristen odotusten kohtaamattomuudesta sekä huonoista tai laittomista kasvatusta- ja kurituskäytännöistä. Voi nimittäin olla niinkin, että väkivalta on väkivaltaa siinä missä valtaväestönkin perheissä, jolloin sitä voitaisiin myös lähteä ratkaisemaan samalla tavalla kuin valtaväestönkin keskuudessa. Tämän lisäksi sosiaalityöntekijöiden tulisi olla erityisen tarkkoina siitä, etteivät he itse osallistu nuorten toiseuttamiseen olettamalle piirteitä osaksi heidän tai heidän vanhempensa elämää. Kaiken kaikkiaan myös tämän ilmiön ratkaisuiden lähtökohdaksi nouseekin siis asiakkaan aito kohtaaminen ja asiakkaan pitäminen oman tilanteensa parhaana asiaantuntijana. Tämän aineiston valossa asian käsittely jää oletusten ja käsitysten varaan, eikä asiakkaalle rakennu paikkaa tulla kohdatuksi yksilönä ainutlaatuisessa tilanteessaan.

8. Lopuksi

Olen kuvannut tutkielmassani kunniaan liittyvää väkivaltaa, sen määrittelyyn osallistuvia kulttuurisia oletuksia ja sosiaalityöntekijöiden käsityksiä. Niiden pohjalta haluan lopuksi pohtia mikä muodostuu itsestäänselväksi tai normaaliksi sosiaalityön käytännöissä, eli mikä määrittyy tavoiteltavaksi. Universaalinakin pidetyt ammatilliset käytännöt, kuten vaikka suomalaisesta näkökulmasta määritelty sukupuolten tasa-arvoinen asema, ovat tietyn historian rakentamia ja tiettyjen toimijoiden tuottamia. Oikeastaan universalismi onkin vain erityisyyttä, joka on rakentanut itsestään yleispätevän ja yleisen muiden erityisyyksien kustannuksella. Universalismi on siis tulosta määrittelykamppailuista, jossa universaaleiksi ymmärretyt hyvinvointiyhteiskunnan käytännöt ovat monin tavoin sidoksissa valtaväestön tulkintoihin hyvästä elämästä. (Keskinen 2012, 312.)

En tarkoita tällä sitä, etteikö naisten ihmisoikeudet tai tasa-arvoiset mahdollisuudet miesten kanssa olisi merkityksellisiä, mutta peräänkuulutan sen pohtimisen mahdollisuutta, onko pohjoismaisesti määritelty tasa-arvo absoluuttinen totuus siitä, mikä on tavoiteltavaa tai mikä määritetään hyväksi naiselle. Tänne muualta muuttaneiden naisten kuvaaminen alistettuina esimerkiksi kotiäitiyden tai huivin käyttämisen perusteella jättää huomioimatta naisten oman toimijuuden tilat tai kaikki ne merkitykset, joita naiset antavat esimerkiksi äitiydelle tai puolisona olemiselle. On mahdollista, että erilaisista kulttuureista tulevat näkevätkin naisen aseman täysin eri tavalla kuin pohjoismaiset kanssasisarensa. Suomalaiset naiset ja heidän tasa-arvoisuutensa ei välttämättä saakaan varauksetonta ihailua toisenlaisessa kulttuurissa kasvaneilta naisilta (esim. Marjeta 2001, Tiilikainen 2003). Ja edelleen, vaikka etnisiä vähemmistöryhmiä leikkaavat sukupuolen, yhteiskunnallisen aseman ja iän tapaiset valtaerot epäilemättä toisinaan vaikuttavat siihen, etteivät lasten ja naisten oikeudet turvallisuuteen ja itsemääräämiseen aina toteudu, niiden ymmärtäminen vaatisi kuitenkin kontekstualisoitua tarkastelua. Tällöin tulee ottaa huomioon myös sosiaalisten, kulttuuristen ja poliittisten prosessien yhteisvaikutus. (Keskinen & Vuori 2012, 23.) Tässä näkökulmassa ei voida

jättä huomioimatta niitä hyvinvointinationalistisia sekä kulttuurifundamentalistisia piirteitä, joilla suomalainen yhteiskunta tuottaa itsestään ylivoimasta suhteessa muihin kulttuureihin.

Kysyinkin tutkimuksen taustaa esitellessäni onko sosiaalityössä keinoja ammatillisesti arvioida asiakkaalle koituvaa haittaa kulttuurisesti vaihtelevissa tilanteissa. Tämän tutkimuksen valossa näyttäisi siltä, että kunniaan liittyvän väkivallan tarkastelussa stereotyyppisillä käsityksillä ja ennakoluuloilla koskien ”maahanmuuttajia” on oma paikkansa ongelmanmäärittelyn resursseina. Vaikka kunniaan liittyvä väkivalta epäilemättä onkin sosiaalityön, ja etenkin lastensuojelun, kontekstissa erityisen tulenarka aihe, sen käsittely näyttää jäävän oletusten tasolle. Näin viranomaiset tuntuvat entisestään vahvistavan kahtiajakavaa käsitystä kulttuureiden vastakkaisuudesta ja yhteensovittamattomuudesta. Tarkoituksenani ei ole väheksyä kenenkään kokemaa väkivaltaa, sen paremmin kuin esittää, että sitä ei tapahdu, mutta katson, että sosiaalityössä on pyrittävä tunnistamaan ja tunnustamaan diasporassa elävien yksilöiden ja heidän Suomessa kasvaneiden lastensa kohtaamat myös rakenteellisen tason haasteet. Sosiaalityössä sen ymmärtäminen, että ihmisen itsensä arvokkaana ja tärkeänä pitämistä asioista tuleekin pohjoismaisessa kontekstissa paha ja jopa patologinen, voisi auttaa työskentelyä oikeille urille sen sijaan, että työtä tehtäisiin oletetun arvottomuuden tai jopa arvon kieltämisen kautta. Ainoastaan ymmärtämällä niitä merkityksiä, joita kunnialla ja maineella on yksilölle ja hänen perheelleen, voimme lähteä etsimään ratkaisuja kulttuurisesti haastaviin tilanteisiin. Sosiaalityössä tulee ottaa lähtökohdaksi sellainen kulttuurisensitiivinen lähestymistapa, jossa sosiaalityöntekijä asettuu avoimesti ihmettelemään ja tutustumaan myös asiakkaansa kulttuuriin lähtökohtiin ja ymmärtää, että yksilö on aina lopultakin yksilö, vaikka hän tulisi yhteisöllisenä pitämistämme kulttuureista. Siten myös noiden yhteisöjen merkitys yksilön elämälle tulisi paremmin ymmärretyksi.

Lopuksi haluan vielä tuoda esille, että väkivalta on aina väkivaltaa, eikä sitä tule missään tilanteissa hyväksyä. On kuitenkin paikallaan pohtia missä tilanteissa myös erilaiset arvot ja niiden ylläpitäminen nimetään väkivallaksi kenties tarpeettomastikin. Juuri erilaisuuden kohtaaminen onkin avainasemassa myös

kunniaan liittyvän väkivallan parissa työskennellessä. Väkivalta tulee aina yksiselitteisesti tuomita, mutta sen yhteydessä on pidettävä tarkasti huolta siitä, ettei tulla tuominneeksi kokonaista kulttuuria tai etenkin perheitä ja yksilöitä tuon kulttuurisen oletuksen pohjalta.

LÄHTEET

Aaltola, Juhani. Filosofia, tiede, ymmärtäminen. Teoksessa J. Aaltola, & R. Valli (Toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Aapola, Sinikka (2002). Pikkutyttöjä vai puoliaikuisia? Tytöt, vanhemmat ja kontrolli. Teoksessa Sanna Aalto & Päivi Honkatukia (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Tampere 2002: Nuorisotutkimusverkosto.

Abu-Lughod, Lila (2011). Seductions of the "Honor Crime". *Differences* 22 (1): 17-63.

Ahmed, Sara (2013) Pelon politiikka. Suomentanut Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere 2013: Vastapaino.

Ala-lipasti, Raija (2009) *Kunniaväkivalta*. Vihreä sivistysliitto: Helsinki 2009.

Anis, Merja (2008) Sosiaalityö ja maahanmuuttajat. Lastensuojelun ammattilaisten ja asiakkaiden vuorovaikutus ja tulkinnat. Väestötutkimuslaitoksen julkaisusarja D 47/2009. Helsinki: Väestöliitto.

Anis, Merja (2012). Isäkuvat monikulttuurisissa lastensuojelun kohtaamisissa. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli*. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere university press: Tampere.

Archer, Toby ja Malkki, Leena (2014) Miten terrorismin ja radikalisoitumisen vastaisesta toiminnasta tuli tärkeä kysymys Suomessa. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Islam, hallinta ja turvallisuus*. Turku 2014: Eetos.

Benouaret, Susanne (2011) Sosiaalialan ammattilaiset kunnian, häpeän ja kunniaväkivallan jäljillä. Helsingin yliopisto: Helsinki 2011.

Grewal, Inderpal (2013). Outsourcing Patriarchy. *International Feminist Journal of Politics*, 15:1, 1-19.

Hall, Stuart (2013a) Kulttuuri, paikka, identiteetti. Suomentanut Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere 2013: Vastapaino.

Hall, Stuart (2013b) Monikulttuurisuus. Suomentanut Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) Erilaisuus. Tampere 2013: Vastapaino.

Hansen, S., Sams A, Jäppinen M., Latvala J. (2016) Kunniakäsitykset ja väkivalta – selvitys kunniaan liittyvästä väkivallasta ja siihen puuttumisesta Suomessa. Helsinki: Ihmisoikeusliitto

Harinen, Päivi ja Hyvänen, Sonja (2003) Isänmaa ja sen äidinkasvat. Teoksessa Raija Simola ja Kaija Heikkinen (toim.) Monenkirjava rasismi. Joensuu: Joensuu university press

Hassan, Riffat (1999). Feminism in Islam. Teoksessa Arvind Sharma and Katherine K. Young (ed.) Feminism and world religions. State University of New York: Albany.

Helander, Reetta (2002). Somalitytöt kahden kulttuurin välissä. Teoksessa Sanna Aaltonen ja Päivi Honkatukia (toim.) Tulkintoja tytöistä. Suomen Kirjallisuuden Seura: Helsinki 2002.

Hiitola, Johanna (2015). Hallittu vanhemmuus. Sukupuoli, luokka ja etnisyys huostaanottoasiakirjoissa. Tampere: Tampere university press.

Hong, Tuuli (2014). Discourses of honour-related violence in FINNISH POLICY DOCUMENTS. Nora- Nordic journal of feminist and gender research, 22:4, 314-329.

Honkasalo, Veronika (2011). Tyttöjen kesken. Monikulttuurisuus ja sukupuolten tasa-arvo nuorisotyössä. Helsinki 2011: Nuorisotutkimusverkosto.

Honkasalo, Veronika (2012). Nuorisotyön monikulttuurisuus ja sukupuoli. Teoksessa Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere 2012: Tampere university press.

Huusko, Mira ja Paloniemi, Susanna. (2006). Fenomenografia laadullisena tutkimussuuntauksena kasvatustieteissä. Kasvatus 37 (2), 162–173.

Ibrahim, Rhoda M. 2004. Women's role in the Pastoral economy. Teoksessa Judy El-Bushra & Judith Gardner (ed.) Somalia – the untold story: the was through the eyes of Somali women. Pluto press: London 2004.

Isotalo, Anu (2015) Mistä on hyvät tytöt tehty? Somalitytöt ja maineen merkitykset. Turun yliopisto, Turku 2015.

Juhila Kirsi (2006). Sosiaalityöntekijöinä ja asiakkaina. Sosiaalityön yhteiskunnalliset tehtävät ja paikat. Tampere 2006: Vastapaino.

Juhila Kirsi, Jokinen Arja & Suoninen Eero (2012). Kategoriat-analyysin juuret. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.) Kategoriat, kulttuuri ja moraalit. Johdatus kategoriat-analyysiin. Tampere 2012: Vastapaino.

Juhila Kirsi, Jokinen Arja & Suoninen Eero (2012). *Kategoria-analyysin teesit*. Teoksessa Arja Jokinen, Kirsi Juhila ja Eero Suoninen (toim.) *Kategoriat, kulttuuri ja moraali*. Johdatus kategoria-analyysiin. Tampere 2012: Vastapaino.

Kakkori, Leena (2009) *Hermeneutiikka ja fenomenologia*. Hermeneuttis-fenomenologisen tutkimusotteen sisäisestä problematiikasta. *Aikuiskasvatus* 4/2009.

Karkulehto, Sanna (2006). *Seksuaalisen ruumiin modernit teoriat*. Teoksessa Taina Kinnunen & Anne Puuronen (toim.) *Seksuaalinen ruumis*. Kulttuuritieteelliset lähestymistavat. Gaudeamus: Helsinki 2006. 44-70.

Keskinen, Suvi (2004). *Katkokset ja jatkumot feministisessä sosiaalityökeskustelussa*. Teoksessa Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) *Sukupuoli ja sosiaalityö*. Juva 2004: PS-Kustannus.

Keskinen, Suvi (2009). 'Honour-related violence' and the Nordic nation-building. Teoksessa Suvi Keskinen (toim.) *Complying with colonialism: gender, race and ethnicity in the nordic region*.

Keskinen, Suvi (2012). *Kulttuurilla merkityt toiset ja universaalit kohdelut paradoksi väkivaltatyössä*. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli*. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere university press: Tampere.

Keskinen, Suvi ja Vuori, Jaana (2012). *Erot, kuuluminen ja osallisuus hyvinvointiyhteiskunnassa*. Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) *Monikulttuurisuuden sukupuoli*. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere 2012: Tampere university press.

Keskinen, Suvi (2014) *Islam ja sukupuolistuneen väkivallan uhka suomalaisessa mediakeskustelussa*. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Islam, hallinta ja turvallisuus*. Turku 2014: Eetos.

Kiviniemi, Kari (2001) *Laadullinen tutkimus prosessina*. Teoksessa J. Aaltola, & R. Valli (Toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Kivipelto, Minna (2004). *Sosiaalityön kriittinen arviointi sukupuolistavien merkitysten ja käytäntöjen purkajana*. Teoksessa Marjo Kuronen, Riitta Granfelt, Leo Nyqvist & Päivi Petrelius (toim.) *Sukupuoli ja sosiaalityö*. Juva 2004: PS-Kustannus.

Konttori, Johanna (2014) *Musliminaisten pukeutumisen hallintaa 2000-luvun Ranskassa*. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Islam, hallinta ja turvallisuus*. Turku 2014: Eetos.

Korhonen, Suvi (2012) Kunniaan liittyvä väkivalta Helsingin Sanomien kirjoituksissa vuosina 2007–2011 . Helsingin yliopisto: Helsinki 2012.

Korteweg, A. C. & Yurdakul, G. (2010) Religion, culture and the politicization of honour-related violence: A critical analysis of media and policy debate in Western Europe and North America. Thematic Paper for the United Nations Research Institute for Social Development (UNRISD), the Project on Religion, Politics and Gender Equality.

Korteweg, Anna C. (2012). Understanding honour killing and honour-related violence in the immigration context: implications for the legal profession and beyond. *Canadian criminal law review*, 16(2): 33-58.

Kuula, Arja (2011). Tutkimusetiikka, aineistojen hankinta, käyttö ja säilytys. Tampere: Vastapaino.

Käyhkö, Mari (2002). Näkymättömäksi siivoojaksi ja kodinhengettäreksi. Teoksessa Sanna Aalto & Päivi Honkatukia (toim.) *Tulkintoja tytöistä*. Tampere 2002: Nuorisotutkimusverkosto.

Laine, Timo (2001). Miten kokemusta voidaan tutkia? Fenomenologinen näkökulma. Teoksessa J. Aaltola, & R. Valli (Toim.), *Ikkunoita tutkimusmetodeihin II*. Jyväskylä: PS-kustannus.

Lehtonen, Mikko ja Löytty, Olli (2013) Miksi erilaisuus? Teoksessa Mikko Lehtonen & Olli Löytty (toim.) *Erilaisuus*. Tampere 2013: Vastapaino.

Lempiäinen Kirsti 2003. *Sosiologian sukupuoli*. Tampere 2003: Vastapaino.

Lempiäinen, Kirsti (2002). Kansallisuuden tekeminen ja toisto. Teoksessa Tuula Gordon, Katri Komulainen ja Kirsti Lempiäinen (toim.) *Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli*. Tampere 2002: Vastapaino.

Lidman, Satu (2015) *Väkivaltakulttuurin perintö. Sukupuoli, asenteet ja historia*. Helsinki: Gaudeamus.

Linjakumpu, Aini (2007). *Political Islam in the Global World*. Reading, US: Ithaca Press

Linjakumpu, Aini (2014) *Islamin hallinnan haasteet Euroopassa*. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) *Islam, hallinta ja turvallisuus*. Turku 2014: Eetos.

Marjeta, Maarit (2001) *Äidit ja tyttäret kahdessa kulttuurissa: Somalalaiset, perhe ja muutos. Sosiaologian laitoksen tutkimuksia 4*. Joensuun yliopisto: Joensuu.

Markkola, Pirjo (2002). Vahva nainen ja kansallinen historia. Teoksessa Tuula Gordon, Katri Komulainen ja Kirsti Lempiäinen (toim.) Suomineitonen hei! Kansallisuuden sukupuoli. Tampere 2002: Vastapaino.

Martikainen, Tuomas ja Tiilikainen, Marja (2014) Johdanto: islamin hallinta. Teoksessa Tuomas Martikainen & Marja Tiilikainen (toim.) Islam, hallinta ja turvallisuus. Turku 2014: Eetos.

Metsämuuronen, Jari (2011) Tutkimuksen tekemisen perusteet ihmistieteissä. Helsinki: International methelp

Moilanen, Pentti ja Rähä, Pekka. Merkitysrakenteiden tulkinta. Teoksessa J. Aaltola, & R. Valli (Toim.), Ikkunoita tutkimusmetodeihin II. Jyväskylä: PS-kustannus.

Mölsä, Mulki (1994) Tyttöjen ympärileikkauksen hoito ja ehkäisy Suomessa. Sosiaali- ja terveysalan tutkimus- ja kehittämiskeskus STAKES, Helsinki.

Niemi, Hanna (2009). Nuoret somalimiehet maahanmuuttajanuorten olohuoneessa. Teoksessa Tuula Joronen (toim.) Maahanmuuttajien vapaa-aika ja kulttuuripalvelut pääkaupunkiseudulla. Helsingin kaupungin tietokeskus: Helsinki 2009.

Nikunen, Kaarina (2012). Sukupuolittuneen mediakuvastot ja yllirajainen kokemus maahanmuuttajanuorten arjessa. Teoksessa Teoksessa Suvi Keskinen, Jaana Vuori & Anu Hirsiaho (toim.) Monikulttuurisuuden sukupuoli. Kansalaisuus ja erot hyvinvointiyhteiskunnassa. Tampere 2012: Tampere univeristy press.

Nisula, Tapio & Rastas, Anna & Kangaspunta, Kristiina (1995) Perinteen putaus ja somali-identiteetti: Pakolaistytöt kulttuurinsa vaalijina. Nuorisotutkimus 13(2) s.18-29

Oravakangas, Aini. 2009. Gadamerin filosofisesta hermeneutiikasta. Aikuiskasvatus 4/2009. Filosofian näkökulmia aikuiskasvatukseen.

Paasonen, Susanna (2010). Sukupuoli ja representaatio. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere 2010: Vastapaino.

Pauha, Teemu ja Ketola, Kimmo (2015) Mikä selittää suomalaisten islam-vastaisuutta. Teoksessa Riku Hämäläinen ja Heikki Pesonen (toim.) Kohtaamisia. Kirjoituksia uskonnosta arjesta ja monikulttuurisuudesta. Helsinki 2015: Helsingin yliopisto.

Pehkonen, Aini & Väänänen-Fomin Marja (2011). Arvojen ja etiikan dilemma sosiaalityössä. Teoksessa Aini Pehkonen ja Marja Väänänen-Fomin (toim.) Sosiaalityön arvot ja etiikka. Jyväskylä 2011: PS-Kustannus. 7-12.

Perttula, Juha 2009. Kokemus ja kokemuksen tutkimus: Fenomenologisen erityistieteen tieteenteoria. Teoksessa Juha Perttula ja Timo Latomaa (toim.) Kokemuksen tutkimus. Lapin yliopistokustannus. Tampere 2009. 115-162.

Petreljus, Päivi (2005). Sukupuoli ja subjektiivisuus sosiaalisuudessa. Jyväskylä 2005: Jyväskylän yliopisto

Pihlaja, Juhani 2004. Tutkielman ongelmia ratkaisemaan. Soceda. Helsinki 2004.

Pohjola, Anneli (2002). Pahan säikeitä auttamistyössä. Teoksessa Laitinen Merja ja Hurtig Johanna (toim.) Pahan kosketus. Ihmissuuden ja auttamistyön varjojen jäljillä. Jyväskylä : PS-kustannus 2002

Puuronen, Anne (2006). Heteronaisuuden tuotantokatkos. Teoksessa Taina Kinnunen & Anne Puuronen (toim.) Seksuaalinen ruumis. Kulttuuritieteelliset lähestymistavat. Gaudeamus: Helsinki 2006. 232-248

Puuronen, Vesa (2003) Arkipäivän rasismi Suomessa. Teoksessa Raija Simola ja Kaija Heikkinen (toim.) Monenkirjava rasismi. Joensuu: Joensuu university press

Rossi, Leena-Maija (2010). Sukupuoli ja seksuaalisuus, erosta eroihin. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen (toim.) Käsikirja sukupuoleen. Tampere 2010: Vastapaino.

Räisa, Sara (2009) Patriarkaalinen kunniaväkivalta. Lapin yliopisto: Rovaniemi 2009.

Sabour, M'hammed (2003) Toiseuden kohtaaminen. Afrikasta tulleiden maahanmuuttajien integroituminen suomalaiseen yhteiskuntaan. Teoksessa Raija Simola ja Kaija Heikkinen (toim.) Monenkirjava rasismi. Joensuu: Joensuu university press

Sakaranaho, Tuula. Religious Freedom, Multiculturalism, Islam : Cross-Reading Finland And Ireland. Leiden: Brill, 2006. eBook Collection (EBSCOhost). Web. 1 Sept. 2016.

Salime, Zakia. Social Movements, Protest and Contention : Between Feminism and Islam : Human Rights and Sharia Law in Morocco. Minneapolis, US: Univ Of Minnesota Press, 2011. ProQuest ebrary. Web. 1 September 2016.

Sen, Purna (2005). 'Crimes of honour', value and meaning. Teoksessa Lynn Welcham and Sara Hossain (ed.) 'Honour'. Crimes, paradigms and violence against women. Zed books ltd: Lontoo.

Sisäasiainministeriö (2011). Viranomaisten koulutuksen kehittäminen kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamiseksi. Sisäasiainministeriön julkaisut 14/2011. Sisäasiainministeriö.

Tammisalo-Savolainen, Tuuli (2008) Kunnianäkökulmia : kunniaväkivalta haasteena suomalaiselle väkivaltatyölle. Helsingin yliopisto: Helsinki 2008.

Tauro, Tanja & van Dijken, Marjo (2009) *Kunnia konfliktina. Näkökulmia ilmiön tunnistamiseen ja ennaltaehkäisyyn*. Amoral-hankkeen loppujulkaisu. MLL: Helsinki 2009.

Terman, Rochelle L. (2010). To specify or single out: should we use the term "honor killing"? *Muslim world journal of human rights* 7(1).

Tiilikainen, Marja (2003) *Arjen islam. Somalinaisten elämää Suomessa*. Vastapaino: Tampere 2003.

Valovirta, Elina (2010). *Ylirajaisten erojen politiikka*. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Tampere 2010: Vastapaino.

Vuola, Elina (2010). *Feministinen uskonnontutkimus*. Teoksessa Tuija Saresma, Leena-Maija Rossi ja Tuula Juvonen (toim.) *Käsikirja sukupuoleen*. Vastapaino: Tampere.

Vuola, Elina (2015). *Unohdettu ero? Intersektionaalisuus, naiset ja uskonto*. Teoksessa Johanna Ahonen ja Elina Vuola (toim.) *Uskonnon ja sukupuolen risteyksiä*. Suomalaisen kirjallisuuden seura: Helsinki.

Welchman, Lynn & Hossain, Sara (2005). 'Honour', rights and wrongs. Teoksessa Lynn Welcham and Sara Hossain (ed.) *'Honour'. Crimes, paradigms and violence against women*. Zed books ltd: Lontoo.

LIITE 1

Internetkyselyn saatekirje

Tervetuloa kyselytutkimukseen!

Olen yliopistokeskus Chydeniuksen sosiaalityön maisteriopiskelija. Sosiaalityön pro gradu -tutkielmassani tarkastelen kunniaan liittyvän väkivallan tunnistamista suomalaisen sosiaalityön kontekstissa. Tutkielmani ohjaajana toimii yliopistonlehtori YTT/PhD Kati Turtiainen.

Voit vastata kyselyyn nimettömästi, tai jättää lopuksi yhteystietosi, mikäli haluat osallistua jatkohaastatteluihin. Haastattelut voidaan tehdä henkilökohtaisesti tai video/puheluhaastatteluina. Kaikki henkilö- ja/tai muut tunnistamista helpottavat tiedot jäävät ainoastaan omaan tietooni. Lopullisessa työssä julkaistaan otteita aineistosta analyysin tueksi. Aineisto ja kaikki siitä tuotettu ja tallennettu materiaali tuhoetaan analyysin jälkeen lukuunottamatta niitä kohtia, jotka päättyvät tunnistamattomina lopulliseen työhön.

Säilytän aineiston tutkielman valmistumiseen ja hyväksymiseen saakka, jonka jälkeen se hävitetään tutkimuseettisten periaatteiden mukaisesti.

Vastaa kyselyyn nettilomakkeella tai voit kirjoittaa minulle sähköpostia. Alla olevia kysymyksiä voit käyttää kirjoittamisen tukena:

- kerro taustatiedoksi koulutuksesi sekä missä työskentelet (ala, esim. aikuissosiaalityö, riittää)
- Millaiseen kunniaan liittyvään väkivaltaan olet työssäsi törmännyt? Anna esimerkki (yksi tai useampi).
- Mistä tiesit kyseessä olevan kunniaan liittyvä konflikti?
- Miten kunniaan liittyvä väkivalta on mahdollista tunnistaa?
- Kokemuksesi mukaan ketkä ovat vaarassa joutua kunniaan liittyvät väkivallan uhriksi?
- Minkälaisia erityispiirteitä kunniaan liittyvässä väkivallassa on mielestäsi?
- Miten tai mistä olet saanut tarvittavaa tietoa tai tukea ilmiön kanssa työskentelyyn?

Mainitse sähköpostissasi myös, mikäli sinua on mahdollista haastatella lisäkysymyksiä varten.

LIITE2

Kyselylomake

1. Koulutuksesi (valitse)

Sosiaalityöntekijä YTM/VTM

Sosionomi AMK/YAMK

Muu (täsmennä)

2. Missä työskennellessäsi olet törmännyt kunniaan liittyvään väkivaltaan (valitse kuvaavin)

Lastensuojelu

Terveystieteiden tutkimuskeskus

Aikuissosiaalityö

Päihdetyö

Koulu

Turvakoti/muu väkivaltatyö

Järjestö

Muu (täsmennä)

3. Millaiseen kunniaan liittyvään väkivaltaan olet työssäsi törmännyt? Anna esimerkki (yksi tai useampi).

4. Mistä tietää kyseessä olevan kunniaan liittyvä väkivalta/konflikti?

5. Kokemuksesi mukaan ketkä ovat vaarassa joutua kunniaan liittyvät väkivallan uhriksi?

6. Miten kunniaan liittyvä väkivalta on mahdollista tunnistaa?

7. Minkälaisia erityispiirteitä kunniaan liittyvässä väkivallassa on mielestäsi?

8. Miten tai mistä olet saanut tarvittavaa tietoa tai tukea ilmiön kanssa työskentelyyn? Kuvaile käyttämiäsi tietolähteitä.

9. Tarvittaessa minua voi haastatella lisäkysymyksillä (video/puhelinhaastattelu tai henkilökohtaisesti)

Ei

Kyllä (jätä yhteystietosi)

KIITOS